

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Kamilė Kumpytė

**SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO
ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI VERTINIMAS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

prof. dr. Jadvyga Čiburienė

KAUNAS, 2019

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO
ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI VERTINIMAS**

Baigiamasis magistro projektas
Verslo ekonomika (6211JX042)

Vadovas

prof. dr. Jadvyga Čiburienė
2018 12 ...

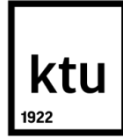
Recenzentas

dr. Jovita Vasauskaitė
2018 12 ...

Projektą atliko

Kamilė Kumpytė
2018 12 ...

KAUNAS, 2019

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
Ekonomikos ir verslo fakultetas

Kamilė Kumpytė

Verslo ekonomika 6211JX042

Baigiamojo magistro darbo „Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimas“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2018 m. gruodžio 20 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Kamilės Kumpytės** baigiamasis magistro darbas tema „Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Kamilė, Kumptytė. Evaluating of Sport and Wellness Services Impact on Human Capital. Master's Final Thesis in Title of Study Program / supervisor prof. dr. Jadvyga Čiburienė . The School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Study area: Social Science, Economics.

Key words: *sport services, wellness services, services impact on human capital, impact evaluation.*

Kaunas, 2019, 78 p.

SUMMARY

Relevance of the study. Sport and wellness are important for human capital development. Human capital is important because of the health, as health determines the person's productivity, efficiency, competitiveness, ability to adapt to changes, resistance to stress. Sport and wellness services strengthen human capital in public employment, the labor sector, formal and non-formal education context. The sport education values help to increase knowledge, motivation, develop skills and encourage personal efforts to achieve greater personal productivity. Time spent in sport activities, maintaining physical activity, along with other wellness services are useful for education, productivity, and physical and mental state, so it needs to be increased.

The scientific problem – Lithuanian population health status and physical activity significantly behind many other European Union countries. Sport and wellness services are very important for human capital, and only small part of the country population is enough motivated to actively engage in physical activities, mental and physical health, and use these services.

The object of the scientific research – the impact of sport and wellness services on human capital.

The aim of the scientific research – analyze the impact of sport and wellness services on human capital.

The objectives of the scientific research:

1. evaluate the importance of sports and wellness services on human capital;
2. to analyze the essence of wellness and sports services and their role in human capital;
3. develop a methodology for research on sports and wellness services;
4. to analyze the economic indicators of the sports and wellness services sector and evaluate the impact of sports and wellness services on human capital in Lithuania.

The results of the scientific research are: the enterprises turnover of sports and wellness services, the production volume, the wages (gross), labor productivity affects the population education, their wages, the country's gross domestic product, the total labor productivity, enterprises net profit, etc. Number of employees involved in R&D, expenditures and foreign direct investment in R&D also impact human capital: education, labor productivity and output, wages and the general economic situation. Sport and wellness services sector has a direct and strong impact on human capital, because

analyzed sector indicators are improving human capital indicator values and results. By linear trend method, in 2017-2020 the enterprises turnover in sports and wellness services will grow by 45%, labor productivity in the sports and wellness services sector will grow by 15,6%.

Kamilė, Kumpytė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimas. Magistro baigiamasis projektas/ vadovas prof. dr. Jadvyga Čiburienė. Kauno technologijos universitetas. Ekonomikos ir verslo fakultetas.

Studijų sritis: Socialiniai mokslai, Ekonomika.

Reikšmingi žodžiai: *sporto paslaugos, sveikatingumo paslaugos, paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui, poveikio vertinimas.*

Kaunas, 2019, 78 p.

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Sportas ir sveikata yra svarbūs žmogiškojo kapitalo vystymuisi. Apibūdinant žmogiškąjį kapitalą akcentuojamas sveikatos reikšmė, kadangi sveikata lemia asmens produktyvumą, našumą, efektyvumą, konkurencingumą, gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių, atsparumą stresui. Sporto ir sveikatingumo paslaugos stiprina žmogiškąjį kapitalą, visuomenės užimtumo, darbo sektoriuje, formalaus ir neformalaus švietimo srityje. Sporto ugdomos vertybės padeda plėsti žinias, didinti motyvaciją, lavinti įgūdžius ir skatinti dėti asmenines pastangas siekiant didesnio asmeninio produktyvumo. Užsiimant sportine veikla, palaikant fizinį aktyvumą, kartu su kitomis sveikatingumo paslaugomis yra teikiama nauda švietimui, išsilavinimui, darbo našumui, tiek fizinei ir protinei žmogaus būklei, todėl ją reikia didinti.

Problema – šalies gyventojų sveikatos būklė ir fizinis aktyvumas smarkiai atsilieka nuo daugelio kitų Europos Sąjungos šalių. Sporto ir sveikatingumo paslaugos turi didelę reikšmę žmogiškajam kapitalui, tik labai maža dalis šalies gyventojų yra motyvuoti aktyviai fizinei veiklai, protinės ir fizinės sveikatos palaikymui, sveikatingumo paslaugų vartojimui.

Darbo objektas – sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui.

Darbo tikslas – ištirti sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui.

Uždaviniai:

1. išsiaiškinti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus svarbą ir žmogiškajam kapitalui;
2. išanalizuoti sveikatingumo ir sporto paslaugų esmę bei jų vaidmenį žmogiškajam kapitalui teoriniu aspektu;
3. parengti sporto ir sveikatingumo paslaugų tyrimo metodologiją;
4. ištirti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominius rodiklius bei įvertinti Lietuvos sporto ir sveikatingumo poveikį žmogiškajam kapitalui.

Tyrimo rezultatai. Įvertintus sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui, nustatyta, sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta, produkcijos apimtys, darbo užmokesčio dydis (bruto), darbo našumas turi poveikį gyventojų išsilavinimui, jų darbo užmokesčiui, šalies bendrajam vidaus produktui, šalies bendram gyventojų darbo našumui, įmonių grynojo pelno apimtims ir kt. Darbuotojai skaičius dalyvaujantis MTEP, išlaidos ir tiesioginės užsienio investicijos MTEP taip pat lemia žmogiškojo kapitalo rodiklius: išsilavinimą, darbo našumą ir rezultatus, darbo užmokesčio

dydį ir bendrąją ekonominę situaciją. Galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriai turi tiesioginį ir stiprų poveikį žmogaus kapitalui, nes gerėjant vieno sektoriaus rodikliams, gerėja ir žmogaus kapitalo rodiklių reikšmės ir rezultatai. Prognozuojama, kad 2017 – 2020 m. augs sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta (45%), sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumas (15,6%).

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	9
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	10
ĮVADAS.....	11
1. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO REIKŠMĖ ŽOGIŠKAJAM KAPITALUI.....	15
1.1. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus svarba	15
1.2. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui reikšmė	20
2. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI TEORINIAI ASPEKTAI	24
2.1. Sporto ir sveikatingumo paslaugų samprata pasaulyje ir Lietuvoje.....	24
2.1.1. Sveikatingumo paslaugos ir jų rūšys	24
2.1.2. Sporto paslaugų samprata ir reikšmė	33
2.2. Sporto ir sveikatingumo paslaugų vaidmuo žmogiškojo kapitalo koncepcijoje.....	38
3. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI TYRIMO METODOLOGIJA	47
4. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI EUROPOS SĄJUNGOJE IR LIETUVOJE TYRIMAS	50
4.1. Europos Sąjungos sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus analizė	50
4.2. Lietuvos sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus analizė	57
4.3. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio Lietuvos žmogiškojo kapitalo ekonominių rodikliams vertinimas	63
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	72
LITERATŪRA.....	74

Paveikslų sąrašas

1 pav. Sporto ekonominiai rodikliai, 2010 – 2016 m., mln. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)	18
2 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominiai rodikliai 2010 – 2016 m. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	19
3 pav. Sveikatingumo paslaugų vartotojai ir jų vartojimo tikslai (sudaryta pagal Hudson ir kt., 2017)	27
4 pav. Sveikatingumo ir sveikatinimo paslaugų takoskyra (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018).....	28
5 pav. Sveikatingumo paslaugų vartotojų segmentavimas (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018).....	29
6 pav. Sveikatingumo paslaugų klasifikavimas (sudaryta pagal LR įsakymą „Dėl sveikatingumo paslaugų rūšių sąrašo ir sveikatingumo paslaugų teikimo reikalavimų patvirtinimo“ 2012)	30
7 pav. Sveikatingumo paslaugų sektoriaus ryšys su kitais ekonomikos sektoriais (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018).....	32
8 pav. Sporto organizacijų teikiamos paslaugos (sudaryta pagal Šimkus ir Pilelienė, 2010).....	35
9 pav. Sporto paslaugų rinka (sudaryta pagal Bednarik ir kt., 2010).....	36
10 pav. Sporto sektoriaus struktūra pagal ekonomines veiklos rūšis 2016 m., % (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)	37
11 pav. Žmogiškųjų išteklių tapimas žmogiškuoju kapitalu (sudaryta pagal Lapinskienė ir Krikščiūnaitė, 2014).....	39
12 pav. Žmogiškojo kapitalo sudedamieji elementai (sudaryta pagal Potelienė ir Tamašauskienė, 2014)	40
13 pav. Žmogiškojo kapitalo matavimo būdai (sudaryta pagal Kwon, 2009; Nurejev, 2010; Kuliešius ir kt., 2012)	41
14 pav. Žmogiškojo kapitalo vidinė struktūra (sudaryta pagal Bagdanavičius, 2002)	42
15 pav. Teorinis sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo modelis	45
16 pav. Tyrimo loginė schema	49
17 pav. Bendra vartojimo išlaidų struktūra ES pagal paskirtį (klasifikatorius COICOP), PGS 2005 m. ir 2010 m. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	50
18 pav. Namų ūkių vartojimo išlaidos ES poilsiui ir kultūrai 2010 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	51
19 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos ES pagal paskirtį (klasifikatorius COICOP), PGS 2005 - 2010 m. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)	52

20 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai ES šalyse 2010 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	53
21 pav. Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms Lietuvoje 2010 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)	54
22 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėn. 2012 - 2016 m., EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	58
23 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėn. Lietuvos kaimuose ir miestuose 2016 m., EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)	59
24 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvartos prognozė 2017 – 2020 m., tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	69
25 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumo vienam užimtajam rezultatų prognozė 2017 – 2020 m., tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	70
26 pav. Darbuotojų skaičius, dalyvaujančių MTEP 2017 – 2020 m. prognozė (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)	70

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Nedarbingų dienų dalis dėl asmeninių sveikatos problemų pagal išsilavinimo lygį 2014 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	21
2 lentelė. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES šalyse, metai (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	22
3 lentelė. Paslaugos sampratos apibrėžimai (sudaryta pagal Vitkienė, 2008; Chetty, 2010; Sipina, 2011; Fitzsimmons, 2011; Sharmin, 2012; Gelderman ir kt., 2018).....	24
4 lentelė. Paslaugų savybių komplekso sudėtis (sudaryta pagal Kotler, Keller, 2007; Lewis, 2009; Pukelytė, 2010; Pranulis ir kt., 2012; Vaitkevičiūtė, 2012; Gelberman ir kt. 2018).....	25
5 lentelė. Sveikatingumo paslaugų sampratos apibrėžimai (sudaryta pagal Bujanauskaitė, 2010; Kazlauskienė, 2012; Strohecker, 2015; Hudson ir kt., 2017; Ciobanu ir Luches, 2018).....	26
6 lentelė. Sveikatingumo paslaugų sukuriama vertė vartotojams (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018).....	31
7 lentelė. Sporto ir sporto paslaugų sąvokų apibrėžimai (sudaryta pagal Pink, 2018, Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión, 2018; Šerić ir Ljubica, 2018; Pitts ir Stotlar, 2007; Guo ir kt., 2018; Zhang ir kt., 2018; Bendarik, Kolar, Jurak, 2010).....	33
8 lentelė. Žmogiškojo kapitalo sąvokų apibrėžtys (sudaryta pagal Kagochi ir Jolly, 2010; Nureev, 2010; Gižienė ir Simanavičienė, 2012; Josan, 2012).....	39
9 lentelė. Natūriniai sveikatos fondo rodikliai (sudaryta pagal Bagdanavičius, 2002).....	43
10 lentelė. Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms, pagal COICOP klasifikatorių, 2010 m., PGS (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	54
11 lentelė. Užimtumas sporto sektoriuje pagal išsilavinimo lygį kitimas 2011 – 2016 m., tūkst. žm. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	55
12 lentelė. Sporto prekių gamybos įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)..	56
13 lentelė. Sporto prekių gamybos įmonių apyvarta arba pasirašytos sutartys, mln. EUR (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018).....	57
14 lentelė. Paslaugų įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	60
15 lentelė. Meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	60
16 lentelė. Paslaugų įmonių pardavimo pajamų kitimas (be PVM) 2012 – 2017 m., tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	61
17 lentelė. Meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių pardavimo pajamos (be PVM), tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018).....	62

18 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškojo kapitalo ekonominiams rodikliams	63
19 lentelė. Žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių vidurkių ir vidutinių standartinių nuokrypių reikšmės.....	64
20 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių koreliacinės analizės reikšmės	64
21 lentelė. Stochastinio ryšio tarp sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių t_{st} ir t_{kr} apskaičiuotos reikšmės	65
22 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių regresinės lygties koeficientai a_0 ir a_1	65
23 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai	66
24 lentelė. Investicijų poveikis žmogiškojo kapitalo ekonominiams rodikliams.....	66
25 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių vidurkių ir vidutinių standartinių nuokrypių reikšmės	67
26 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių koreliacinės analizės reikšmės	67
27 lentelė. Stochastinio ryšio tarp investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių t_{st} ir t_{kr} apskaičiuotos reikšmės.....	67
28 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių regresinės analizės lygties koeficientai a_0 ir a_1	68
29 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai	68

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulinė sveikatos organizacija (toliau – PSO) pateikia sveikatos apibrėžimą, kuriuo pabrėžia, kad sveikata – visapusė: fizinė, dvasinė (pagrindinė), socialinė, protinė, emocinė gerovė, o ne tik ligų ar negalavimų nebuvimas (PSO Lietuvoje, 2009). Sveikata suprantama kaip visuma, susidedanti iš viena nuo kitos priklausančių sričių ir, jei kas nors atsitinka vienai sričiai neišvengiamai paveikiama ir kita.

Šiandieninis gyvenimas yra grindžiamas darbu ir asmeniniais įsipareigojimais, nesuteikiant pakankamai laiko pamąstymams apie vidinę laimę. Dabartiniame sunkios konkurencijos amžiuje pagrindinė žmogaus gyvenimo esmė tampa sunkus darbas ir už tai gaunamos pajamos, neatsižvelgiant į pavojų savo sveikatai. Dėl to nukenčia darbo našumas, dėmesys bei kiti darbo rezultatai.

Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión (2018), sportą apibūdina kaip poilsio ir kūrybos šaltinį. Savo moksliniame straipsnyje apie judėjimo svarbą teigia, kad sportas formuoja reljefą ir atsipalaidavimo jausmą monotoniškoje gyvenimo rutinoje, kuriai būdingos nelaimės, sunkumai ir kliūtys. Sportas įkvepia sportišką dvasią, kuri leidžia su gyvenimo sunkumais susidoroti paprastesniais ir lengvesniais būdais, o ne galvoti apie gyvenimą kaip apie tragediją ar komediją, bet kaip apie įprastą gyvenimo būdą. Labai svarbu išlaikyti gerą sveikatą ir fizinį pasirengimą, nes tai yra vienas iš pagrindinių žmogiškojo kapitalo elementų.

Sportas ir sveikata yra svarbūs žmogiškojo kapitalo vystymuisi. Apibūdinant žmogiškąjį kapitalą akcentuojamas sveikatos reikšmė (Gilžienė ir Simanavičienė, 2012), kadangi sveikata lemia asmens produktyvumą, našumą, efektyvumą, konkurencingumą, gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių, atsparumą stresui. Sadowski (2008) taip pat išskyrė sveikatą kaip vienu pagrindinių žmogiškojo kapitalo struktūros elementų. Nureevas (2010) apibūdinamas žmogiškąjį kapitalą mini motyvaciją, kadangi ji skatina darbuotojų produktyvumą, ir galimybes uždirbti didesnes pajamas, gerina organizacinę kultūrą, skatina turimus žinias, įgūdžius, gebėjimus panaudoti laiku.

Visuomenė sveikatą vertina kaip vieną pagrindinių gyvenimo vertybių, tačiau paskutiniai sveikatos būklės tyrimo rezultatai rodo, kad visuomenės gyventojų sveikata blogėja. Blogėjančius sveikatos būklės rezultatus lemia nepakankamas suaugusiųjų fizinis aktyvumas, kuris yra pernelyg mažas, nepaisant to, kas sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorius augantis, o gyventojai turi priėjimą prie reikalingų paslaugų. Lietuvos visuomenės gyventojų sveikatos rezultatai yra vieni prasčiausių Europos Sąjungoje. Kuomet 2014 metais net 30 – 50% Skandinavijos ir kitų ES šalių gyventojų aktyviai lankosi sporto klubuose, Lietuvoje šis rodiklis nesiekė ir 10% (Europos Komisija, 2014). Tyrimų rezultatai atskleidžia temos aktualumą ir probleminį lauką, todėl jau pirmais gyvenimo metais, tikslinga skatinti vaikus dalyvauti aktyvioje sporto veikloje, sportuoti savarankiškai, ar organizuotai.

Sporto ir sveikatingumo paslaugos stiprina žmogiškąjį kapitalą, visuomenės užimtumo, darbo sektoriuje, formalaus ir neformalaus švietimo srityje. Sporto ugdomos vertybės padeda plėsti žinias, didinti motyvaciją, lavinti įgūdžius ir skatinti dėti asmenines pastangas siekiant didesnio asmeninio produktyvumo. Užsiimant sportine veikla, palaikant fizinį aktyvumą, kartu su kitomis sveikatingumo paslaugomis yra teikiama nauda švietimui, išsilavinimui, darbo našumui, tiek fizinei ir protinei žmogaus būklei, todėl ją reikia didinti.

Problema – šalies gyventojų sveikatos būklė ir fizinis aktyvumas smarkiai atsilieka nuo daugelio kitų Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių. Sporto ir sveikatingumo paslaugos turi didelę reikšmę žmogiškajam kapitalui, tik labai maža dalis šalies gyventojų yra motyvuoti aktyviai fizinei veiklai, protinės ir fizinės sveikatos palaikymui, sveikatingumo paslaugų vartojimui.

Darbo objektas – sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui.

Darbo tikslas – ištirti sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui.

Uždaviniai:

5. išsiaiškinti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus svarbą ir žmogiškajam kapitalui;
6. išanalizuoti sveikatingumo ir sporto paslaugų esmę bei jų vaidmenį žmogiškajam kapitalui teoriniu aspektu;
7. parengti sporto ir sveikatingumo paslaugų tyrimo metodologiją;
8. ištirti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominius rodiklius bei įvertinti Lietuvos sporto ir sveikatingumo poveikį žmogiškajam kapitalui.

Darbo metodai:

- mokslinės literatūros sisteminė analizė;
- statistinių duomenų analizė, jų apibendrinimas;
- ekonometriniai metodai: koreliacinė, regresinė analizė;
- grafiniai metodai bei jų apibendrinimas;
- formali loginė analizė.

1. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO REIKŠMĖ ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI

1.1. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus svarba

Sveikas gyvenimo būdas ir gyvenimo kokybė yra glaudžiai susiję su sporto ir sveikatingumo paslaugų prieinamumu (Chen, Hui, Lang, Tao, 2016; Tan, Liu, Shao, 2017). Sporto ir sveikatingumo paslaugos reikšmingos žmonių sveikatai, jų gyvenimo kokybei. Kuomet sporto paslaugos yra paremtos fizinės būklės gerinimu ir žmogaus organizmo fiziniu lavinimu, sveikatingumo paslaugos orientuotos į sveikatos stiprinimą ir ligų profilaktiką. Apie sporto ir sveikatingumo paslaugų reikšmę diskutuojama ne tik individo, šalies lygmenyje, tačiau ir regioniniame, kalbant apie šių paslaugų svarbą visuomenei. Europos Komisijos (toliau – EK) parengtoje strategijoje „Europa 2020“ (2010) pažymima, kad gera gyventojų sveikata yra viena esminių strategijos ašių. Trečiojoje sveikatos programoje (2014) iškeltas tikslas, kad sveikatingumas turi būti skatinamas, užkertant kelią ligoms, propaguojant sveiką gyvenimą, aplinką, kurioje gyvenama, integruojant sveikatos aspektus į įvairias politikos sritis. Strateginių tikslų įgyvendinimui reikalingos investicijos, ne tik į sveikatą, sporto sektorių, tačiau ir į švietimą, užimtumą, mokslinius tyrimus ir plėtrą, didinant socialinę visuomenės įtrauktį, mažinant blogėjančios sveikatos poveikį šalies ūkio rodikliams.

Tai, jog sporto ir sveikatingumo problemos sprendžiamos ES (regioniniu), nacionaliniu lygmenimis, reiškia, kad sporto ir sveikatingumo klausimai yra svarbi viso regiono ir ES valstybių šalių politikos dalis. ES vienas iš politikos siekių – palaikyti ryšius su tarptautinėmis sporto ir visuomenės sveikatos sričių organizacijomis. Šių ryšių ir santykių vystymo tikslas yra stiprinti ne tik ES, bet ir viso pasaulio žmonių fizinę ir psichinę sveikatą; mažinti skirtumus tarp ES valstybių, sprendžiant sporto ir sveikatingumo sričių problemas; didinti švietimą ir informuotumą apie vykdomą sporto ir sveikatingumo politiką, jos įgyvendinimo rezultatus, lyginti juos su viso Pasaulio rezultatais; gerinti teikiamų sveikatingumo ir sporto paslaugų kokybę, deklaruoti siekius teisės aktuose, parengti reikiamus standartus. Kadangi žmogaus gyvenimo būdas, aplinka, kurioje jis gyvena, 70% lemia jo sveikatą, svarbu rūpintis tomis ūkio sritims, kurios formuoja palankią žmogaus gyvenimą, rūpinasi jo sveikatingumu.

Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių vystymą nulemia ne tik vykdoma politika, tačiau ir sociodemografiniai veiksniai. Europos Sąjungos sveikatos programoje 2014 – 2020 m. (2014) numatyta, kad Europa senėja, todėl tikslinga valdyti ligas ir skatinti sveikatą lemiančius gyvenimo veiksnius: gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas, rūpintis mityba, skatinti fizinį aktyvumą. Sveikas gyvenimo būdas ilgina gyvenimo trukmę, didina gimstamumą. EK ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) ataskaitoje (2016) teigiama, kad nors daugyje ES valstybių šalių

gyvenimo trukmė yra didesnė nei 80 metų, tačiau ilgesnė senatvė nebūtinai reiškia, kad ji yra sveika. 2016 m. ES sirgo apie 50 mln. gyventojų, kurie sirgo įvairiomis lėtinėmis ligomis, nuo kurių per metus mirė 0,5 mln. darbingo amžiaus žmonių, o tai 115 mlrd. EUR nuostolis regiono ekonomikai. Demografinės senėjimo tendencijos skatina gyventojus ugdyti sveikesnę gyvenseną, išvengiant ligų bei kitų sveikatos problemų. Tai naudinga sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriui, nes vis daugiau žmonių pradeda domėtis sveika mityba, SPA procedūromis bei fizinės būklės gerinimu treniruotėmis, kas augina sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių.

Grabausko, Klumbienės, Petkevičienės, Šakytės, Kriaučionienės ir Verygos (2015) atliktas tyrimas atskleidė, kad Lietuvos gyventojų gyvenamosios įpročiai per paskutinius dvidešimt metų gerėjo, tačiau vis dar ryškūs žalingi įpročiai, stokojama fizinio aktyvumo. Česnavičienė, Proškuvienė ir Motiejūnaitė (2015) pateikė Švedijos visuomenės sveikatos nacionalinio instituto mokslininkų gautus tyrimo rezultatus, kurie atskleidė, kad būsimo gyvenimo trukmė gali sutrumpėti 3,7% dėl nutukimo, 9,1% dėl kai kurių netinkamos mitybos įpročių (4,5% – dėl blogos mitybos, 3,5% – dėl vaisių ir daržovių nepakankamo vartojimo, 1,1% – dėl sočiųjų riebalų turinčių maisto produktų per didelio vartojimo) ir 1,4% dėl fizinio pasyvumo. Tyrimo rezultatai rodo, kad mityba, fizinis aktyvumas lemia ne tik sveiką gyvenseną, bet ir turi poveikį visuomenės sveikatai (fizinei, emocinei, socialinei).

Sporto ir fizinio aktyvumo stoka yra viena iš pagrindinių šiandieninės visuomenės sveikatos problemų priežasčių. Esant nepakankamam fiziniam aktyvumui, susiduriama ne tik su ribota fizine veikla, tačiau neretai žmonės iš vis nevykdo jokios fizinės veiklos. Fizinio aktyvumo stoką lėmė pramonės vystymasis, urbanizacijos procesai, transporto evoliucija. EK strategijoje (2014) nurodyta, kad skiriant pakankamai dėmesio fiziniam aktyvumui, galima sumažinti lėtinių neinfekcinių ligų riziką. Užsiimant fizine veikla gerinama kaulų, raumenų sistemos būklė, galima kontroliuoti kūno masės pokyčius, gerinti psichologinę būseną. PSO rekomenduoja užsiimti bent 30 minučių vidutinio intensyvumo fizine veikla, siekiant užsibrėžtų strategijoje tikslų, derinti mitybą, fizinį aktyvumą, širdies ir kraujagyslių ligų rizikos valdymo.

Remiantis PSO duomenimis (2009), sveiko gyvenimo būdo laikymasis turėtų būti vienas gyvenimo tikslų, vienas iš prevencinių veiksnių, siekiant išvengti lėtinių ligų vyresniame amžiuje. Padidėjusi kūno masė tampa liga, kai susikaupusių riebalų kiekis pasiekia ribą, neigiamai veikiančią žmogaus sveikatą. Naujausi tyrimai (Veronese, Facchini, Stubbs, Luchini, Solmi, Manzato, Sergi, Maggi, Cosco, Fontana, 2017) parodė, jog svorio sumažėjimas, atliekant fizinius pratimus ir sukuriant kalorijų deficitą, pagerina ne tik sveikatą, bet kai kurias kognityvines funkcijas, darbinę atmintį, taip pat dėmesio koncentraciją, be to, pagerėja sprendimo priėmimo greitis ir tikslumas. Tačiau PSO (2009) teigimu, net 30% gyventojų turi antsvorį, kurių dalis yra nutukę. Nutukimas – liga, kuri gali būti net 5% viso pasaulio gyventojų mirčių priežastimi. Dobbs, Sawers, Thompson, Manyika, Jonathan, Peter, McKenna, Spatarou (2014), prognozuoja, kad jeigu ir toliau taip sparčiai gyventojams tuks, 2030 m.

net pusė viso pasaulio gyventojų turės antsvorį, bus nutukę. Vaisvalavičiaus, Petkevičienė, Klumbienė (2013), Guh, Zhang, Bansback, Amarsi, Birmingham, Anis (2016), Hurt, Kulisek, Buchanan, McClave (2016) atlikti tyrimai atskleidė, kad esant didesniai nei vidutinis kūno ir masės indeksui išauga tikimybė sirgti vėžiu, kraujagyslių sistemos ligomis, II tipo cukriniu diabetu, dažniau juntami juosmens skausmai, didėja vaisingumo ir nėštumo sutrikimų galimybė. Siekiant sureguliuoti nutukimo plitimą ir formuojant mitybos ir fizinio aktyvumo įpročius, ES Baltijoje knygoje (2007) numatytos strategijos, susijusios su mitybos, antsvorio ir nutukimo reguliavimu, sveikatos problemoms spręsti, mažinant riziką, susijusią su bloga mityba ir per mažu fiziniu aktyvumu ES.

Šiuolaikinė maisto pramonė taip pat turi poveikį dabartiniams žmonių fizinės ir psichologinės sveikatos rezultatams. Greitas maistas yra vienas iš sveikatai nepalankių maisto produktų. Nors Sturm ir Datar (2005), Anderson ir Matsu (2011) tyrimai atskleidė, kad greito maisto vartojimas su nutukimo epidemija neturi statistiškai reikšmingo ryšio, daugybė kitų tyrimų (Finucane ir kt., 2011; Stuckler ir kt., 2012; Basu ir kt., 2013) rezultatai yra priešingi. Vartojamas greitas maistas tiesiogiai arba netiesiogiai veikia žmogaus psichologinę ir fizinę būklę. Europos sveikatos politikos strategijoje „Sveikata 2020“ teigiama, kad „sveikata ir gerovė yra visuotiniai tikslai, kurie šiuo metu priskiriami prie pagrindinių žmogaus teisių ir yra svarbūs tolygaus ekonominio ir socialinio vystymosi komponentai bei kasdienio gyvenimo išteklius“ (Jakab ir Tsouros, 2013). Anot Jarienės ir Ulinskaitės (2013), greitas ekonominis šalių vystymasis, urbanizacija ir globalizacija taip pat formuoja žmonių gyvenimą, kuri turi poveikį ne tik žmogaus mitybai, tačiau ir jo psichologinei būsenai. Susidomėjimas žmonių sveikata, sveiku gyvenimo būdu, skatina ir sporto ir sveikatingumo paslaugų teikėjus rūpintis, kad jų paslaugų teikimo vietose maistas atitiktų sveikos mitybos reikalavimus.

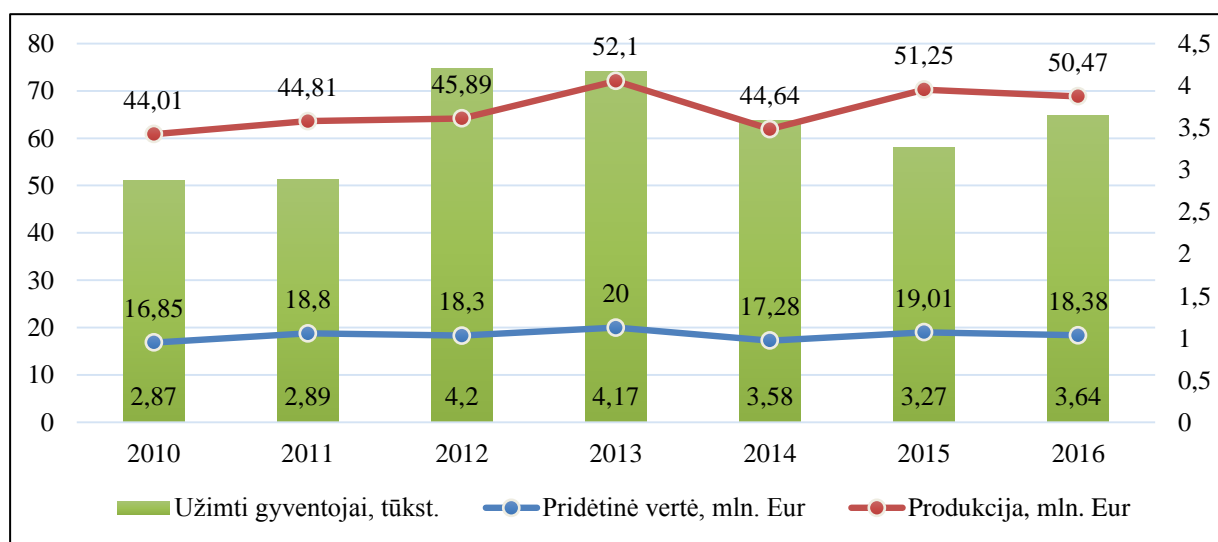
Kūno kultūros ir sporto departamento duomenimis, 2017 metų lapkričio mėnesį Lietuvoje buvo 56% bent retkarčiais sportuojančių ar besimankštinančių gyventojų, o 39% sudarė visiškai nesportuojantys ir nesimankštinantys gyventojai (ES valstybių narių vidurkis – 39%). Lyginant su 2016 m. lapkričio mėnesio duomenimis, sportuojančių/besimankštinančių gyventojų dalis padidėjo 4 procentiniais punktais (Spinter tyrimai, 2017). Atlikto tyrimo duomenimis, apie Lietuvos suaugusiųjų žmonių gyvenimą (Grabauskas ir kt., 2015), buvo nustatyta, kad nei šalies socialinė aplinka, nei sveikatos priežiūros sektorius neskatina šalies gyventojų fizinio aktyvumo. Nors sporto ir paslaugų sektoriaus svarba auga, tačiau šio sektoriaus paslaugos prieinamos vidutinės ar didesnės nei vidutinės pajamos gaunantiems visuomenės nariams.

2014 m. atliktas vienuoliktas žmonių gyvenimo tyrimas (Grabauskas ir kt., 2015), kurio rezultatai atskleidė, jog fizinis darbas neaktualus, kadangi tik 9,6% vyrų ir 1,7% moterų nurodė, jog dirba sunkų fizinį darbą. Beveik ketvirtadalis vyrų (27,4%) ir 39,7% moterų dirba sėdimą darbą. Viena iš fizinio aktyvumo formų –ėjimas į darbą pėsčiomis. Tyrimo rezultatų duomenimis, per pastaruosius dvidešimt metų, vyrų, kurie eina į darbą pėsčiomis, sumažėjo du kartus. Trečiojoje ES sveikatos

strategijoje (2014) išskirtos keturios gyvenimo sritys, kuriose galima būti fiziškai aktyviems: darbe (ypatingai, kai jis fizinis), susisiekiame (einant, važiuojant dviračiu), buityje (tvarkantis namus), laisvalaikiu (sportuojant). Grabausko ir kt. (2015) teigimu, esant nepakankam fiziniam aktyvumui, galima jį derinti su laisvalaikiu. 2014 m. laisvalaikiu mankštą atliko 30% vyrų ir 25% moterų, kurie maktšinosi ne mažiau kaip 4 kartus per savaitę, po 30 min. Anot Nigg, Borreli, Maddock, Dishman (2008), reguliari fizinio aktyvumo veikla turi daug psichologinių ir fizinių privalumų.

Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus veikla yra reikšminga šalies gyventojų sveiko gyvenimo būdo gerinimui. Šalies gyventojams būdingi ryškūs žalingi įpročiai, stokojama fizinio aktyvumo. Sveiko gyvenimo būdo laikymasis turėtų būti kiekvieno šalies gyventojų gyvenimo tikslų, siekiant užkirsti kelią gyvenimo trukmės trumpėjimui, nutukimui, netinkamiems mitybos įpročiams, lėtinių ligų vyresniame amžiuje. Dabartinę gyventojų sveikatos, fizinę ir psichologinę būklę lemė pramonės vystymasis, urbanizacijos procesai, transporto evoliucija, netinkami pasirinkimai ir sprendimai. Tikslinga nagrinėti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus vystymosi dinamiką, siekiant nustatyti, šio sektoriaus reikšmę ir svarbą šalies ūkyje, žmonių gyvenime.

1 pav. pateikti Lietuvos sporto sektoriaus ekonominiai rodikliai 2010 – 2016 m.

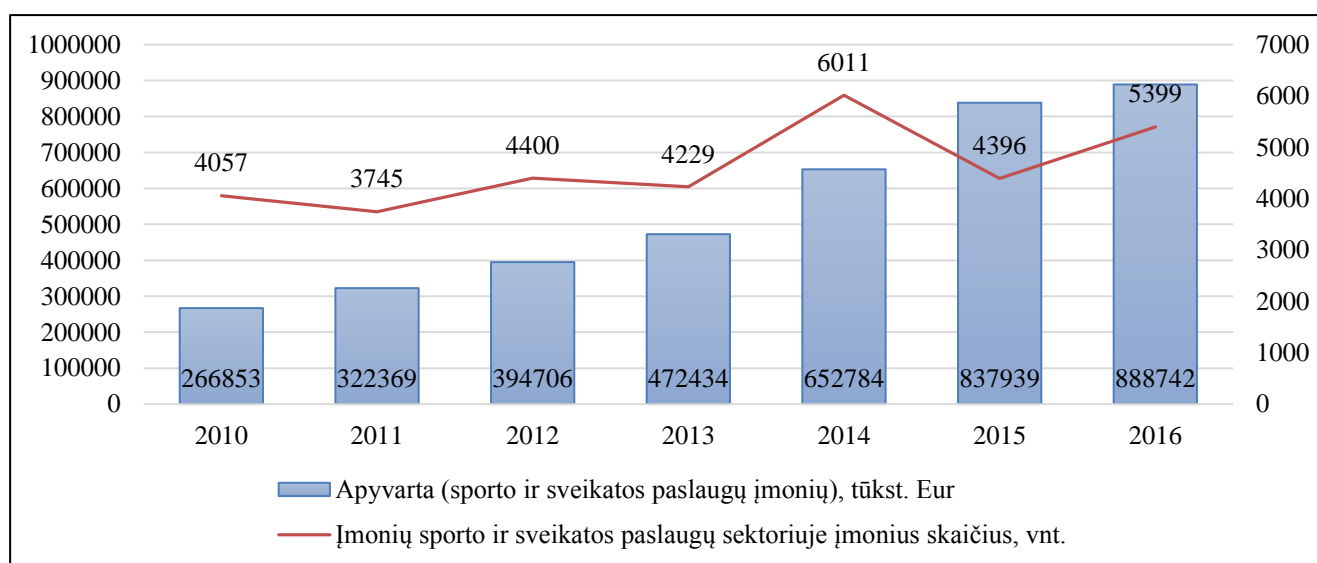

1 pav. Sporto ekonominiai rodikliai 2010 – 2016 m., mln. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Duomenys rodo, kad sporto sektorius yra reikšminga šalies ūkio dalis (žr. 1 pav). Sporto sektoriaus pridėtinė vertė bendroje BVP struktūroje nurodytu laikotarpiu (2010 – 2016 m.) augo (9,08%), o 2016 m., palyginti su 2015 m., sporto sektoriuje sukurta pridėtinė vertė sumažėjo 3,3% ir sudarė 18,38 mln. EUR, arba 0,8% nuo visos šalyje sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės. Pokyčius lėmė sumažėjusi sportinių transporto priemonių ir įrangos gamybos bei azartinių žaidimų ir lažybų veiklos pridėtinė vertė. Sporto sektoriaus produkcija, kurią sudaro sporto sektoriuje sukurtų prekių ir paslaugų verčių suma, 2016 m., palyginti su 2010 m. augo 14,6%. Lyginant 2016 m. su 2015 m.

produkcijos apimtys šiame sektoriuje mažėjo 1,5% ir sudarė 50,47 mln. EUR to meto kainomis. Galima teigti, kad sektoriaus ekonominiai rodikliai itin dinamiški, jiems būdingas cikliškumas, nes gerėjant šalies ekonominei situacijai, gerėja ir sporto sektoriaus ekonominiai rodikliai, ekonominei situacijai prastėjant (2014 m. dėl Rusijos embargo politikos buvo šalies ekonomikos sulėtėjimas), mažėja ir sporto paslaugų paklausa. Tai galima paaiškinti tuo, kad prastėjant ekonominei situacijai šalyje, šalies gyventojai daugiau išlaidų nukreipia į pirmo būtinumo prekes (maistą, komunalinės išlaidos), mažiau dėmesio skirdami laisvalaikiui. Taigi sporto ekonominiai rodikliai atskleidžia ne tik šio sektoriaus paslaugų paklausos svyravimus, tačiau yra ir ekonominės padėties šalies indikatorius.

2 pav. pateikiami sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominiai rodikliai 2010 – 2016 m.

2 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominiai rodikliai 2010 – 2016 m. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Duomenys atskleidžia (žr. 2 pav.), kad sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta 2010 – 2016 m. augo (2,33 karto). Sporto paslaugų sektoriaus produkcijos apimtys nuolat kito, trajektorija yra dinamiška (žr. 2 pav.), o nagrinėjant sporto ir sveikatingumo paslaugų apyvartą, matyti, kad šių paslaugų paklausa turi tendenciją augti. Vertinant įmonių skaičių, kurios teikia sporto ir sveikatingumo paslaugas nustatyta, kad lyginant 2016 m. su 2010 m. įmonių skaičius šiame sektoriuje augo 33%. Taip pat matyti aiškus įmonių skaičiaus kaitos cikliškumas, kuris itin panašus su kreive į sporto sektoriaus ekonominių rodiklių. Todėl sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvartos augimą galima paaiškinti per paslaugų kainodarą. Galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus dalyviai prisitaiko prie ekonominių pokyčių šalyje, vieni jų atsisako šių paslaugų, perkeldami išlaidas į kitus sektorius, kiti kelia paslaugų kainas, norėdami išlikti itin konkurencingumo

rinkoje. Sektoriaus dalyviai suprasdami šio sektoriaus svarbą, reikšmę gerėjant ekonominei situacijai grįžta prie sveikos gyvensenos gerinimo.

Apibendrinant galima, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorius apima labai daug įvairių sričių, sukurtas platus paslaugų spektras skirtas žmogaus emocinės ir fizinės sveikatos būklės gerinimui. Šio sektoriaus reikšmė, vertinant sveikatos tyrimo rezultatus, auganti, tačiau nagrinėjant ekonominius sektoriaus rodiklius, nepastovi. Vertinant sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių, ekonominių rodiklių kontekste, galima teigti, kad sektorius itin jautrus ekonominiams svyravimams. Vertinant sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių socialiniu požiūriu, ES šalyse ir Lietuvoje gyventojų sveikatos būklės tendencijos gerėja, tačiau išlieka pakankamai didelių fizinio aktyvumo stokos problemų, mitybos, demografinių problemų, kaip pavyzdžiui gyventojų senėjimo problema, darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir t.t. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorius yra labai reikšmingas gyventojų emocinei ir fizinei sveikatos būklei, darbingumui ir produktyvumui.

1.2. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui reikšmė

Šalies gyventojai, įmonių ir viešojo sektoriaus institucijų vadovai, siekdami užtikrinti darbo našumą, produktyvumą, turėtų daugiau dėmesio skirti sveikatai, fiziniam aktyvumui, investuoti į save, darbuotojus, siekiant didinti žmogiškojo kapitalo sukuriama pridėtinę vertę.

Remiantis Sveikatos gerinimo tyrimų organizacija (2015), daugiau nei 90% apklausoje dalyvavusių verslo savininkų teigimu, fizinio aktyvumo ir sveikatingumo skatinimas lemia darbuotojų produktyvumą ir našumą. Pažymėtina, kad produktyvumas ir našumas yra susiję, tačiau skirtingos sąvokos. Produktyvumas reiškia darbo kiekį, o našumas reiškia darbo kokybę. Verslo savininkų nuomone, verslo sėkmę lemia darbuotojų sveikata, nes nuo jos priklauso darbuotojų produktyvumas ir našumas. Įmonių savininkai (57%) teigė, kad jų organizacijose į sveikatą žiūrima kaip į investiciją į žmogiškąjį kapitalą. Todėl pastaraisiais metais auga įmonių skaičius, kurios didina investicijas į darbuotojų sveikatą, skatina sveikatingumo valdymo programas. Darbuotojų sveikatos gerinimas organizacijoms yra brangus, tačiau prasta darbuotojų sveikata taip pat atneša neplanuotų ir didelių nuostolių. Vis dažniau darbdaviai atsisako vertinti naudą sveikatai kaip verslo sąnaudas ir laiko tai strategine investicija į savo žmogiškąjį kapitalą. Sveikatos ir darbo vietų sveikatingumo programos atneša naudos, nes padeda sumažinti tiesiogines medicinines išlaidas ir netiesiogines mažesnio našumo sąnaudas. Investuojant į sveikatą galima sumažinti tiek tiesiogines, tiek netiesiogines išlaidas. Netiesioginės išlaidos dėl prastos darbuotojų sveikatos gali būti 2 – 3 kartus didesnės už tiesiogines medicinos išlaidas. Collins ir kt. (2015) atliktas tyrimas parodė, kad tokio darbuotojų našumo praradimo sąnaudas gerokai viršijo sąnaudas, susijusias su nedarbingumu ir medicininio gydymu.

Vienas iš rodiklių, atskleidžiančių sveikatos problemų dažnumą – nedarbingų dienų dalis dėl asmeninių sveikatos problemų. 1 lentelėje pateikta nedarbingų dienų dalis dėl asmeninių sveikatos problemų, pagal išsilavinimo lygį 2014 m.

1 lentelė. Nedarbingų dienų dalis dėl asmeninių sveikatos problemų pagal išsilavinimo lygį 2014 m., %
(sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

	Iš viso pagal išsilavinimo lygį	Žemesnysis pradinis, pradinis ir žemesnysis vidurinis	Aukštesnysis vidurinis, vidurinis ir profesinis	Aukštasis
ES (28)	34,5	29,8	34,4	36,8
Belgija	39,1	33,1	41,8	38,9
Bulgarija	14,9	11,0	14,8	16,6
Čekija	22,5	28,3	22,9	20,3
Danija	50,8	42,9	50,4	52,4
Vokietija	61,2	58,0	62,8	60,1
Estija	28,6	32,3	26,9	29,3
Graikija	16,4	13,3	15,0	19,5
Ispanija	21,1	19,1	21,0	22,9
Prancūzija	30,3	34,7	28,2	30,9
Kroatija	19,4	21,9	18,4	20,6
Italija	30,1	26,4	32,0	31,3
Kipras	14,2	11,6	15,3	13,8
Latvija	29,4	27,3	28,7	31,1
Lietuva	21,8	21,5	22,6	21,0
Liuksemburgas	45,3	44,3	46,1	45,2
Vengrija	20,7	25,9	20,6	19,5
Malta	39,9	35,2	41,7	46,1
Nyderlandai	44,1	42,2	43,4	46,6
Austrija	48,8	48,9	49,2	48,2
Lenkija	22,5	20,0	20,8	25,9
Portugalija	26,1	26,9	24,8	25,7
Romunija	3,8	3,9	3,8	3,6
Suomija	57,4	45,0	54,3	61,0
Švedija	41,6	37,5	41,7	44,1

Sveikas gyvenimas ir fizinis aktyvumas, leidžia išvengti arba sumažinti įvairių ligų požymius, sveikatos sutrikimus, kurie turi įtakos žmogaus darbingumui ir žmogiškojo kapitalo produktyvumui, tačiau ES šalyse (žr. 1 lentelė) nedarbingų dienų dalis pakankamai didelė, ypač tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų – 36,8%. Mažiausias sergamumas pastebimas Rumunijoje 3,8%, o didžiausias Vokietijoje 61,2% Lietuva yra žemiau ES vidurkio, kurios procentiniai skirtumai yra labai neįžymūs pagal skirtingus išsilavinimo lygius. Lietuvoje sergamumas yra mažiausias lyginant su kitomis Baltijos šalimis.

Dar vienas rodiklis, atskleidžiantis, gyventojų sveikatos būklę, jų galimybes dirbti ir gyventi kokybiškai – vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė. 2 lentelėje pateikta vyrų ir moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES šalyse 2011 – 2015 m.

2 lentelė. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES šalyse, metai (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

Šalis	2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.		2015 m.	
	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.
ES (28)	77,3	83,1	77,4	83,0	77,7	83,3	78,1	83,6	77,9	83,3
Belgija	78,0	83,3	77,8	83,1	78,1	83,2	78,8	83,9	78,7	83,4
Bulgarija	70,0	77,8	70,9	77,9	71,3	78,6	71,1	78	71,2	78,2
Čekija	74,8	81,1	75,1	81,2	75,2	81,3	75,8	82	75,7	81,6
Danija	77,8	81,9	78,1	82,1	78,3	82,4	78,7	82,8	78,8	82,7
Vokietija	77,9	83,1	78,1	83,1	78,4	83,1	78,7	83,6	78,3	83,1
Estija	71,4	81,3	71,4	81,5	72,8	81,7	72,4	81,9	73,2	82,2
Airija	78,6	83	78,7	83,1	79,0	83,1	79,3	83,5	79,6	83,4
Graikija	78,0	83,6	78,0	83,4	78,7	84	78,8	84,1	78,5	83,7
Ispanija	79,5	85,7	79,5	85,4	80,2	85,6	80,4	86	80,1	85,5
Prancūzija	78,7	85,7	78,7	85,4	79,0	85,6	79,5	86	79,2	85,5
Kroatija	73,8	80,4	73,9	80,6	74,5	81	74,7	81	74,4	80,5
Italija	79,7	84,8	79,8	84,8	80,3	85,2	80,7	85,6	80,3	84,9
Kipras	79,3	83,1	78,9	83,4	80,1	85	80,3	84,3	79,9	83,7
Latvija	68,6	78,8	68,9	78,9	69,3	78,9	69,1	79,4	69,7	79,5
Lietuva	68,1	79,3	68,4	79,6	68,5	79,6	69,2	80,1	69,2	79,7
Liuksemburgas	78,5	83,6	79,1	83,8	79,8	83,9	79,4	85,2	80,0	84,7
Vengrija	71,2	78,7	71,6	78,7	72,2	79,1	72,3	79,4	72,3	79
Malta	78,6	83	78,6	83	79,6	84	79,8	84,2	79,7	84
Nyderlandai	79,4	83,1	79,3	83	79,5	83,2	90,0	83,5	79,9	83,2
Austrija	78,3	83,8	78,4	83,6	78,6	83,8	79,1	84	78,8	83,7
Lenkija	72,5	81,1	72,6	81,1	73	81,2	73,7	81,7	73,5	81,6
Portugalija	77,3	83,8	77,3	83,6	77,6	84	78	84,4	78,1	84,3
Romunija	70,8	78,2	70,9	78,1	71,6	78,7	78	78,7	71,5	78,7
Suomija	77,3	83,3	77,7	83,7	78	84,1	78,4	84,1	78,7	84,4
Švedija	79,9	83,8	79,9	83,8	80,2	84,2	80,4	84,2	80,4	84,1

Lyginant 2015 m. ir 2011 m. pateiktus duomenis (žr. 2 lentelė), nustatyta, kad ES gyventojų sveikatos būklė gerėja, nors dar yra ryškių skirtumų tarp valstybių šalių. 2011 – 2015 m. vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES valstybėse šalyse siekė 77,68 m., o moterų – 83,26 m. Didžiausia moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė nustatyta Prancūzijoje (85,64 m.), o vyrų – Švedijoje (80,16 m.). Mažiausia moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ES buvo Rumunijoje (78,48 m.), o vyrų – Lietuvoje (68,76 m.). Šie ryškūs skirtumai, kai vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 7 metai moterų atveju ir vienuolika metų vyrų atveju, ES šalyse rodo, kad skiriasi šių šalių žmogiškojo kapitalo būklė. EBPO) ataskaitoje (2016) teigiama, kad vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra rodiklis, rodo, kiek žmogus yra darbingas, aktyvus, sveikas.

Apibendrinant galima teigti, kad regioniniu, organizacijos lygmeniu pripažįstama, kad darbuotojų našumas ir produktyvumas yra tiesiogiai nulemtas visuomenės gyventojų sveikatos būklės. Nuo gyventojų sveikatos būklės priklauso įmonių veiklos, šalies ūkio veiklos rezultatai. Pripažįstama, kad investicijos į žmogiškąjį kapitalą, jo sveikatą, mažina jų nedarbingų dienų skaičių, ilgina jų vidutinę gyvenimo trukmę, mažina tiesiogines medicinines išlaidas ir netiesiogines mažesnio našumo sąnaudas. Darbuotojų sveikatos gerinimas organizacijoms yra brangus, tačiau prasta darbuotojų sveikata taip pat atneša neplanuotų ir didelių nuostolių. Vis dažniau darbdaviai atsisako vertinti naudą sveikatai kaip verslo sąnaudas ir laiko tai strategine investicija į savo žmogiškąjį kapitalą. Šalies

gyventojai, įmonių ir viešojo sektoriaus institucijų vadovai, siekdami užtikrinti darbo našumą, produktyvumą, turėtų daugiau dėmesio skirti sveikatai, fiziniam aktyvumui, investuoti į save, darbuotojus, siekiant didinti žmogiškojo kapitalo sukuriamą pridėtinę vertę. Tikslinga vertinti ir analizuoti, koks sporto ir sveikatingumo paslaugų, kaip vieno iš sveikatos gerinimo būdų, poveikis žmogiškojo kapitalo rodikliams.

2. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Sporto ir sveikatingumo paslaugų samprata pasaulyje ir Lietuvoje

2.1.1. Sveikatingumo paslaugos ir jų rūšys

Prieš pateikiant, kas yra sveikatingumo paslauga, tikslinga paaiškinti, kas yra paslauga, kokia yra paslaugos samprata, kokie yra išskirtinai paslaugos bruožai, kaip klasifikuojamos paslaugos. Tik apibūdinus paslaugos sąvoką, apibūdinus paslaugos sektorių, jį charakterizuojančius ypatumus, galima atskleisti sveikatingumo paslaugų sektoriaus bruožus.

Paslaugos sampratą galima pateikti per paslaugos bruožus, savybes, bei klasifikavimą. Nėra vieningo paslaugos sąvokos apibrėžimo. Kaip teigia Sipina (2011), paslaugai apibūdinti yra daug skirtingų apibrėžimų. Skirtingų mokslinių šaltinių paslaugos sampratos interpretavimas pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. Paslaugos sampratos apibrėžimai (sudaryta pagal Vitkienė, 2008; Chetty, 2010; Sipina, 2011; Fitzsimmons, 2011; Sharmin, 2012; Gelderman ir kt., 2018)

Metai	Autorius	Paslaugos sąvoka
2008	Vitkienė	Paslauga – tai daugiau ar mažiau neapčiuopiama veikla, paprastai pasireiškianti vartotojui sąveikaujant su paslauga teikiančiais tarnautojais, fiziniais ištekliais, prekėmis arba teikimo sistemomis, kurios užtikrina vartotojo problemos išsprendimą.
2010	Chetty	Paslaugos yra veiksmas, procesai ir spektakliai. Jos apima ekonomines veiklas, kurių produkcija nėra fizinis produktas ar konstrukcija, paprastai yra suvartojama, suteikia pridėtinę vertę, kurios iš esmės yra nematerialios.
2011	Sipina	Paslauga yra optimalus (ekonomiškai naudingas) ir logiškas paslaugų elementų (veiklos, sandorių, inventoriaus ar medžiagos) derinys, kuris suteikia klientui pridėtinės vertės.
2011	Fitzsimmons	Paslauga – tai nemateriali patirtis, kuri teikiama klientui, veikiančiam paslaugos gamintojo procese.
2012	Sharmin	Paslauga – tai bet koks veiksmas ir veikla, kurią viena šalis gali pasiūlyti kitai, kuri iš esmės yra nematerialus ir nesuteikia jokios nuosavybės.
2018	Gelderman, Semeijn, Bruijn	Paslaugai atlikti reikia laiko, suteikiant nematerialią patirtį, kur klientas dalyvauja paslaugos gamybos procese.

Nagrinėjant paslaugos apibrėžimus (žr. 3 lentelė), galima pastebėti, kad dauguma autorių pabrėžia, jog pirmiausia paslauga – tai veikla (Vitkienė, 2008; Sipina, 2011; Sharmin, 2012). Neretas sutinka su tuo, jog šios veiklos metu būtina sąveika tarp asmenų, vartotojų ir personalo ar įrenginių (Vitkienė, 2008; Gelderman ir kt., 2018). Svarbu akcentuoti ir tai, kad paslaugos teikimo metu vartotojas gauna naudą (Chetty, 2010; Sipina, 2011), patenkina savo poreikius (Vitkienė, 2008; Sipina, 2011; Fitzsimmons, 2011). Apibendrinant pateiktas paslaugų sampratas galima teigti, kad paslauga –

neapčiuopiama veikla ar veiksmas, kurios metu vartotojas sąveikaudamas su paslaugos teikėju, įgyja nematerialios patirties, suteikia jam pridėtinės vertės, naudos.

Atlikus paslaugos sampratos analizę, tikslinga pateikti, kokie yra skiriamieji paslaugos bruožai. 4 lentelėje pateikiama, kokius bruožus paslaugai priskiria įvairūs autoriai (Kotler ir Keller, 2007; Lewis, 2009; Pukelytė, 2010; Pranulis ir kt., 2012; Vaitkevičiūtė, 2012; Gelberman ir kt. 2018).

4 lentelė. Paslaugų savybių komplekso sudėtis (sudaryta pagal Kotler, Keller, 2007; Lewis, 2009; Pukelytė, 2010; Pranulis ir kt., 2012; Vaitkevičiūtė, 2012; Gelberman ir kt. 2018)

Metai	Autorius	Paslaugos savybės
2007	Kotler, Keller	Neapčiuopiamumas, heterogeniškumas, neatskiriamumas, nekaupiamumas, kliento dalyvavimas, muosavybės nekeičiamumas.
2009	Lewis	Nematerialumas, neapčiuopiamumas, tuo pačiu metu vykstanti gamyba ir vartojimas (nekaupiamumas).
2010	Pukelytė	Neapčiuopiamumas, heterogeniškumas, neatskiriamumas, senėjimas.
2012	Pranulis ir kt.	Neapčiuopiamumas, neatskiriamumas, nekaupiamumas, heterogeniškumas.
2012	Vaitkevičiūtė	Neapčiuopiamumas, nekaupiamumas, mažesnis standartiškumas.
2018	Gelberman ir kt.	Nematerialumas, heterogeniškumas, kliento dalyvavimas ir senėjimas.

Aukščiau išskirtos paslaugos savybės viena kitą papildo (žr. 4 lentelė). Kadangi paslaugos yra neapčiuopiamos, vadinasi jų negalima kaupti, pačiapinėti, perduoti ją kaip nuosavybę. Anot Vaitkevičiūtės (2012), paslauga suprantama, kaip procesas, nes ji teikiama, vartojama, pasibaigus šiam procesui, pasibaigia ir paslauga. Tai neišvengiamai sąlygoja vartotojo dalyvavimą paslaugos teikimo procese, o ši aplinkybė yra viena svarbiausių paslaugos heterogeniškumo priežasčių. visos šios išskirtos savybės leidžia geriau suprasti paslaugos reikšmę ir tai, kuo ji skiriasi nuo materialios prekės.

Tam, jog paslauga būtų suteikta, kaip teigia Gleberman ir kt. (2018), turi būti objektas, kuriam tai bus suteikta, ir nors priešingai nei perkant materialų produktą. Anot Hudson, Thal, Cárdenas, Meng (2017) neegzistuoja nuosavybės ar apčiuopiamumo principai, negalima nuginčyti, jog gaunama nauda ar pasitenkinimas yra ne ką mažesnis.

Paslaugos yra grupuojamos, jungiamos pagal tikrus požymius į grupes. Skiriamos kelios paslaugų klasifikavimo sistemos. Klasifikavimas reikalingas tam, kad galima būtų nustatyti paslaugų lyginamąjį svorį bendrajame sukuriama vidaus produkto struktūroje, vertinant paslaugų sektoriaus vystymosi dinamiką, analizuojant, kiek gyventojų dirba šiame sektoriuje, lyginant vienos šalies paslaugų sektorių su kitų šalių. Anot LR Statistikos departamento (2008), tam tikslui gali būti naudojama gamybos cirkuliacijos – vartojimo (GCV), grandinės bendrosios paslaugų prekybos sutarties (GATS), Europos ekonominių veiklų statistinė klasifikacija (NACE). Viena iš pagal Europos ekonominių veiklų statistinę klasifikaciją (NACE) sugrupuotų paslaugų sektorių – sveikatingumo paslaugos. Tikslinga nagrinėti šių paslaugų ypatumus, identifikuoti šio sektoriaus veiklą.

Tikslinga nagrinėti kas yra sveikatingumo paslauga, ir kokie šios paslaugos išskirtiniai bruožai. 5 lentelėje pateikiama sveikatingumo paslaugų sampratų įvairovė.

5 lentelė. Sveikatingumo paslaugų sampratos apibrėžimai (sudaryta pagal Bujanauskaitė, 2010; Kazlauskienė, 2012; Strohecker, 2015; Hudson ir kt., 2017; Ciobanu ir Luches, 2018)

Metai	Autorius	Paslaugos sąvoka
2010	Bujanauskaitė	Sveikatingumo paslaugos – prevencija, suteikiama sveikiems žmonėms kaip pirmoji pagalba.
2012	Kazlauskienė	Sveikatingumo paslaugos – paslaugos, skirtos sveikatai stiprinti, ligų profilaktikai, kurios teikiamos specialisto, kuris savo teise teikti paslaugas grindžia reikalinga kvalifikacija ir sertifikatų, patalpose, kurios taip pat yra įrengtos pagal teisės aktų reikalavimus
2015	Strohecker	Sveikatingumo paslaugos teikiamos diagnozavus ligą, sutrikimą, siekiant sumažinti sveikatai kylančius pavojus, užkertant kelią ligoms.
2017	Hudson ir kt.	Sveikatingumo paslaugos dažnai yra siejamos su medicinos paslaugomis, todėl tai sukuria problemą apibrėžiant šias paslaugas.
2018	Ciobanu ir Luches	Sveikatingumo paslaugos yra laisvalaikio praleidimo forma, siekiant ir laikantis sveikos gyvensenos principų, naudojant turizmo ir rekreacinius išteklius.

Sveikatingumo paslaugos suprantamos, kaip galimybė pagerinti, sustiprinti sveikatą (žr. 5 lentelė) (Bujanauskaitė, 2010; Kazlauskienė, 2012; Strohecker, 2015). Taip pat sveikatingumo paslaugos teikiamos, norint užkirsti kelią kitų ligų atsiradimui (Bujanauskaitė, 2010; Kazlauskienė, 2012; Strohecker, 2015; Hudson ir kt., 2017). Šios paslaugos teikiamos specialisto (Strohecker, 2015; Hudson ir kt., 2017). Taip pat sveikatingumo paslaugos yra viena iš laisvalaikio praleidimo būdų, pasitelkiant turimo ar rekreacinius išteklius (Ciobanu ir Luches, 2018). Atlikus sveikatingumo paslaugų sampratos analizę galima teigti, kad sveikatingumo paslaugos – paslaugos, teikiamos sveikatos priežiūros įstaigų specialistų, siekiant pagerinti, sustiprinti besikreipiančių sveikatą, užkertant kelią kitų ligų atsiradimui. Vieningai sutariama, kad sveikatingumas yra multidimensinis (Conley, Travers, Bryant, 2013; Mayol, 2018), holistinis (Ciobanu ir Luches, 2018), individualus (Mayol, 2018), tačiau veikiamas ir aplinkos (Conley ir kt., 2013), paties žmogaus atsakomybė (Ciobanu ir Luches, 2018), todėl sveikatingumo sąvoka nuolat kinta. Kaip pažymi Stăncioiu, Băltescu, Botoș, Părgaru (2013), sveikatingumo paslaugų samprata yra plati, apimanti įvairias veiklų kategorijas (saulės ir laisvalaikio pramogos, sveikatinimas, tačiau sveikata čia nėra pagrindinis motyvas, sveikatingumo paslaugų esminis tikslas – sveikata). Visa tai jungia ir kitas sveikatingumo paslaugų rūšis: laisvalaikio, nuotykių, sporto, medicinos ir kt.

Neretai sveikatingumo paslaugos yra painiojamos su medicinos turizmu (Rucker, 2017; Hudson ir kt., 2017). 3 pav. pateikiami sveikatingumo paslaugų vartotojai ir, kuo jie skiriasi nuo medicinos paslaugų vartotojų bei jų tikslų.

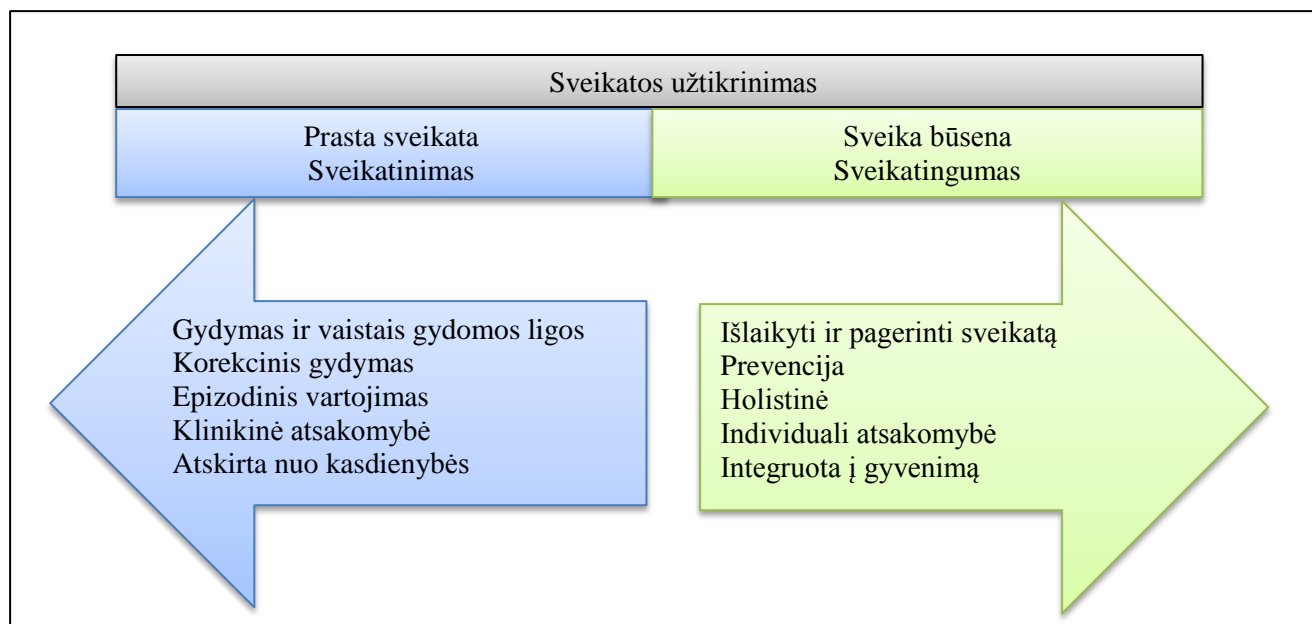

3 pav. Medicinių ir sveikatingumo paslaugų vartotojai ir jų vartojimo tikslai (sudaryta pagal Hudson ir kt., 2017)

Sveikatingumo paslaugų vartotojai skiriasi nuo medicininio turizmo paslaugų vartotojų (žr. 3 pav.). Taip pat, anot Rucker (2017), skiriasi sveikatingumo paslaugų dalyvių tikslai, lyginant su medicinos paslaugų vartotojais. Kaip teigia Hudson ir kt. (2017), kuomet sveikatingumo paslaugų vartotojai yra sąlyginai sveiki, naudojami paslaugomis, siekdami pagerinti sveikatos būklę, užkirsti kelią ligų atsiradimui, norėdami suvaldyti žalingus įpročius, medicinos turimo paslaugų vartotojai paslaugas renkasi ne savanoriškai, o pagal sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų nurodymus. Sveikatingumo paslaugos tikslingai pasirenkamos vartotojų, kurie siekia pailginti savo gyvenimo trukmę, priima sprendimą keisti savo gyvenimo būdą. Tuo remiasi sveikatingumo paslaugų sektoriaus teikėjų veikla ir plėtra. Kaip teigia Hall (2011), sveikatinimo (medicinos) ir sveikatingumo paslaugos paprastai suprantamos plačiau, ir tiesiog reiškia „kelionė norint gauti medicininį gydymą“.

4 pav. pateikta sveikatingumo ir sveikatinimo paslaugų takoskyra. Kaip teigia Rucker (2017), esminis skirtumas tarp sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugų tas, kad sveikatinimo paslaugos susijusios su gydymu, taikant korekciją, esant reikalui gulint stacionare (žr. 4 pav.). Smith, Damron, Melton (2017) teigimu, sveikatingumo paslaugos skirtos sveikatos gerinimui, ligų prevencijai, siekiant pagerinti bendrą sveikatos būseną, keičiant gyvenimo įpročius. Kitas reikšmingas skirtumas –

sveikatingumo paslaugos teikiamos vartotojui pageidavus, esant jo iniciatyvai, neverčiant primigtinai gydytis, paliekant atsakomybę pačiam spręsti reikalingas jam sveikatingumo paslaugas ar ne. Sveikatinimo paslaugos atvirkščiai, yra skiriamos tiems, kuriems reikalinga medicinos pagalba, gydymas, perkeliant atsakomybę sveikatos priežiūros įstaigų personalui.

4 pav. Sveikatingumo ir sveikatinimo paslaugų takoskyra (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018)

Paaiškinus, kuo skiriasi sveikatingumo ir sveikatinimo (medicinos) paslaugos, tikslinga apibūdinti šių paslaugų tiekėjus.

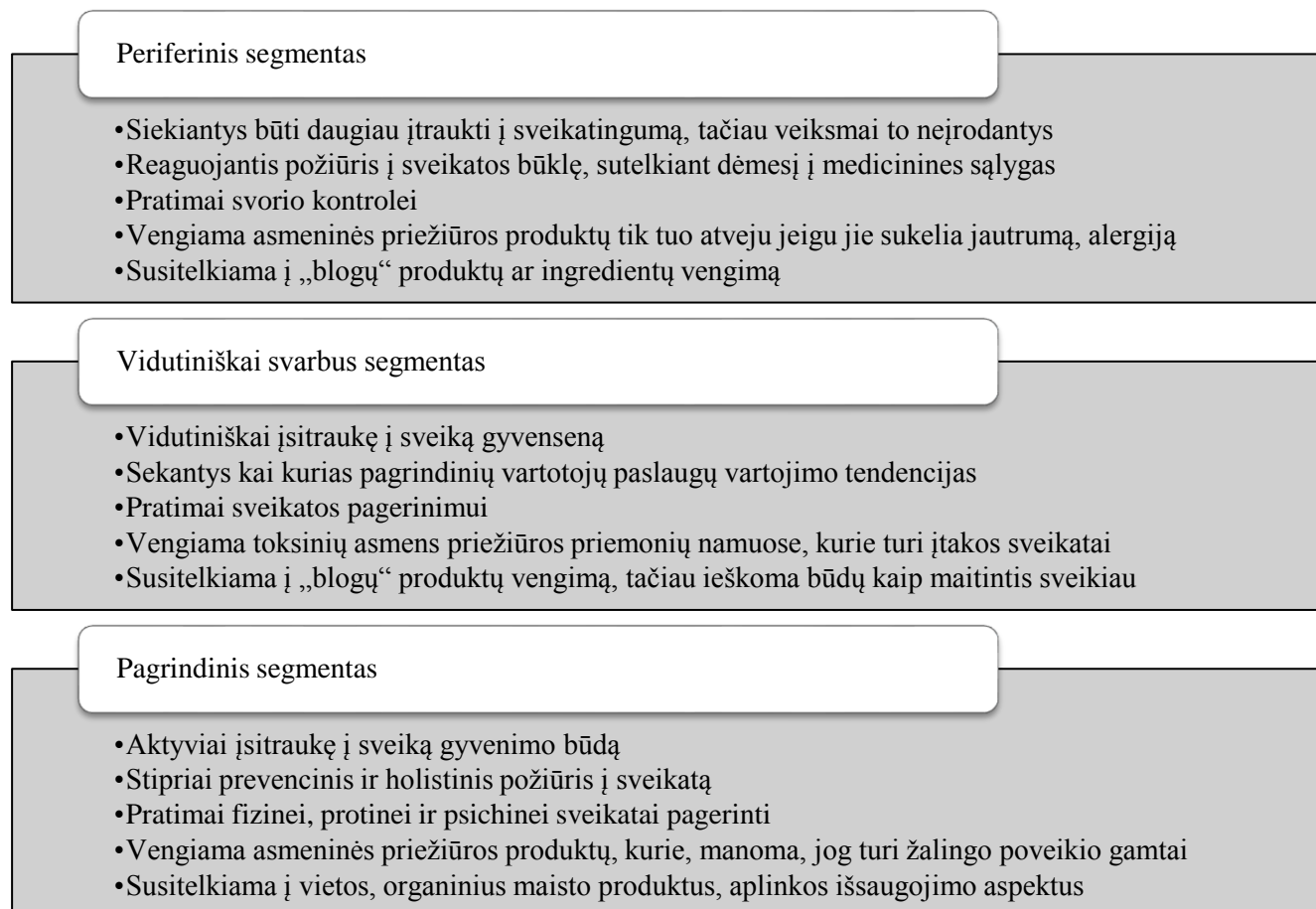
Skiriami šie pagrindiniai paslaugų teikėjai (Smith ir kt., 2017):

- privačios įstaigos. Kiekvieno šalyje veikia nemažai privataus kapitalo įmonių, kurios teikia sveikatingumo paslaugas. Taip pat kiekviena didesnė šiuolaikiška sveikatos priežiūros įstaiga turi potencialo teikti minėtas paslaugas. Daugumos jų aukšta paslaugų ir aptarnavimo kokybė;
- medicininiai SPA. Medicininiai SPA tai tokie SPA, kurie turi licenciją teikti sveikatingumo ir reabilitacijos paslaugas;
- valstybinės sveikatos priežiūros įstaigos. Nors šalyje yra daugiausiai sveikatingumo paslaugų teikia privačios įmonės, tačiau viešajame sektoriuje taip yra įstaigų teikiančių minėtas paslaugas

Sveikatingumo paslaugų teikėjai anot Rucker (2017), ne tik sveikatingumo paslaugų teikėjai, o ir susiję (pridėtiniai) sektoriai: turizmo sektoriaus dalyviai (kelionių agentūros, turo operatoriai), apgyvendinimo sektoriaus dalyviai (viešbučiai), finansų sektoriaus dalyviai (bankai, lizingo įmonės), švietimo sektoriaus dalyviai (universitetai, kolegijos), medicinos produktų gamintojai, tiekėjai,

pardavėjai. Kaip teigia Lee ir Tim (2015), tiekėjų skaičius yra gausus, todėl sveikatingumo paslaugų tiekėjams, tenka tinkamai atsirinkti savus tiekėjus, kad netektų permokėti už suteiktas paslaugas, ir kad jų paslaugų kainodara būtų tinkama jų vartotojams.

5 pav. pateiktas sveikatingumo paslaugų vartotojų segmentavimas pagal jų įsitraukimą į sveiką gyvenimą, pagal jų sveikatos būklę ir reakciją į sveikatos būklės simptomus.

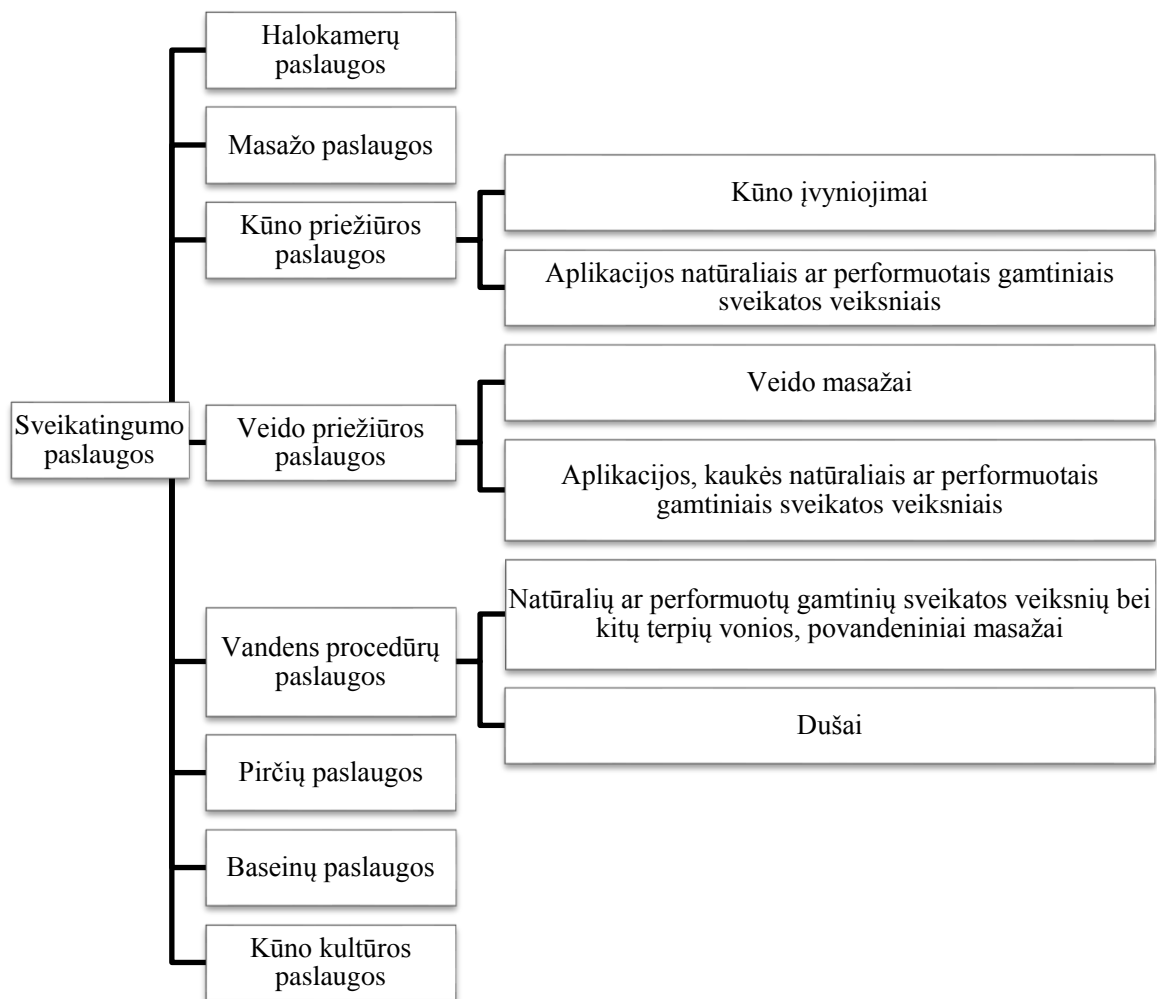

5 pav. Sveikatingumo paslaugų vartotojų segmentavimas (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018)

Analizuojant 5 pav. pateiktą segmentavimą galima teigti, kad periferinis segmentas siekia įsitraukti į sveikatingumo paslaugų rinką, tačiau pernelyg nesirūpina savo sveikata, renkasi nesubalansuotą mitybą, vengia asmeninės priežiūros produktų, tačiau vengia žalingų produktų, užsiima svorio kontroliuojančia veikla (žr 5 pav.). Vidutiniškai svarbus segmentas pasižymi didesniu įsitraukimu į sveikatingumo paslaugų rinką. Šie vartotojai labiau susitelkę į sveiką mitybą, atlieka fizinio aktyvumo pratimus. Pagrindinis segmentas vartotojų yra aktyvūs sveikatingumo paslaugų vartotojai, kurie ne tik stebi ką valgo, atsakingai sportuoja, tačiau ir skleidžia prevencinį ir holistinį požiūrį į sveiką gyvenimo būdą.

Išsiaiškinus, kuo sveikatingumo paslaugos skiriasi nuo sveikatinimo, kas yra pagrindiniai sveikatingumo paslaugų vartotojai, tiekėjai, tikslinga pateikti, kokios grupuojamos sveikatingumo

paslaugos. Remiantis 2012 m. vasario 3 d. LR sveikatos apsaugos įsakymu „Dėl sveikatingumo paslaugų rūšių sąrašo ir sveikatingumo paslaugų teikimo reikalavimų patvirtinimo“ 6 pav. pateikiama sveikatingumo paslaugų klasifikacija.

6 pav. Sveikatingumo paslaugų klasifikavimas (sudaryta pagal LR sveikatos apsaugos įsakymą „Dėl sveikatingumo paslaugų rūšių sąrašo ir sveikatingumo paslaugų teikimo reikalavimų patvirtinimo“ 2012)

Galimas ir kitas sveikatingumo paslaugų klasifikavimo būdas, klasifikuojant jas pagal tai, kurios remia, palaiko sveikatą ir gerovę. Susisteminius įvairių autorių darbus (Stohecker, 2015; Lee ir Tim, 2015); Hudson ir kt., 2017; Smith ir kt., 2017; Rucker, 2017; Gelberman ir kt., 2018), skiriamos septynios sveikatingumo dimensijos: fizinė, intelektualinė, emocinė/ psichologinė, socialinė, dvasinė, užimama padėtis ar pareigos, ryšys su aplinka. Sveikatingumo paslaugų sukuriama vertė vartotojams prilyginama septynioms sveikatingumo dimensijoms, kur paslaugų teikėjų vykdomų veiklų sukuriamas rezultatas leidžia išsaugoti vartotojui šių dimensijų veiksmingumą.

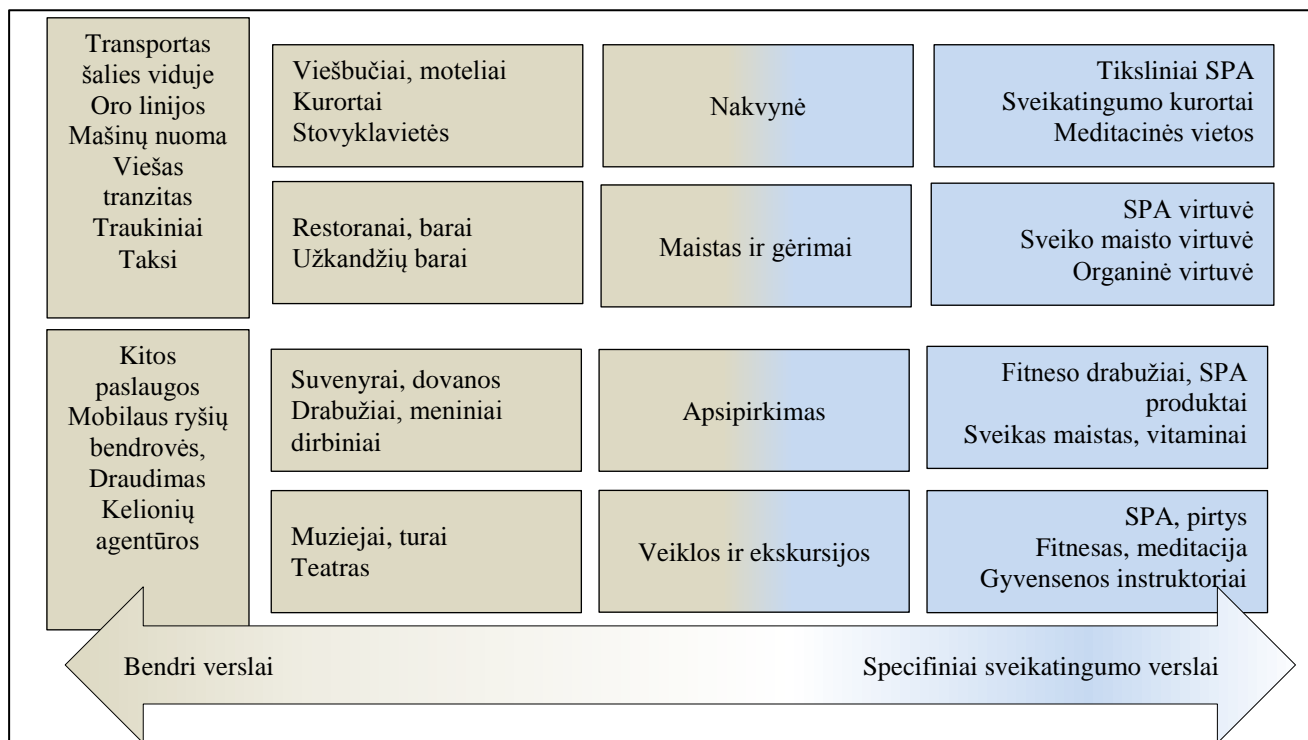
6 lentelėje pateikiama sveikatingumo paslaugų sukuriama vertė vartotojams pagal teikiamos paslaugos rezultatą, vykdomą veiklą ir paslaugų tiekėjus.

6 lentelė. Sveikatingumo paslaugų sukuriama vertė vartotojams (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018)

Vertė	Rezultatas	Vykdomos veiklos, siekiant rezultato	Paslaugų teikėjai, sveikatingumo centrai
Fizinė būklė	Sveikata	Integrali medicina Diagnostika Sveikatos patikrinimai Kenksmingų aplinkos sąlygų vengimas Alternatyvios medicinos centrai	Integruoti medicinos centrai Sveikatingumo centrai
	Spa ir grožis	Masažai Pirtys Kūno procedūros Veido procedūros Plaukų ir nagų procedūros	Spa centrai Salonai Pirtys ir baseinai Sveikatingumo viešbučiai Sveikatingumo kruizai Sveikatinimo kurortai ir sanatorijos
	Sveikas maitinimasis	Maitinimasis Svorio sekimas Detoksikacija Kulinarinė patirtis	Organiniai ir natūralūs maisto restoranai Sveiko maisto parduotuvės
	Fitnesas	Gimnastikos užsiėmimai Fizinės treniruotės Patempimai Pilatesas	Fizinių treniruočių centrai
Protinė/ Psichinė būklė	Sveika galva ir kūnas	Joga Meditacija	Jogos studijos Joga
Dvasinė būklė	Dvasinė būklė ir ryšiai	Savanoriška veikla Laikas su šeimos nariais ir draugais Laikas vienuoje	Dvasiniai užsiėmimai
Emocinė būklė	Asmenybės augimas	Streso mažinimas Skaitymas Muzika ir menai	Gyvenimo stiliaus keitimas Sveikatingumo centrai
Ryšys su aplinka	Ekologija ir nuotykių troškimas	Pasivaikščiavimai pėstute Pasivažinėjimas dviračiu Jodinėjimas Pasivaikščiavimai gamtoje	Parkai Gamtos draustiniai Laukinės gamtos prieglobstis

Sveikatingumo kultas išsivysčiusių šalių ekonomikose skatina į sveiką gyvenimą orientuotus paslaugų vartotojus įtraukti į savo gyvenimo įpročius sveiką gyvenimą (žr. 6 lentelė). Demografinės senėjimo tendencijos taip pat skatina gyventojus galvoti, kaip pratęsti kokybišką savo gyvenimą be ligų, kam labai pasitarnauja sveikatingumo paslaugų industrija, nes neužkirtus kelio ligoms, sveikatinimo paslaugos, kaip rodo praktika, kainuoja žymiai daugiau. Poreikį sveikatingumo paslaugoms sąlygoja ne tik senėjimo tendencijos, bet ir augantys sveikatingumo paslaugų kaštai, sveikos gyvensenos kultas. Kitos priežastys, kodėl sveikatingumo paslaugų industrija turi tendencijas augti, tai: nutukusių žmonių skaičius išsivysčiusiose šalyse; sergamumas diabetu mastas (~10% visų gyventojų); streso, pervargimo sindromo plėtra. EBPO (2016) prognozuoja, kad išlaidos sveikatos priežiūrai iki 2020 m. reikšmingai didės, nes didės gyventojų virš 60 metų skaičius.

7 pav. pateikiamas sveikatingumo paslaugų poveikis šalies ekonomikos sektoriams.

7 pav. Sveikatingumo paslaugų sektoriaus ryšys su kitais ekonomikos sektoriais (sudaryta pagal Sveikatingumo akademija, 2018)

Sveikatingumo paslaugų sektoriaus ryšys su kitais ekonomikos sektoriais galimas tiesiogiai ir netiesiogiai (žr. 7 pav.). Privačios ir viešosios institucijos, kurios teikia paslaugas sveikatingumo organizacijos prekes ir paslaugas, tiesiogiai sąveikauja su šiuo sektoriumi. Taip pat sąveikauti galima sveikatingumo paslaugų sektoriaus įmonėms teikiant papildomas paslaugas, kurias reikėtų pirkti rinkoje. Netiesiogiai sektorius veikia kitas ūkio sektorius, ir pastarieji veikia sveikatingumo paslaugų sektorių, tiesiog dalyvaujant bendroje šalies rinkoje. Kiekvienas sveikatingumo paslaugų rinkos dalyvis, organizatorius, paslaugos teikėjas, vykdydamas veiklą sukuria pridėtinę vertę. Sveikatingumo paslaugos vartotojas, atvykdamas gauti paslaugų, neišvengiamai naudojami ir kitomis teikiamomis paslaugomis. Vertės grandinė padeda įvertinti vartotojo išlaidų sritis, iš kurių valstybė gauna pajamų.

Apibendrinant galima teigti, kad paslauga – neapčiuopiama veika ar veiksmas, kurios metu vartotojui sąveikaudamas su paslaugos teikėju, įgyjama nemateriali patirtis, suteikianti pridėtinės vertės. Išskirto paslaugos savybės (neapčiuopiamumas, heterogeniškumas, neatskiriamumas, nekaupiamumas, kliento dalyvavimas, nuosavybės nekeičiamumas) leidžia geriau suprasti paslaugos reikšmę ir tai, kuo ji skiriasi nuo materialios prekės. Paslaugos gali būti klasifikuojamos. Darbe remiamasi ekonominiu paslaugų klasifikavimu – Europos ekonominių veiklų statistinė klasifikacija (NACE). Sveikatingumo paslaugos – paslaugos, teikiamos sveikatos priežiūros įstaigų specialistų, siekiant pagerinti, sustiprinti besikreipiančių sveikatą, užkertant kelią kitų ligų atsiradimui. Sveikatingumo paslaugų vartotojai skiriasi nuo medicininio turizmo paslaugų vartotojų. Taip pat skiriasi sveikatingumo paslaugų dalyvių tikslai, lyginant su medicinos paslaugų vartotojais. Poreikį

sveikatingumo paslaugoms sąlygoja ne tik senėjimo tendencijos, bet ir augantys sveikatingumo paslaugų kaštai, sveikos gyvensenos kultas. Sveikatingumo paslaugų sektorių sudaro ne tik SPA, nors tai yra didžiausia sveikatingumo industrijos verslų dalis, bet ir sveikatingumo kurortai, pirtys ar mineraliniai baseinai, jogos studijos, nacionalinius parkai, sporto ir fitneso centrai, specialūs restoranai, alternatyvios medicinos centrai.

2.1.2. Sporto paslaugų samprata ir reikšmė

Sportas – viena iš fizinio aktyvumo ir laisvalaikio leidimo formų. Vieningos sporto (paslaugos) sampratos nėra. Anot Pink (2018), sporto samprata nuolat kinta, nes keičiasi visuomenė, jos vertybės, poreikiai, supratimas apie laisvalaikį ir sveikatą. Hatos (2014) teigimu, sportas paprastai apibrėžiamas skirtingai, priklausomai nuo konteksto, kuriame jis yra naudojamas. Socialinės psichologijos (žmonių, sporto ir visuomenės mokslas) mokslo bei fizinis lavinimo (žmonių mokymas apie sportą) kontekste, žodis „sportas (-ai)“ vartojamas bendrai ir labai plačiai (Zhang, Kim, Mastromartino, Yizhou Qian, Nauright, 2018).

7 lentelėje pateikiama sporto ir sporto paslaugos sąvokų apibrėžimų įvairovė.

7 lentelė. Sporto ir sporto paslaugų sąvokų apibrėžimai (sudaryta pagal Pink, 2018; Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión, 2018; Šerić ir Ljubica, 2018; Pitts ir Stotlar, 2007; Guo ir kt., 2018; Zhang ir kt., 2018; Bendarik, Kolar, Jurak, 2010)

Metai	Autorius	
Sportas		
2018	Pink	Sportas – tai ne tik fizinio meistriškumo demonstravimas, tačiau ir užsiėmimo forma, malonumas, geresnė sveikata ir sveikatingumas.
2018	Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión	Sportas – veikla apimanti fizinį krūvį, įgūdžius ir (arba), kūno dalių koordinaciją. Sportui būdingas konkurencingumas, derinant taisykles ir elgseną, kurio veiklą reguliuoja veiklą per organizacijas.
2018	Šerić ir Ljubica	Sportas – koncepcija, padedanti atstovauti visiems žmonėms, veiklai, įmonėms ir organizacijoms, dalyvaujančioms gaminant, organizuojant, reklamuojant ir kitose veiklose ar sporto verslo firmose, orientuotose į sportą, fitnesą, poilsį, sporto turizmą arba tiesiog laisvalaikio praleidimą.
2007	Pitts ir Stotlar	Sportas – patraukli žmonėms ir teigiamą įvaizdį turinti veikla.
Sporto paslaugos		
2018	Guo ir kt.	Sporto paslaugos apima platų sporto paslaugų asortimento, įskaitant, bet neapsiribojant sporto įrenginiais ir laukais, valdymą ir administravimą, sporto treniruotes ir konsultacijas, fizinės būklės stebėjimą.
2018	Zhang ir kt.	Sporto paslaugos – namų ūkio vartojimo išlaidų dalis priklausanti ne tik nuo kultūrinių veiksmų, bet ir nuo namų ūkių pajamų. Tai paaiškina reikšmingus išlaidų, sporto paslaugoms tarp ES – 28 šalių narių, skirtumus.
2010	Bednarik ir kt.	Sporto paslaugos – laisvalaikio ir kultūros paslaugų grupė.

Sportas, įvairių autorių, suvokiamas skirtingai, tačiau sutariama, kad sportas yra veikla (Pink, 2018; Pitts ir Stotlar, 2007), kurios metu demonstruojamas fizinis meistriškumas, konkurencingumas (Pink, 2018; Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión, 2018), siekiant užtikrinti, kad sporto dalyviai turėtų turiningą laisvalaikį (Šerić ir Ljubica, 2018) (žr. 7 lentelė). Sporto paslaugos suvokiamas kaip

paslaugos teikiamos pasitelkiant sporto įrenginius, ar tai atliekant lauke (Guo ir kt., 2018), kurioms vartotojai skiria dalį savo išlaidų (Zhang ir kt., 2018), tenkinant laisvalaikio ir kultūros poreikius. Pažymėtina, kad sporto paslaugos nėra prekės, jos nematerialios, neapčiuopiamos, ši paslauga yra vartojama tuo metu, kai ji teikiama.

Priklausomai nuo sporto savybių ir intensyvumo, remiantis Schawarz ir Hunter (2008), galima apibūdinti dvi labiausiai priešingas kategorijas:

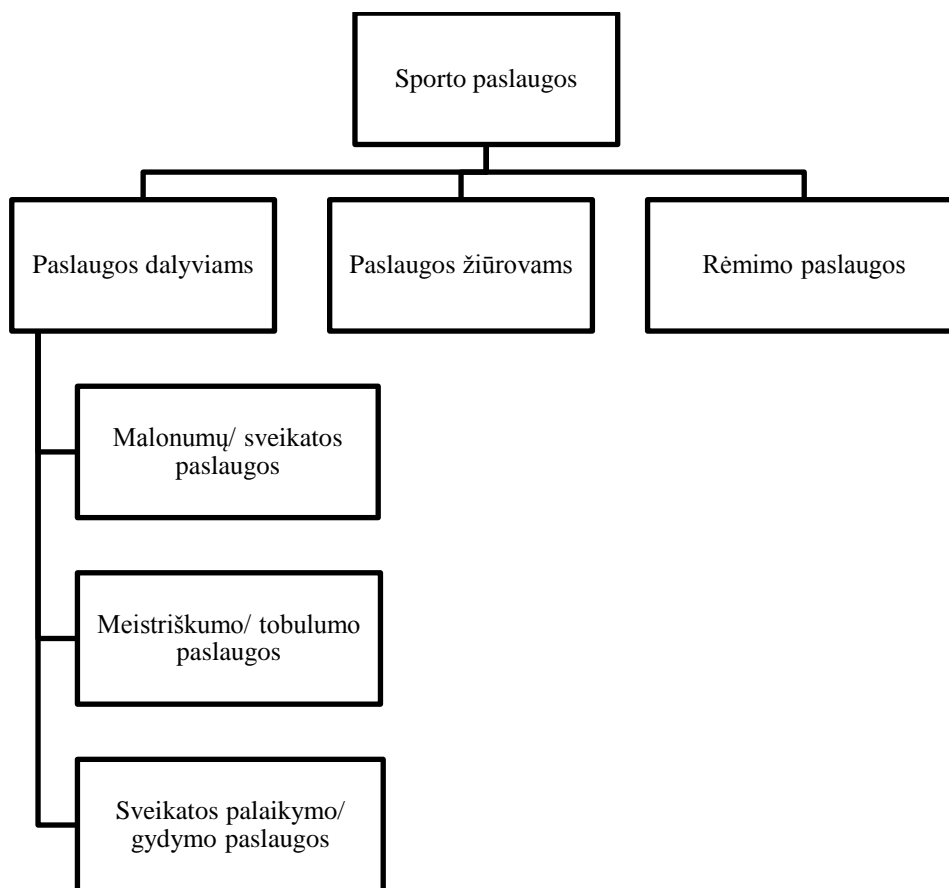
1. institucionalizuota fizinė praktika, kuri yra konkurencinga ir gerai reguliuojama ir (arba) fizinė praktika, daugiausia skirta laisvalaikiui ir jo praleidimui, kuri suteikia didelę laisvę ir improvizaciją jų vartotojams. Anot Pink (2018), fizinės galios ir įgūdžių demonstravimas yra svarbi sporto sudedamoji dalis. Tokios veiklos kaip šaudymas iš lanko, smiginis, biliardas, žvejyba, nereikalauja griežto fizinio krūvio, tačiau būtini kūno koordinavimo įgūdžiai. Kaip pažymi Zhang ir kt. (2018), sporto formos nuolat keičiasi, atsiranda naujų sporto šakų, o kitos išnyksta, bei labai skiriasi įvairiose šalyse;
2. pirmiausia pripažįstamas organizuotas ir kontroliuojamas sporto pobūdis, o sekančiu punktu skatina ir tobulina atsipalaidavimą, pramogas ir plėtrą. Natūralu, anot Ghorghe Jinga (2013), kad sportas daugiau susideda iš žaismingo, žaidiminio komponento, kuris dažniausiai yra slopinamas kalbant apie sportininkus, kurie užsiima komerciniu ir profesionaliu sportu.

Susistemintus Šimkaus ir Pilelienės (2010), Ghorghe Jinga (2013), Šerić ir Ljubica (2018), Pink (2018), Zhang ir kt. (2018) darbus pateikiama sporto paslaugų klasifikacija:

- paslaugos skirtos sporto paslaugų vartotojams:
 - paslaugos, kurias vartojant galima tikėtis pasitenkinimo (malonumo), sveikatos. Šios paslaugos, anot Ghorghe Jinga (2013), paprastai yra organizuojamos, atliekama šių renginių priežiūra ir kontrolė, pateikiama programa (tvarkaraštis), koku eiliškumu bus teikiama (atliekama) paslauga (–os), kokie vartotojų fizinės veiklos poreikiai bus tenkinami. Šios paslaugos, kaip teigia Pink (2018) reikalauja meistriškumo, paslaugų teikimui reikalinga profesionali vadyba, specialistų konsultacijos, nes vartotojas siekia sporto veiklą atlikti profesionaliai;
 - sveikatingumo paslaugos, kurias teikiant siekiama palaikyti žmogaus sveikatą, ją gerinti, išgydyti sveikatos sutrikimus. Anot Zhang ir kt. (2018), paslaugos teikimas vykdomas remiantis specialistų parengta programa, siekiant fizinės, psichinės ir socialinės žmogaus reabilitacijos.
- paslaugos skirtos sporto paslaugų stebėtojams. Kaip teigia Šerić ir Ljubica (2018), sporto paslaugos transliuojamos per medijos priemones (televiziją, radiją, internetu; netiesiogiai), arba sporto veikla tiesiogiai atliekama stebėjimo vietoje (salėje, stadione, arenoje ir pan.).

- sporto rėmimo paslaugos. Tam, kad sporto paslaugos pasiektų tikslinę rinką – paslaugų vartotojus, ar stebėtojus, reikalinga ši paslaugos sektorių remti. Kaip teigia Šimkus ir Pilelienė (2010), sporto veikla remiama pinigine ir nepinigine išraiška. Zhang ir kt. (2018) teigimų, per rėmimo kanalus, transliuojama sporto paslaugų nauda, vertė, atskleidžiamos prieigos prie rinkos galimybės, sąsajos su sporto veiklos rezultatais, siekiant įvairių rinkos dalyvių socialinės atsakomybės ir moralinio palaikymo.

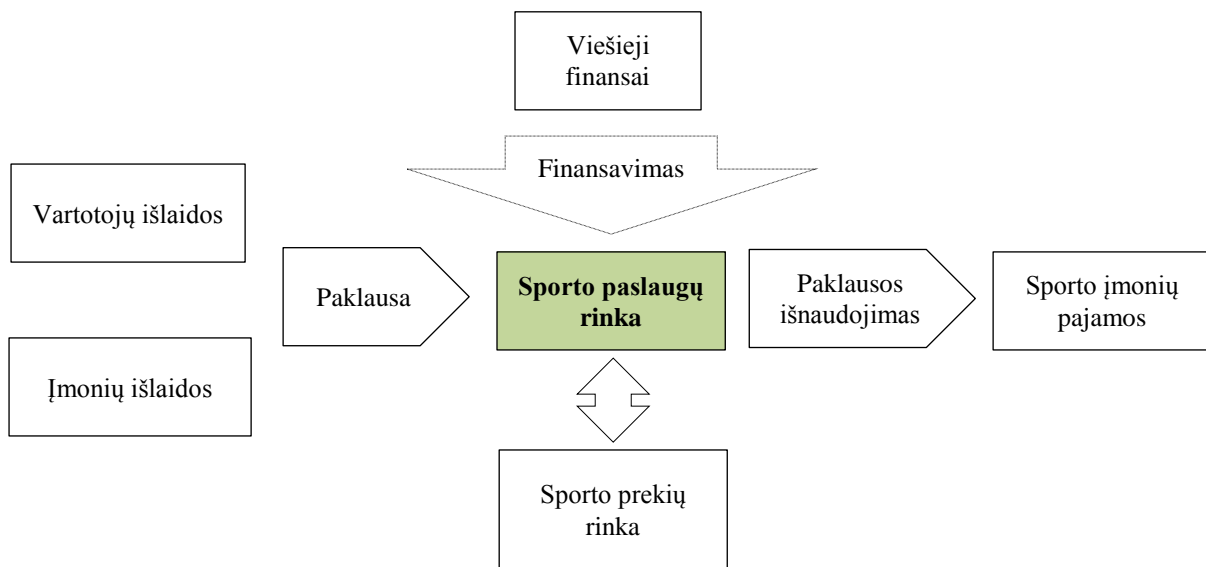
8 pav. pateikiama susisteminta sporto organizacijų teikiamos paslaugų klasifikacija.

8 pav. Sporto organizacijų teikiamos paslaugos (sudaryta pagal Šimkus ir Pilelienė, 2010).

Sporto paslaugų sferą sudaro rinka, kurioje įmonės ir klientai numato produktus, susijusius su sporto ir švietėjišku atsipalaidavimu, ir gali apimti įvairias veiklas, ekonomines prekes, paslaugas, žmones, vietas ar net idėjas (žr. 8 pav). Kaip teigia Šerić ir Ljubica (2018), su sportu susijusios paslaugos yra nematerialios, tai reiškia, kad jų negalima matyti, išmėginti, paliesti ar pajausti. Anot Ghorghe Jinga (2013), sporto paslaugos neegzistuoja kitaip nei kaip atsiminimas, kuris buvo patirtas, nors kruopščiai surengtas renginys gali sukurti tikrą spektaklį visiems, kurie šiek tiek prie to prisideda.

9 pav. pateikiama sporto paslaugų rinka ir jos dalyvių joje sąveika. Gyventojų ir įmonių išlaidos skirtos sporto paslaugos, formuoja sporto paslaugų paklausą (žr. 9 pav.).

9 pav. Sporto paslaugų rinka (sudaryta pagal Bednarik ir kt., 2010)

Sporto organizacijų pajamų apimtys rodo šios paklausos išnaudojimą, o viešieji finansai skatina sporto paslaugų paklausą. Sporto organizacijų pajamas sudaro: pardavimai, investicijos, pajamos iš nepaskirstyto pelno. Sporto paslaugų teikėjai yra sporto klubai ir asociacijos, sporto paslaugas teikiančios įmonė (privačios ir viešosios). Vartotojų vartojimo išlaidos sporto paslaugoms sudaro išlaidos už sporto renginius, sporto mokymus, kursus, narystę sporto klube, sporto produktus (drabužiams, avalynei, dviračiam, sporto ir laisvalaikio įrangai, poilsio lauke įrangai) ir kt. Sporto sektoriaus finansavimas iš viešųjų lėšų visada sulaukia visuomenės dėmesio, kadangi šiomis lėšomis finansuojamos sporto programos, vietos sporto ir kūno kultūros valdžios institucijos. Taip pat sporto sektorius finansuojamas ES lėšomis (Bednarik ir kt., 2010). Sporto poveikis priklauso nuo sėkmingo sporto paslaugų teikėjų ir jų vartotojų sąveikos (Bednarik ir kt., 2010). Reikia nuolat stebėti ir nagrinėti sporto paslaugų teikimo ypatumus, siekiant suvokti pokyčius sporto paslaugų rinkoje. Sporto paslaugos yra mažiau konkurencingos nei laisvalaikio ir rekreacijos paslaugos. Sporto klubai ir jų asociacijos nepaklūsta visuomenės raidai. Sporto paslaugos yra daugiau mažiau panašios (Bednarik ir kt., 2010). Vis daugiau žmonių sportuoja savarankiškai, nė sporto organizacijose, todėl įmonės, teikiančios sporto paslaugas tik iš dalies išnaudoja savo rinkos potencialą.

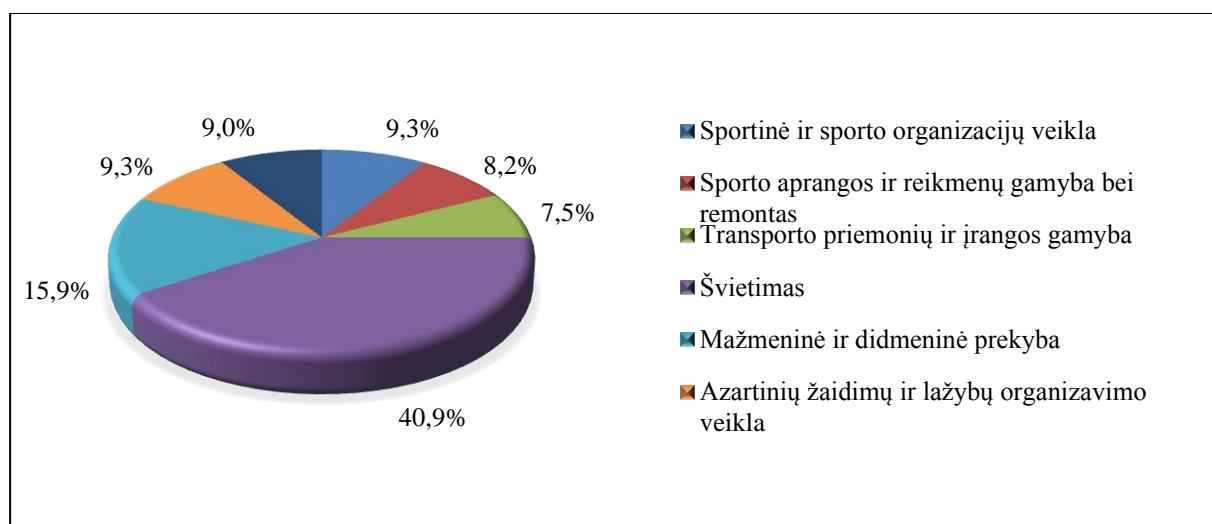
Šimkaus ir Pilelienės (2010) teigimu, viešojo sektoriaus sporto paslaugas teikianti organizacija veikia savarankiškai, teikia šias paslaugas visuomenės nariams. Tai yra pelno nesiekianti, demokratiniais pagrindais įkurta organizacija.

Privati sporto paslaugas teikianti organizacija (sporto ir sveikatingumo klubai, centrai) – tai pelno siekianti organizacija, kuri teikia sporto paslaugas: treniruoklių salė, grupiniai aerobiniai užsiėmimai, pirtis ar jų kompleksas, joga, tenisas, savignyos treniruotės ir kt. (Zhang ir kt., 2017). Kavaliauskas (2007) ir Berthausen ir kt. (2011) teigia, kad sveikatingumo klubai savo vartotojams teikia paslaugas, skirtas pagerinti bendrą fizinę būklę. Paslaugos yra specifinės, kadangi jos iš dalies

neapčiuopiamos, turi tiesioginę ir netiesioginę naudą, teikia palaimą bei įdeda nemažą indelį žmonių poreikių patenkinimui, t.y. fizinės būklės, kūno formų, nuotaikos ir geros savijautos – išlaikymui ar pagerėjimui. Šiuolaikiniame sveikatingumo klube galima stiprinti kasdienio gyvenimo sveikatos išteklius bei mažinti sveikatos rizikos veiksnius. Vis didėjantis sveikatingumo ir sporto centrų ir klubų bei juose besilankančiųjų skaičius rodo, kad gyventojų domėjimasis asmenine kūno kultūra, fiziniu pajėgumu auga.

Viešoji sporto įstaiga nuo privačios skiriasi tuo, kad privataus sektoriaus įmonė orientuota į pelną, paslaugų įvairovę. Rinkoje veikia tiek viešojo, tiek ir privataus kapitalo organizacijos, tačiau tikslas jų vienas – sporto paslaugų teikimas, fizinės, psichinės sveikatos gerinimas.

Sporto ir sveikatingumo paslaugas kartu teikia centrai, kurių veikla priskiriama sporto klubų veiklai (Lietuvos statistikos departamentas, ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius 2 redakcija (EVRK 2 red.). Į šią klasę įeina sporto klubų, nesvarbu profesionalų, pusiau profesionalų ar mėgėjų, veikla, suteikianti galimybę klubų nariams užsiimti sportine veikla. 10 pav. pateikta Lietuvos sporto sektoriaus struktūra pagal ekonomines veiklos rūšis 2016 m.

10 pav. Sporto sektoriaus struktūra pagal ekonomines veiklos rūšis 2016 m., % (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Sportinė ir sporto organizacijų veikla Lietuvos statistikos departamento išankstiniais duomenimis 2016 m. sudarė 9,3% viso sporto sektoriaus, tuo tarpu didžiausią sporto sektoriaus dalį užėmė švietimas (40,9%) (žr. 10 pav).

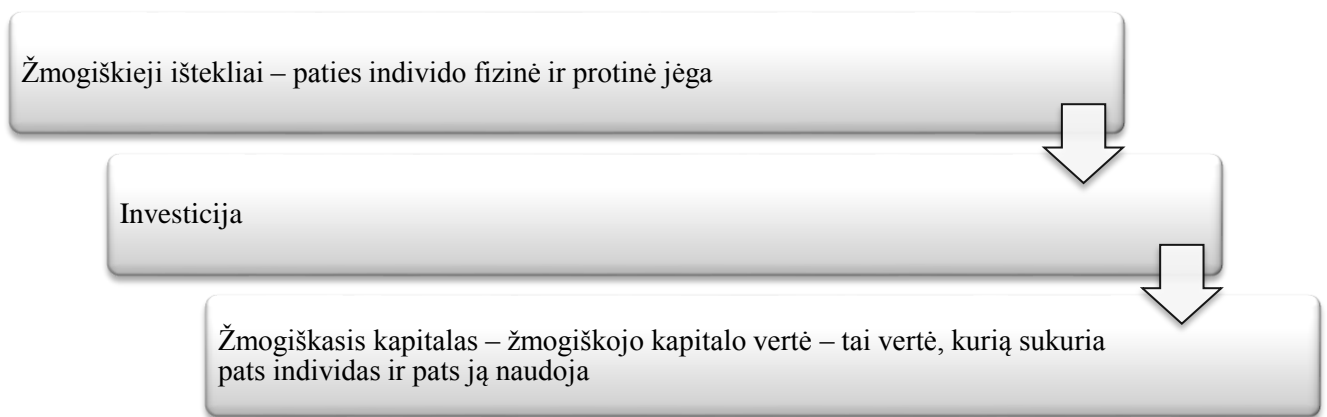
Apibendrinant galima teigti, kad sportas – veikla, kurios metu demonstruojamas fizinis meistriškumas, konkurencingumas, siekiant užtikrinti, kad sporto dalyviai turėtų turiningą laisvalaikį. Sporto paslaugos suvokiamas kaip paslaugos teikiamos pasitelkiant sporto įrenginius, ar tai atliekant lauke, kurioms vartotojai skiria dalį savo išlaidų, tenkinant laisvalaikio ir kultūros poreikius. Pažymėtina, kad sporto paslaugos nėra prekės, jos nematerialios, neapčiuopiamos, ši paslauga yra

vartojama tuo metu, kai ji teikiama. Sporto paslaugos skiriamos į paslaugos skirtos sporto vartotojams, paslaugos skirtos sporto paslaugų stebėtojams ir sporto rėmimo paslaugos. Sporto paslaugų sferą sudaro rinka, kurioje įmonės ir klientai numato produktus, susijusius su sporto ir švietėjišku atsipalaidavimu, ir gali apimti įvairias veiklas, ekonomines prekes, paslaugas, žmones, vietas ar net idėjas. Gyventojų ir įmonių išlaidos skirtos sporto paslaugoms, formuoja sporto paslaugų paklausą. Sporto organizacijų pajamų apimtys rodo šios paklausos išnaudojimą, o viešieji finansai skatina sporto paslaugų paklausą. Sporto paslaugų teikėjai yra sporto klubai ir asociacijos, sporto paslaugas teikiančios įmonės (privačios ir viešosios). Vartotojų vartojimo išlaidos sporto paslaugoms sudaro išlaidos už sporto renginius, sporto mokymus, kursus, narystę sporto klube, sporto produktus (drabužiams, avalynei, dviračiam, sporto ir laisvalaikio įrangai, poilsio lauke įrangai) ir kt. Sporto sektoriaus iš dalies yra finansuojamas iš viešųjų lėšų. Taip pat sporto sektorius finansuojamas ir ES lėšomis.

2.2. Sporto ir sveikatingumo paslaugų vaidmuo žmogiškojo kapitalo koncepcijoje

Mokslinėje literatūroje pateikiama įvairių žmogiškojo kapitalo sampratos apibrėžimų. Skirtingi autoriai, skirtingai supranta, kas yra žmogiškasis kapitalas, bet neretai apibūdinant žmogiškąjį kapitalą akcentuojamos žmogaus žinios, turimi gebėjimai ir įgūdžiai. Neretai žmogiškųjų išteklių sąvoka tapatinama su žmogiškojo kapitalo (Škare, 2011; Gižienė ir Simanavičienė, 2012; Bučinskas, 2013; Čiburienė ir Guščinskienė, 2013; Tamašauskienė, 2013; ir kt.) sąvoka. Čiburienės ir Guščinskienės (2013) teigimu, žmogiškasis kapitalas apibūdinamas kaip individo gebėjimų realizavimas gaminant, kuriant fizinį kapitalą. Anot Jančiausko (2006), žmogiškojo kapitalo sąvoką dažniausiai vartoja ekonomistai, o žmogiškųjų išteklių terminas vartojamas nagrinėjant vadybos procesus. Anot Čiburienės ir Guščinskienės (2013), žmogiškųjų išteklių pagrindas – išsilavinimas ir išsimokslinimas. Lapinskienė ir Krikščiūnaitė (2014) teigia, kad žmogiškasis kapitalas nuo žmogiškųjų išteklių skiriasi, nes norint turėti žmogiškąjį kapitalą, reikalingos investicijos į žmogiškuosius išteklius (žmogaus protiniai ir fiziniai gebėjimai).

11 pav. pateikiama kaip žmogiškieji ištekliai tampa žmogiškuoju kapitalu.

11 pav. Žmogiškųjų išteklių tapsmas žmogiškoju kapitalu (sudaryta pagal Lapinskienė ir Krikščiūnaitė, 2014)

11 pav. pavaizduojamas esminis skirtumas tarp žmogiškųjų išteklių ir žmogiškojo kapitalo. Kadangi darbe analizuojamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui, toliau darbe bus naudojama žmogiškojo kapitalo terminas.

Žmogiškojo kapitalo objektas – asmuo, kuris paslaugos gamybos (teikimo) procese gali dalyvauti įvairiomis formomis. Autoriai, priklausomai nuo tyrimo turinio, naudoja žmogiškojo kapitalo sąvoka, kad ji atitiktų tyrimo turinį. 7 lentelėje pateikiamos susitemintos žmogiškojo kapitalo sąvokų sampratų apibrėžtys.

8 lentelė. Žmogiškojo kapitalo sąvokų apibrėžtys (sudaryta pagal Kagochi ir Jolly, 2010; Nureev, 2010; Gižienė ir Simanavičienė, 2012; Josan, 2012)

Metai	Autorius	Žmogiškojo kapitalo sąvoka
2010	Kagochi, Jolly	Specializuotų gebėjimų rinkinys, įgyjamas mokantis.
2010	Nureev	Žmogiškojo kapitalo struktūra susideda iš įgimtų gebėjimų, visuotinės kultūros, bendrų ir specializuotų žinių, įgytų gebėjimų, įgūdžių, patirties ir sugebėjimo visa tai panaudoti tinkamu laiku ir tinkamoje vietoje.
2012	Gižienė, Simanavičienė	Išsilavinimas, žinios, kompetencija, požiūris, gebėjimas prisitaikyti darbo rinkoje, įgūdžiai, vertybės, kiti individo gebėjimai ir bruožai, lemiantys jo produktyvumą, visuomenės gerovę ir šalies ekonominį augimą.
2012	Josan	Žmogiškasis kapitalas susideda iš tokių įgūdžių, kurie charakterizuoja patį individą ir kartu jo investicijas į visuomenės gerovę. Žmogiškąjį kapitalą galima parduoti darbo rinkoje keičiant jį į bet kokį ekonominį išteklių,

Visi autoriai (žr. 8 lentelė) žmogiškąjį kapitalą susieja su individų žiniomis (Gižienė ir Simanavičienė, 2012), gebėjimais (Kagochi ir Jolly, 2010; Nureev, 2010) ir įgūdžiais (Josan, 2012). Apibūdinant žmogiškąjį kapitalą akcentuojamas sveikatos reikšmė (Gižienė ir Simanavičienė, 2012), kadangi sveikata lemia asmens produktyvumą, našumą, efektyvumą, konkurencingumą, gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių, atsparumą stresui. Sadowski (2008) taip pat išskyrė sveikatą kaip vienu pagrindinių žmogiškojo kapitalo struktūros elementų. Nureevas (2010) apibūdinamas žmogiškąjį kapitalą mini motyvaciją, kadangi toji energija skatina darbuotojų produktyvumą, ir galimybes uždirbti

didesnes pajamas, gerina organizacinę kultūrą, skatina turimus žinias, įgūdžius, gebėjimus panaudoti laiku. Nureev (2010), Gižienė ir Simanavičienė (2012), Josan (2012) žmogiškajam kapitalui priskiria ir individo asmenines savybes. Žmogiškojo kapitalo samprata praplečiama, kad žmogus gali turi ne tik įgimtų savybių, bet ir įgimtų. Kagochi ir Jolly (2010) praplečia žmogiškojo kapitalo sampratą įtraukdami mokymą. Tačiau mokymas suprantamas ne kaip formalus, įprastas švietimas. Mokymasis yra patirtis, praktinis mokymasis visą gyvenimą: darbo vietoje, netradicinėse mokymosi vietose, netradiciniais būdais ir priemonėmis, kurie tobulina turimus įgūdžius, gebėjimas, plečia žinių horizontą (Kuliešius, Pareigienė, Naus, 2012).

Apibendrinant atlikta žmogiškojo kapitalo sampratos analizę, išskiriami žmogiškąjį kapitalą sudedamuosius elementus: žinios, įgūdžiai, patirtis, išsilavinimas, sveikata, įgimtos savybės, inovatyvumas, žinios. 12 pav. pateikiami žmogiškojo kapitalo sudedamieji elementai.

12 pav. Žmogiškojo kapitalo sudedamieji elementai (sudaryta pagal Potelienė ir Tamašauskienė, 2014)

Atlikus žmogiškojo kapitalo sampratos analizę (žr. 8 lentelė), išskyrus šios sąvokos dedamuosius elementus (žr. 12 pav.), galima teigti, kad žmogiškasis kapitalas – individo turimos asmeninės savybės, įgytos žinios, sugebėjimai, įgūdžiai, kurie lavinami per mokymus, patirtį, pokyčius, kūrybingai, inovatyviai su motyvacija, atsižvelgiant į emocinę, psichinę ir fizinę jo būklę, gebant turimą kapitalą panaudoti laiku ir tinkamai, tuo pačiu didinant jo produktyvumą ir našumą. Žmogiškasis kapitalas gali būti ugdomas ir vystomas per individo savybes, gebėjimus, žinias ir sveikatą. Nuo žmogaus išsilavinimo priklauso ir žmogaus kvalifikacija, profesiniai įgūdžiai, gebėjimas prisitaikyti prie kintančių šiuolaikinės gamybos reikalavimų, darbo rinkos poreikių. Žmogiškasis kapitalas yra darbo jėgos ir kapitalo formavimo proceso rezultatas. Žmogiškasis kapitalas suprantamas ne tik kaip žinios, sugebėjimai, įgūdžiai, kurie sukuria pridėtinę vertę, didina produkcijos apimtį, darbo našumą.

Investicijos – išlaidos, kurios skirtos švietimui, kvalifikacijos įgijimui ir kėlimui, sukuria pridėtinę vertę ne tik darbuotojui, kaip žmogiškajam ištekliui, bet ir organizacijai, šalies bendrajam vidaus produktui. Smith ir kt. (2017) teigimu, įmonės visame pasaulyje investuoja į sveikatingumo programas, siekdamos pritraukti naujų darbuotojų, tobulinti darbuotojų sveikatą, mažinti medicininės išlaidas ir padidinti našumą. Kaip teigia Rucker (2017), darbdaviai suinteresuoti teikti prevencines sveikatos priežiūros paslaugas jau beveik šimtą metų. Tačiau nepaisant neabejotinų įrodymų, kad sveikatingumo programų skatinimas yra vertos investicijų, šių programų populiarumas nėra ženklus ir net mažėja.

Išmatuoti žmogiškąjį kapitalą, išreikšti jį kiekybiniais rodikliais sudėtinga. Žmogiškasis kapitalas – nematerialus, apčiuopti jį sunku, tačiau išmatuoti tam tikrais rodikliais jį galima (Keeley, 2007). Kuliešiaus ir kt. (2012) teigimu, kad žmogiškasis kapitalas vertinamas keliais lygmenimis: individo, organizacijos ir visuomenės. 13 pav. pateikiami Kwon (2009), Nurejev (2010) ir Kuliešiaus ir kt. (2012) susisteminti žmogiškojo kapitalo matavimo rodikliai.

Kwon (2009)

- **Kokybinis žmogiškojo kapitalo matavimas.** Ši rodiklių grupė parodo ryšį tarp žmogiškojo kapitalo kiekio ir ekonomikos augimo;
- **Išlaidų/investicijų žmogiškajam kapitalui kurti matavimas.** Šios grupės rodikliai apibrėžia ryšį tarp išlaidų/investicijų į individo išsilavinimą ir žmogiškojo kapitalo. Žmogiškasis kapitalas matuojamas sumuojant išlaidas/investicijas į jį;
- **Individų gaunamų pajamų matavimas.** Matuojamas žmogiškojo kapitalo efektyvumas, teikiama nauda organizacijai, visuomenei. Žmogiškasis kapitalas matuojamas pajamomis, laikantis prielaidos, kad pajamos, gautos darbo rinkoje, atspindi žmogiškąjį kapitalą.

Nurejev (2010)

- **Žmogiškojo kapitalo indeksas**, sudarytas iš 2 elementų ir 4 rodiklių:
 - gyvenimo kokybė: matuojama tikėtina gyvenimo trukmė ir BVP, tenkančiu vienu gyventojui;
 - žinios: matuojamos suaugusiųjų išsilavinimo lygiu (2/3 svorio) ir bendru besimokančių (pradinio, vidurinio ir aukštesnio nei vidurinis išsilavinimo pakopos) žmonių skaičiumi (1/3 svorio).

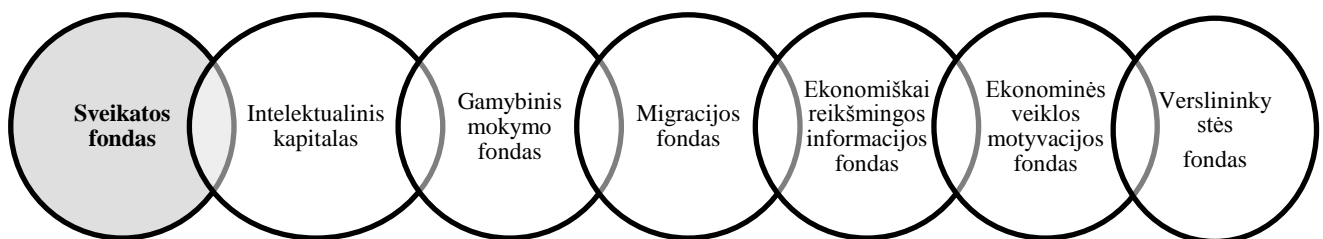
Kuliešius ir kt. (2012)

- žmogiškojo kapitalo rodiklių bloką sudaro iš esmės vienas rodiklis – **regiono gyventojų skaičiaus dinamika**, kurią lemia trys gyventojų kaitos veiksniai: vidaus migracija, tarptautinė migracija ir natūrali kaita. Jie rodo, kaip kinta atitinkamo regiono gyventojų skaičius

13 pav. Žmogiškojo kapitalo matavimo būdai (sudaryta pagal Kwon, 2009; Nurejev, 2010; Kuliešius ir kt., 2012)

Kwon (2009) pateikia keletą rodiklių, kurie svarbūs žmogiškojo kapitalo matavimui. Kokybinis žmogiškojo kapitalo matavimas atskleidžia, koks yra ryšis tarp žmogiškojo kapitalo kiekio ir, kokią pridėtinę vertę šis žmogiškasis kapitalas sukuria šalies ekonomikai. Išlaidų/investicijų žmogiškajam kapitalui rodiklis parodo, kiek investuojama į žmogiškąjį kapitalą, t.y. kiek reikia investicijų, kad žmogiškieji ištekliai taptų žmogiškasis kapitalas ir kurtų pridėtinę vertę organizacijai ir šaliai. Matuojant individų gaunamas pajamas įvertinama, kokį atlygį už darbą gauna žmogiškasis kapitalas. Nurejev (2010) pateikta žmogiškojo kapitalo matavimo metodika kiek skiriasi nuo Kwon (2009). Panašumas tarp metodikų tame, kad vertinama žmogiškojo kapitalo sukuriama pridėtinė vertė, taip pat vertinamas gyventojų išsilavinimas. Esminis skirtumas tarp autorių metodikų tas, kad Nurejev (2010) rodiklius paverčia indeksu, kuris turėtų atskleisti žmogiškojo kapitalo naudą ir vertę. Kuliešius ir kt. (2012) žmogiškąjį kapitalą vertina per sociodemografinius rodiklius, vertinant jų kaitą, dinamiką ir pokyčius. Darbe pasirenkama naudoti Kwon (2009) žmogiškojo kapitalo vertinimo metodika, nes ji apima įvairius veiklos lygmenis: individualųjį (pajamų dydis), organizacijos (investicijų apimtys į išsilavinimą) ir valstybės (sukuriama pridėtinė vertė).

Pateikus kiekybinis žmogiškojo kapitalo matavimo rodiklius, 14 pav. pateikiama žmogiškojo kapitalo vidinė struktūra.

14 pav. Žmogiškojo kapitalo vidinė struktūra (sudaryta pagal Bagdanavičius, 2002)

Žmogiškojo kapitalo struktūra (žr. 14 pav.) yra labai plati ir susideda iš įvairių sričių ir skirstymo ir vertinimo būdų.

9 lentelėje plačiau nagrinėjami vieno iš žmogiškojo kapitalo struktūros elementų – sveikatos fondo, natūriniai ir vertiniai rodikliai. Pagrindiniai natūriniai rodikliai individo atžvilgiu, tokie kaip: gyvenimo būdas, viršsvoris, chroniški susirgimai, darbingumas, asmeniškai sportiniai laimėjimai ir šalies ekonominiu atžvilgiu: vidutinė gyvenimo trukmė, gyventojų mirtingumo priežastys, darbingųjų gyventojų skaičius, gyventojų sergamumo lygis, psichinės sveikatos lygis, masinės fizinės kultūros ir sporto išvystymo lygis turi didelę reikšmę žmogiškajam kapitalui ir jo produktyvumui, todėl sporto ir sveikatingumo paslaugų reikšmė žmogiškajam kapitalui yra labai didelė. Fizinė, emocinė ir psichinė sveikatos būklė yra viena iš žmogiškojo kapitalo koncepcijos sudedamųjų dalių (Sadowski, 2008), o sveikatingumo kultas išsivysčiusių šalių ekonomikoje skatina į sveiką gyvenimą orientuotus paslaugų vartotojus įtraukti į savo gyvenimo įpročius sveiką gyvenimą. Demografinės senėjimo tendencijos,

darbo užimtumas, fizinio aktyvumo tendencijos taip pat skatina gyventojus galvoti, kaip pratęsti ir gyventi kokybišką savo gyvenimą be ligų, kam labai pasitarnauja sveikatingumo paslaugų industrija.

9 lentelė. Natūriniai sveikatos fondo rodikliai (sudaryta pagal Bagdanavičius, 2002).

Mikrolygis		Makrolygis
Individas	Organizacija	Nacionalinė ekonomika
<ul style="list-style-type: none"> • paveldimumas • rizikos veiksniai (žalingi, įpročiai, gyvenimo būdas, viršsvoris, chroniški susirgimai) • darbingumas • nedarbingų dienų skaičius per metus • asmeniškai sportiniai laimėjimai • asmeninės išlaidos sveikatos palaikymui • pajamų nuostoliai dėl nedarbingumo 	<ul style="list-style-type: none"> • darbo laiko nuostoliai dėl ligų ir traumų • sveikatingumo ir sportinių priemonių skaičius • darbo apsaugos priemonių skaičius • sveikatingumo priemonių išlaidos • darbo apsaugos ir saugumo technikos išlaidos • išlaidos ligonių nedarbingumo lapelių apmokėjimui • pajamų nuostoliai dėl darbuotojų nedarbingumo 	<ul style="list-style-type: none"> • vidutinė gyvenimo trukmė • gyventojų mirtingumo priežastys, tame tarpe vaikų • gyventojų natūralus prieaugis • darbingųjų gyventojų skaičius • gyventojų sergamumo lygis • darbo laiko nuostoliai dėl ligos, traumų ir ligonių priežiūros • psichinės sveikatos lygis • galingų įpročių (rūkymas, alkoholizmas, narkomanija) paplitimas • ekologinės gyvenimo paslaugos • pagrindinių maisto produktų suvartojimo rodikliai • šaukiamųjų, netinkamų tarnauti kariuomenėje, dalis • profilaktinių priemonių mastai • masinės fizinės kultūros ir sporto išvystymo lygis • žmogiškojo išvystymo indeksas • sveikatos apsaugos ir fizinės kultūros išlaidų dalis BVP • BVP nuostoliai dėl nedarbingumo ir mirtingumo darbingame amžiuje • profilaktinių priemonių ir sveiko gyvenimo būdo propagandos išlaidos • ekologinių programų išlaidos • investicijų į sveikatos apsaugą, visuomeninis našumas

Remiantis 2012 m. vasario 3 dienos LR sveikatos apsaugos įsakymu „Dėl sveikatingumo paslaugų rūšių sąrašo ir sveikatingumo paslaugų teikimo reikalavimų patvirtinimo“ 2012“, sporto ir kūno kultūros paslaugos yra viena iš sveikatingumo paslaugų rūšių, todėl galima teigti, jog sporto ir sveikatingumo paslaugos turi didelę reikšmę žmogaus įgytiems bei įgimtiems sugebėjimams, išsilavinimui, nuostatoms, elgsenai, intelektui, kūrybingumui, verslumui, motyvacijai, inovatyvumui, energijai, orientacija aplinkoje, bei kitoms asmens savybės, leidžiančios padidinti individo darbo produktyvumą bei užimtumo lygį. Žmogaus sveikata vaidina reikšmingą vaidmenį formuojant žmogiškąjį kapitalą. Sveikas darbuotojas yra produktyvesnis, jo darbas našesnis, jo darbingas amžius yra ilgesnis.

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, galima išskirti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikiui žmogiškajam kapitalui matuoti tikslinga pasitelkti kiekybinius rodiklius.

Apibendrinant Sadowski (2008), Kagochi ir Jolly (2010), Nureev (2010), Nureevas (2010) Škare (2011), Gižienės ir Simanavičienės (2012), Bučinsko (2013), Čiburienės ir Guščinskienės (2013), Tamašauskienės (2013), Lapinskienės ir Krikščiūnaitės (2014) darbus, pateikiami šie žmogiškąjį kapitalą charakterizuojantys makrorodikliai:

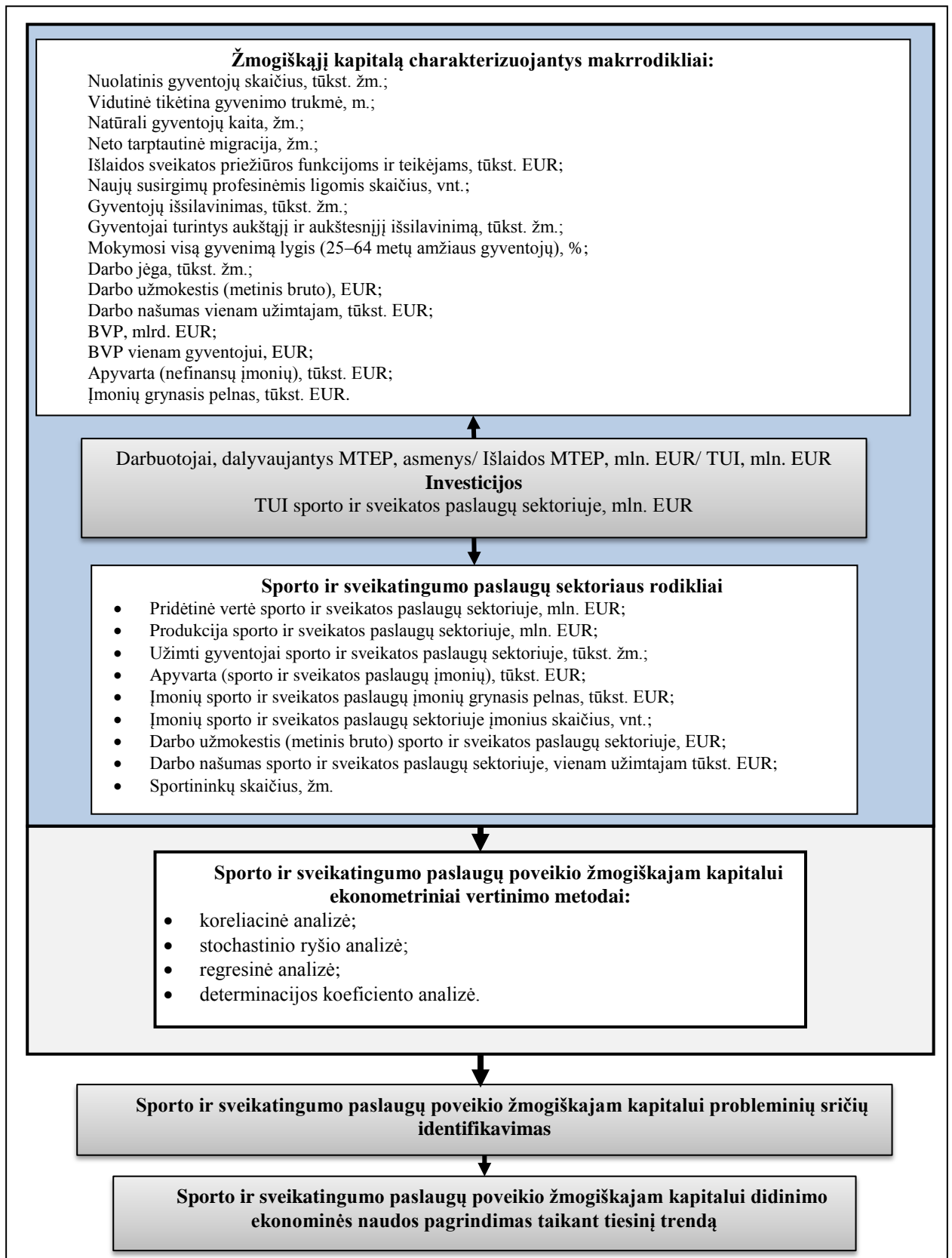
- nuolatinis gyventojų skaičius, tūkst. žm.;
- vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, m.;
- natūrali gyventojų kaita, žm.;
- neto tarptautinė migracija, žm.;
- išlaidos sveikatos priežiūros funkcijoms ir teikėjams, tūkst. EUR.;
- gyventojai turintys aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, tūkst. žm.;
- mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų), %;
- darbo jėga, tūkst. žm.;
- darbo užmokestis (metinis bruto), EUR;
- darbo našumas vienam užimtajam, tūkst. EUR;
- bendrasis vidaus produktas, mln. EUR;
- apyvarta (nefinansų įmonių), tūkst. EUR;
- įmonių grynas pelnas, tūkst. EUR.

Susisteminius Pitts ir Stotlar (2007), Schawarz ir Hunter (2008), Šimkaus ir Pilelienės (2010), Bednarik ir kt. (2010), Bujanauskaitės (2010), Berthausen ir kt. (2011), Kazlauskienės (2012), Conley ir kt. (2013), Ghorghe Jinga (2013), Jenkins ir kt. (2013), Stancioiu ir kt. (2013), Stohecker (2015), Kuh ir kt. (2016), Mayol ir kt. (2017), Ciobanu ir Luches (2018), Rucker (2017), Lee ir Tim (2015), Pink (2018), Cepeda–Carrión ir Cepeda–Carrión (2018), Šerić ir Ljubica (2018), Guo ir kt. (2018), Zhang ir kt. (2018), darbus, išskiriami sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus rodikliai:

- pridėtinė vertė sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR;
- produkcija sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR;
- užimti gyventojai sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, tūkst.;
- apyvarta (sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių), tūkst. EUR;
- įmonių sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių grynas pelnas, tūkst. EUR;
- įmonių sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje įmonių skaičius, vnt.;
- darbo užmokestis (metinis bruto) sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, EUR;
- darbo našumas sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje vienam užimtajam, tūkst. EUR;

Tam, kad žmogiškieji išteklių taptų žmogiškuoju kapitalu, reikalingos investicijos. Remiantis Josan (2012), Kwon (2009), Lapinskiene ir Krikščiūnaite (2014), Rucker (2017) darbais, skiriami šie rodikliai, kurie pasirinkti vertinant investicijų apimtį į žmogiškuosius išteklius: darbuotojai, dalyvaujantys MTEP, asmenys; išlaidos MTEP, mln. EUR; tiesioginės užsienio investicijos, mln. EUR; tiesioginės užsienio investicijos sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR.

Apibendrinant mokslinės literatūros analizę, 15 paveiksle pateikiamas teorinis sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo modelis.

15 pav. Teorinis sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo modelis

Remiantis šiuo modeliu (žr. 15 pav.), analizuojama sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus struktūra, nustatomas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis Lietuvos bendrajam vidaus produktui,

atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų Lietuvoje ekonominių rodiklių modeliavimas, vertinamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalo ekonominių rodiklių vertinimas.

Apibendrinant galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinamas keliais etapais. Visų pirma nagrinėjami statistiniai duomenys, kuriuos galima sugrupuoti, tarpusavyje palyginti. Vienas iš sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus vertinimo problemų – surinkti reikiamą statistinių duomenų kiekį, siekiant atskleisti tikrąją sektoriaus situaciją. Todėl empirinėje dalyje analizuojamas 2010 – 2016 m. laikotarpis, nes reikėjo sulygtinti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir makroekonominių rodiklių dinamiką.

Pasitelkiant teorinį sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo modelį, empirinėje dalyje atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui tyrimo tyrimas.

3. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI TYRIMO METODOLOGIJA

Magistro baigiamajame darbe atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimas. Remiantis teorinėje pateiktais minėto poveikio vertinimo metodais ir parengtu teoriniu modeliu, atliekamas empirinis tyrimas. Analizuojama sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus struktūra, Lietuvos sporto sektorius nustatomas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis Lietuvos bendrajam vidaus produktui, atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų Lietuvoje ekonominių rodiklių modeliavimas, vertinamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui ekonominių rodiklių vertinimas. Remiantis ekonometriniais metodais, pagrindžiama sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui nauda.

Tyrimo problema. Nors Lietuvos gyventojų sveikatos ir fizinio aktyvumo būklė ne tokia gera kaip ES valstybės narių, tačiau sporto ir sveikatingumo paslaugos šalyje yra paklausios, tai įrodo šiuo metų veikiančių sporto ir sveikatingumo centrų skaičius. Siekiant motyvuoti žmonių fizinę veiklą, didinti jų motyvaciją protinės ir fizinės sveikatos palaikymui, tikslinga ne tik didinti sveikatingumo paslaugų vartojimą, tačiau ir įrodyti, kad šių paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui reikšmingas, kad ši reikšmė yra išmatuojama. Nors sporto ir sveikatingumo paslaugos yra svarbios žmonių fizinei ir protinei veiklai, jų gyvenimo kokybei, tačiau šių paslaugų poveikio vertinimo galimybės ir būdai, yra mokslinių nagrinėjimų tema. Nėra vieningos metodikos, kuri vertintų sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam. Todėl šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokiais kriterijais, rodikliais remiantis, turėtų būti atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimas.

Nepaisant teorinių ir empirinių tyrimų, vertinančių sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui, trūksta metodikos ir vertinimo, kaip didinti šio poveikio naudą. Keliamas **probleminis klausimas**: kokiais būdais, priemonėmis remiantis, turėtų būti didinama sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio teikiama nauda žmogiškajam kapitalui, jo švietimui, išsilavinimui, darbo našumui, fizinei ir protinei būklei?

Tyrimo objektas – sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškajam kapitalui Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – remiantis mokslinės literatūros analize ir empiriniu tyrimu pasiūlyti, kaip didinti sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio naudą žmogiškajam kapitalui.

Siekiant įgyvendinti tikslą keliami šie **uždaviniai**:

1. nagrinėti sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus struktūrą Lietuvoje ir kitose ES šalyse;
2. įvertinti sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį Lietuvos bendrajam vidaus produktui;
3. Atlikti sporto ir sveikatingumo paslaugų Lietuvoje ir ekonominių rodiklių modeliavimą.

Tyrimo populiaciją sudaro: 2010 – 2016 m. ES ir Lietuvos makroekonominiai, sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus statistiniai duomenys.

Būtina pažymėti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugas kartu teikia centrai, kurių veikla priskiriama sporto klubų veiklai (Lietuvos statistikos departamentas, ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius 2 redakcija (toliau – EVRK 2 red.). Į šią klasę įeina sporto klubų, nesvarbu profesionalų, pusiau profesionalų ar mėgėjų, veikla, suteikianti galimybę klubų nariams užsiimti sportine veikla. Sporto klubų veiklai priskiriami: futbolo klubai, kėglinės (boulingo) klubai, plaukimo klubai, golfo klubai, bokso klubai, žiemos sporto klubai, šachmatų klubai, lengvosios atletikos klubai, šaudymo klubai ir kt. (Lietuvos statistikos departamentas, EVKR 2 red.).

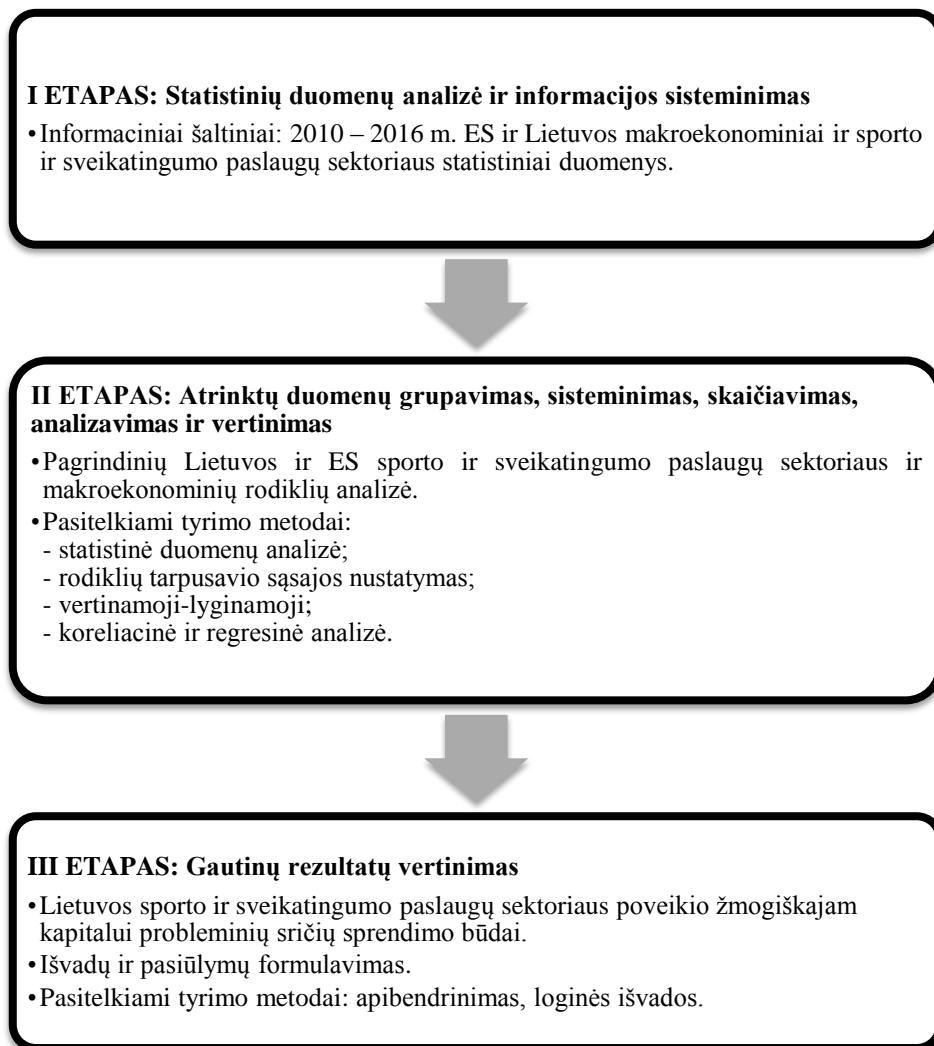
Tyrimo laikotarpis: 2010 – 2016 m.

Tyrimo metodai:

- sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus kiekybinių rodiklių statistinė analizė. Sugrupuoti, susiteminti Lietuvos Respublikos Statistikos departamento ir Eurostat statistiniai 2005 – 2016 m. duomenys, galintys atskleisti sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui Lietuvoje;
- grafinis duomenų vaizdavimas. Susisteminti ir sugrupuoti duomenys pateikiami diagramose, lentelėse;
- šalių lyginimui pasitelkiami perkamosios galios standartai (PGS). Šių standartų vertės yra koreguojamos, standartizuojamos, atsižvelgiant į šalių kainų lygių skirtumus. ES laikoma, jog PGS yra lygu 1 EUR. Vertinant šalių rezultatus, jie lyginat su ES – 28 vidurkiu, kuris prilyginamas 100 PGS (Eurostat, 2017). Statistinė informacija apie namų ūkio išlaidas pateikiama duomenų bazėse, kurios atskleidžia nacionalinių sąskaitų rezultatus. Dar vienas patikimas šaltinis, kuris atskleidžia namų ūkio išlaidų pokyčius yra LR Statistikos departamento atliekami namų ūkio biudžeto tyrimai (NŪBT). Informacija apie namų ūkio biudžetą skelbiami kas penkeri metai. Namų ūkiai pateikia įsigyjamų prekių ir paslaugų suvestinę, todėl galima atlikti išsamias socialinės ir ekonomines analizes, siekiant detaliai nagrinėti prekių ir paslaugų vartojimo dinamiką. Naujausi NŪBT duomenys yra pateikti už 2010 m.
- koreliacinė analizė. Pasitelkiant koreliacinę analizę pagrindžiamas statistiškai reikšmingas ryšys tarp pasirinkti rodiklių. Koreliacijos analizės reikšmės gali varijuoti nuo –1 iki 1. Jeigu koreliacijos reikšmė neigiama, vadinasi, tarp rodiklių yra tiesioginis neigiamas ryšys. Jeigu koreliacijos reikšmė teigiama, vadinasi, tarp analizuojamų rodiklių tiesioginis teigiamas ryšys. Koreliacijos reikšmė (r) artėjanti prie 1 ar prie –1, yra stiprėjantis, jeigu rodiklio reikšmė artėja prie 0, vadinasi ryšys silpnėjantis. Koreliacijos koeficiento reikšmės apskaičiuotos taikant Microsoft Office Excel 2017 programos CORREL funkciją.

- atliekant regresinę analizę, skaičiuojama determinacijos koeficiento reikšmė. Determinacijos koeficientas (R^2) pasitelkiamas, siekiant kiek procentų nepriklausomojo kintamojo elgesio paaiškina kintamųjų elgesys. Determinacijos koeficientas įgyja reikšmes nuo 0 iki 1.

Atsižvelgiant į pateiktą teorinį sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo modelį ir suformuotą tyrimo organizavimo ir metodų tvarką, 16 pav. pateikiama empirinio tyrimo struktūra, eiga, procesas bei rodiklių sistema, t.y. loginė blokinė schema.

16 pav. Tyrimo loginė schema (sudaryta autorės)

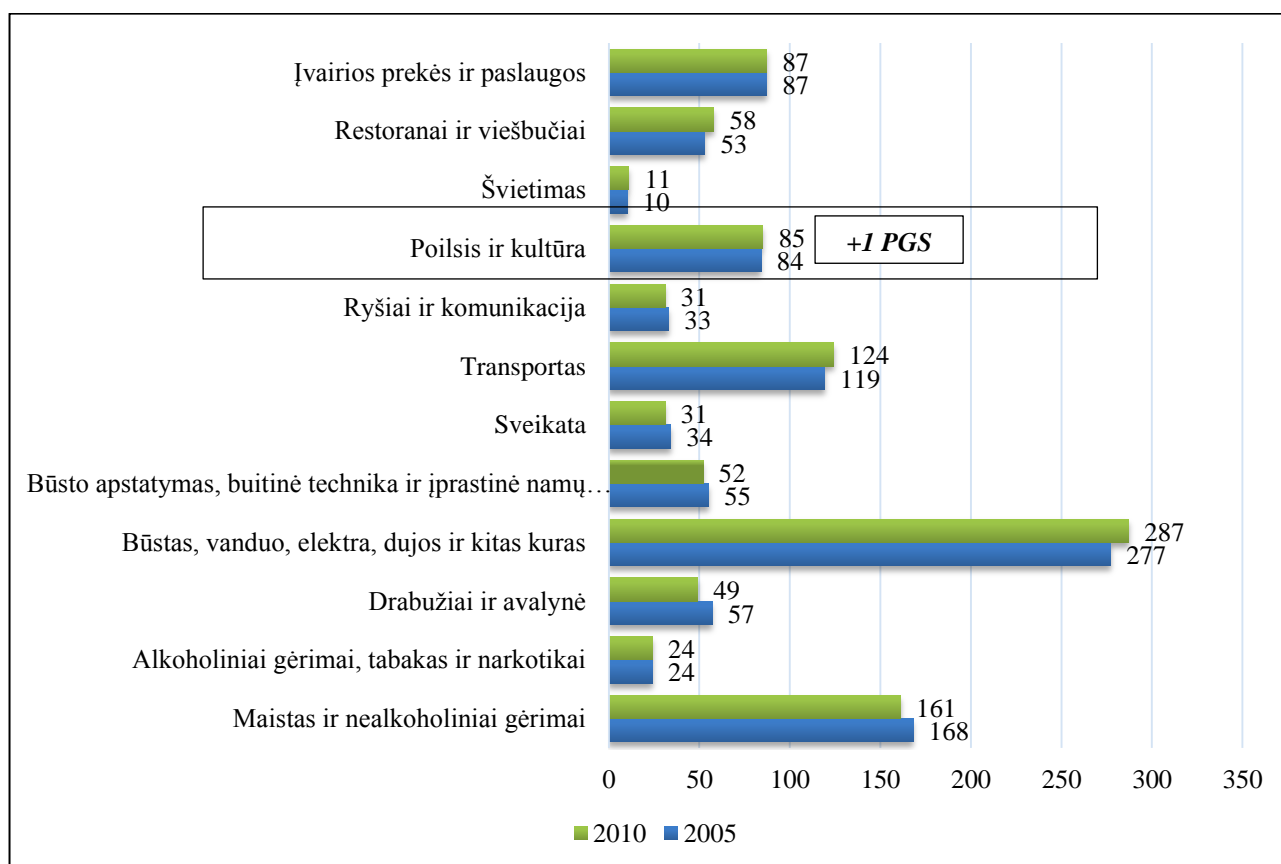
Remiantis teorinėje dalyje sudarytu 15 pav. „Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui vertinimo teorinis modelis“, pasitelkiant tyrimo metodikos būdus ir pasirinktus vertinimo rodiklius atliekamas sporto ir sveikatingumo paslaugų Lietuvoje modeliavimas.

4. SPORTO IR SVEIKATINGUMO PASLAUGŲ POVEIKIO ŽMOGIŠKAJAM KAPITALUI EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE TYRIMAS

4.1. Europos Sąjungos sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus analizė

Remiantis Eurostat duomenimis (2017), 2016 m. bent pusę BVP (dabartinėmis rinkos kainomis) dvidešimtyje ES valstybių narių sudarė namų ūkių vartojimo išlaidos. Didžiausia dalį BVP sudarė namų ūkių vartojimo išlaidos Kipre (68,7%), Graikijoje (67,8%), Lietuvoje (64,8 %) ir Portugalijoje (63,8%). Mažiausia ji buvo Liuksemburge (27,8%), nepaisant to, šios šalies vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos vienam gyventojui ES yra didžiausios (22 200 PGS). Be Liuksemburgo, vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos vienam gyventojui 2016 m. taip pat buvo santykinai didelės Jungtinėje Karalystėje (19 300 PGS), Austrijoje (18 800 PGS) ir Vokietijoje (18 700 PGS). Kroatija, Vengrija ir Bulgarija buvo vienintelės ES valstybės narės, kurių vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos vienam gyventojui nesiekė 10 000 PGS.

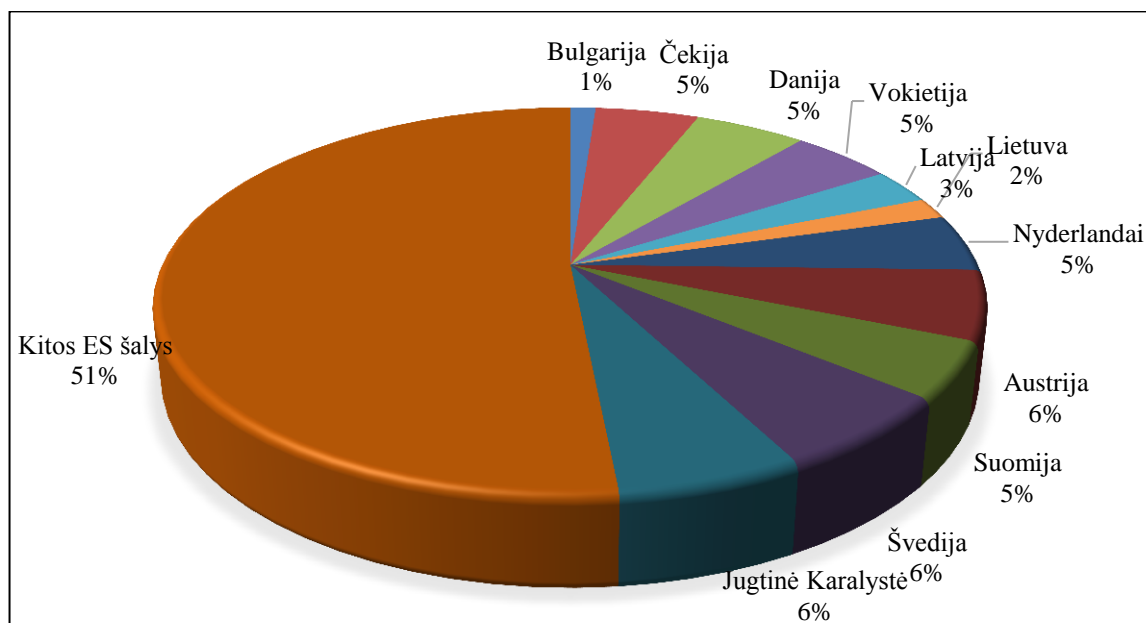
17 pav. pavaizduota bendra vartojimo išlaidų struktūra ES pagal paskirtį 2005 m. ir 2010 m. Vartojimo išlaidos pateikiamos remiantis COICOP (angl. Classification of Individual Consumption by Purpose; liet. – individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius) klasifikatoriumi.

17 pav. Bendra vartojimo išlaidų struktūra ES pagal paskirtį (klasifikatorius COICOP), PGS 2005 m. ir 2010 m. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

Remiantis Eurostato duomenimis (2018), pagrindinės ir didžiausios išlaidos, sudarančios bendrą vartojimo išlaidų struktūrą ES šalyse, patiriamos namų ūkiuose dėl būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro, maisto ir nealkoholinių gėrimų, transporto išlaidų (žr. 17 pav.). Taip pat nemažą savo išlaidų dalį namų ūkiai skiria kultūrai ir poilsiui. Lyginant 2005 ir 2010 m. rezultatus, išlaidų pokyčiai pagal išlaidų paskirtį gana nežymūs. 2010 m. sumažėjo išlaidos maistui ir nealkoholiniams gėrimams iki 16100 PGS (-4,1%), drabužiams ir avalynei iki 27700 PGS (-14%), išlaidos būsto apstatymui, buitinei technikai ir įprastinei namų ūkio priežiūrai iki 5 200 PGS (-5,5%), sveikatai (-8,8%), ryšiams ir komunikacijai (-6%) iki 3 100 PGS. Išlaidos transportui didėjo iki 12 400 PGS (4,2%), restoranams ir viešbučiams iki 5 800 PGS (9,4%), būstui, vandeniui, elektrai ir kitam kurui išaugo iki 28 700 PGS (3,6%), kultūrai ir poilsio augo iki 8500 PGS (1,2%). Nepakitusios išlaidos išliko alkoholinių gėrimams ir tabakui, bei išlaidos įvairioms prekėms ir paslaugoms. Galima teigti, kad didėjo namų ūkio bendrosios išlaidos viešbučiams ir restoranams, transportui, būstui, vandeniui, elektrai ir kitam kurui, kultūrai ir poilsiui, tačiau mažėjo drabužiams ir avalynei, sveikatai, ryšiams ir komunikacijai, maistui ir nealkoholiniams gėrimams. Pokyčiai bendrojo išlaidų struktūroje rodo, kad namų ūkių prioritetai ir poreikiai nuolat kinta.

18 pav. pateikta bendra poilsio ir kultūros vartojimo išlaidų struktūra ES šalyse 2010 m.

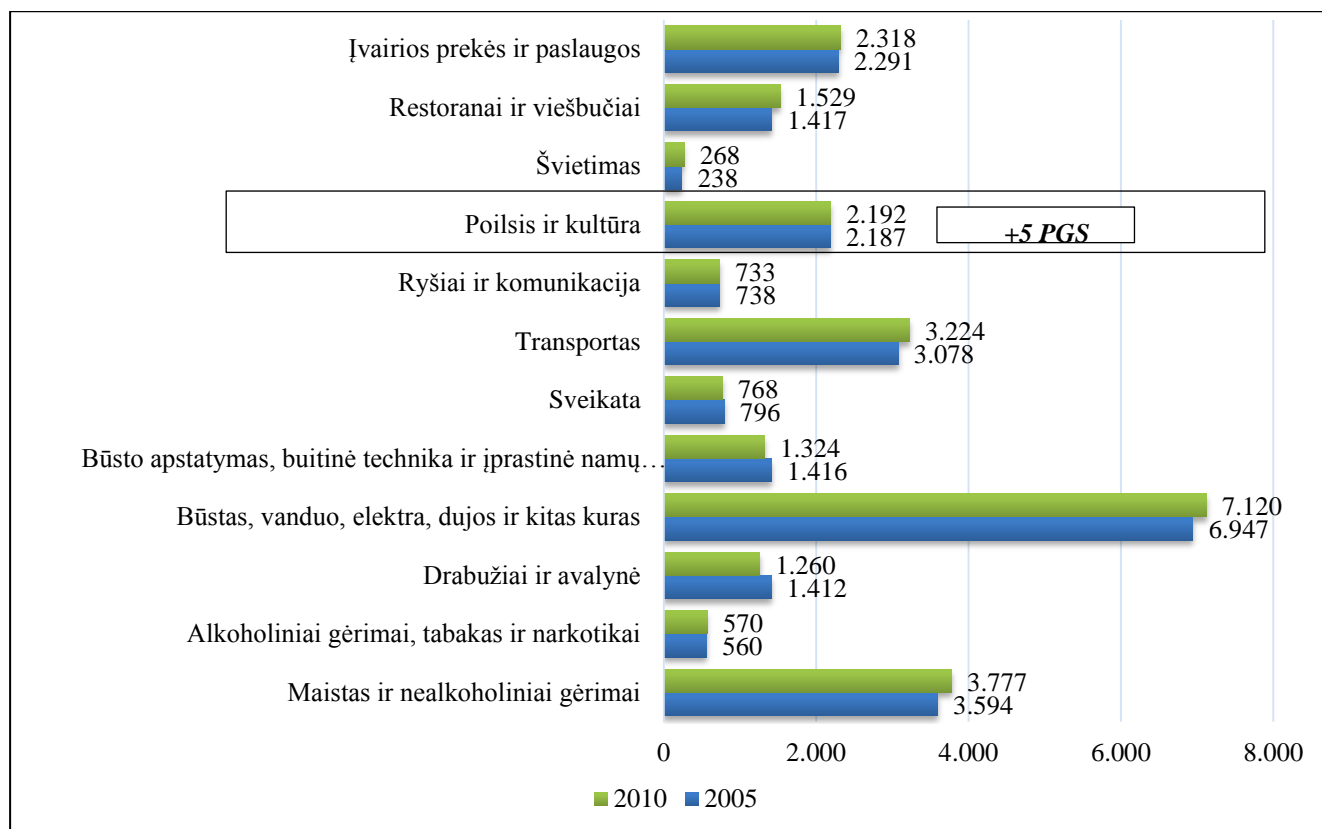

18 pav. Namų ūkių vartojimo išlaidos ES poilsiui ir kultūrai, 2010 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

Remiantis Eurostato duomenimis (2018), mažiausiai poilsiui ir kultūrai išlaidų namų ūkiai skyrė 2010 m. Bulgarijoje (1%), Lietuvoje (2%) ir Latvijoje (3 %). Didžiausios vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai buvo Jungtinėje Karalystėje (6%), Švedijoje (6 %), Austrijoje (6%) (žr. 18 pav.). Tai rodo, kad mažiau išsivysčiusių šalių ekonomikų namų ūkiai mažiau skiria dėmesį poilsiui ir kultūrai nei išsivysčiusių šalių namų ūkiai. Lietuvoje vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai 2010 m. sudarė 2%

Lyginant su kitomis ES šalimis procentas santykinai nedidelis. Lyginant Lietuvos namų ūkių išlaidas poilsiui iš kultūrai 2010 m. su 2005 m., vartojimo išlaidos mažėjo 4 PGS, o Latvijoje augo 2 PGS. Bendrųjų išlaidų pokytį poilsiui ir kultūrai Lietuvoje galėjo lemti finansų ekonominė krizė, kuri galėjo performuoti namų ūkių išlaidų struktūrą, skiriant didesnę dėmesį pirmo būtinumo prekėms ir paslaugoms.

19 pav. pavaizduotos vidutinių vartojimo išlaidų struktūra ES pagal paskirtį 2005 m. ir 2010 m.

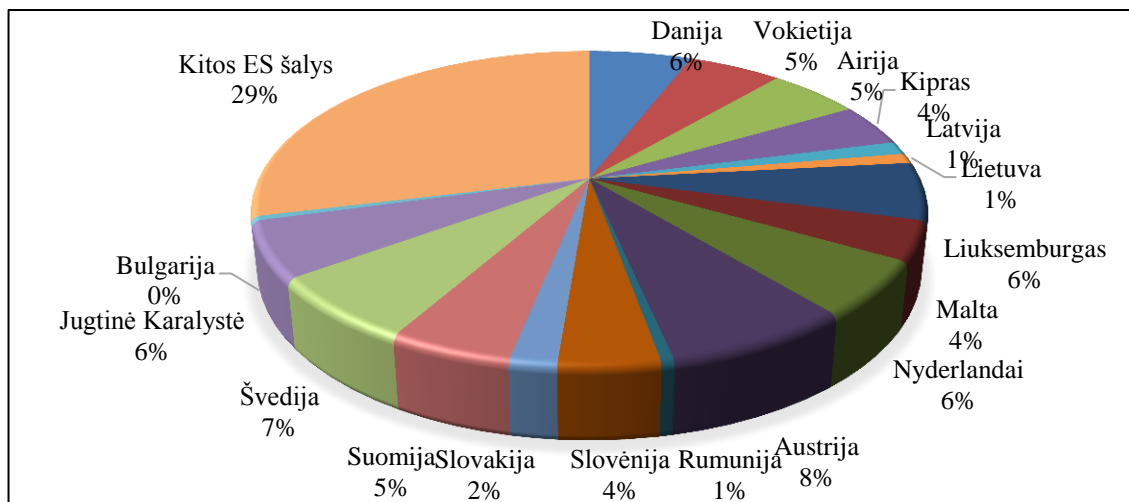

19 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos ES pagal paskirtį (klasifikatorius COICOP), PGS 2005 m. ir 2010 m. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

Remiantis Eurostato duomenimis (2018), vidutinės vartojimo išlaidos ES nuo 2005 m. iki 2010 m. kito labai nežymiai visose išlaidų rūšyse (žr. 19 pav.). Labiausiai išaugo išlaidos maistui ir nealkoholiniams gėrimams (183 PGS; 5,1%), būsto, vandens, elektros, dujos išlaidos (173 PGS; 2,49%), transporto išlaidos (146 PGS; 11,8%), bei restoranų ir viešbučių išlaidos (112 PGS; 7,09%). Išlaidos poilsio ir kultūrai, į kurias įeina sportinė veikla ir kitos su sportu susijusios išlaidos padidėjo vos 5 PGS (0,2 %), kurios 2010 m. sudarė beveik 8% visų vidutinių vartojimo išlaidų ES šalyse. Per penkerius metus ženkliai sumažėjo išlaidos drabužiams ir avalynei (152 PGS; –10,7%) bei būsto apstatymo ir buitinės technikos išlaidos (92 PGS; –6,5 %). Vartojimo išlaidos sveikatai taip pat mažėjo, nors ir nežymiai (28 PGS; –3,51%). Galima teigti, kad vidutinės vartojimo išlaidos pagal paskirtį didėjo transportui, restoranams ir viešbučiams, maistui ir nealkoholiniams gėrimams, komunalinėms išlaidoms, poilsiui ir kultūrai, tačiau mažėjo drabužiams ir avalynei, būsto apstatymo ir

buitinei technikai, sveikatai. Pateiktos išlaidų struktūros pokyčiai rodo, kad išlaidos augo toms prekių ir paslaugų grupėms (išskyrus išlaidas restoranams ir viešbučiams), kurios būtinos kasdieniame namų ūkių gyvenime, tačiau mažėjo toms prekėms ir paslaugoms, kurios yra ne pirmo būtinumo, ir esant sunkumams, namų ūkiai dengs pirmo būtinumo išlaidas.

20 paveiksle pateiktos vidutinės vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai ES šalyse 2010 m.

20 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai ES šalyse 2010 m., % (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

Remiantis Eurostato duomenimis (2018), didžiausios vidutinės vartojimo išlaidos poilsiui ir kultūrai 2010 m. buvo Austrijoje (4247 PGS), Švedijoje (3730 PGS), Danijoje (3281 PGS), Liuksemburge (3297 PGS), bei Jungtinėje Karalystėje (3211 PGS) (žr. 20 pav.). Tuo tarpu mažiausios vidutinės vartojimo išlaidos analizuojamais metais buvo užfiksuotos Bulgarijoje ir Rumunijoje (204 PGS ir 224 PGS). Lietuvos vidutinės vartojimo išlaidos sudarė 547 PGS, ir lyginant su 2005 m. išsaugo 172 PGS, bei vis dar smarkiai skiriasi nuo ES vidurkio, kuris tuo metu sudarė 2192 PGS. Galima teigti, kad vertinant vidutines vartojimo išlaidas poilsiui ir kultūrai ES su bendrosiomis išlaidomis šiais sričiai, situacija analogiška. Analogiška kartojasi tame, kad didesnės išlaidos kultūrai ir poilsiui skiriamos tose ES šalyse, kurių ekonomikos yra pažangesnės, labiau išsivysčiusios. Šalyse, kurios yra naujos ES narės, kurių ekonomikos vis dar vežasi Vakarų Europos šalių ekonomikos lygį, kultūrai ir poilsiui skyrė mažiau namų ūkio pajamų. Taip pat mažą namų ūkių išlaidų dalį kultūrai ir poilsiui galėjo lemti 2009 m. per pasaulį nusiritusi finansų krizės banga.

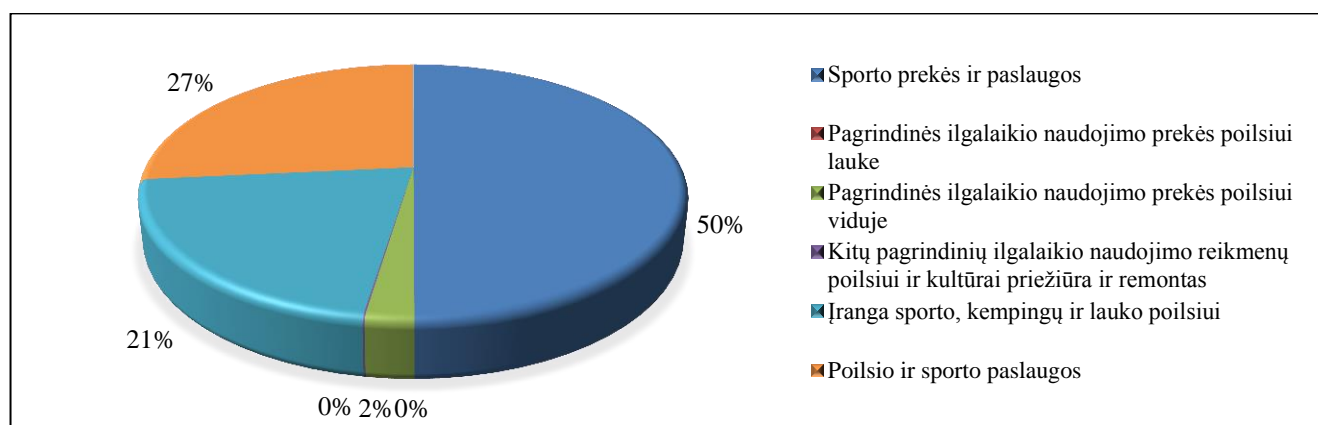
10 lentelėje pateikiamos vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms, pagal COICOP klasifikatorių, 2010 m.

10 lentelė. Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms pagal COICOP klasifikatorių, 2010 m., PGS (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

	Iš viso	Sporto prekės ir paslaugos	Pagrindinės ilgalaikio naudojimo prekės poilsiui lauke	Pagrindinės ilgalaikio naudojimo prekės poilsiui viduje	Kitų pagrindinių ilgalaikio naudojimo reikmenų poilsiui ir kultūrai priežiūra ir remontas	Įranga sporto, kempingų ir lauko poilsiui	Poilsio ir sporto paslaugos
Belgija	31264	358,3	70,9	25,6	2,3	36	223,5
Bulgarija	9334	9,2	1,8	0	0	0,9	6,5
Čekija	13161	162,9	7,5	0,3	1,1	57,2	96,8
Estija	10421	135,2	1,8	0	1,7	25,9	105,7
Airija	33262	469,0	3,0	1,4	3,5	81,3	379,9
Kipras	44641	374,3	13,9	0,3	0,9	15,8	343,4
Latvija	11381	69,8	0,1	0	0	13,7	56,0
Lietuva	14730	51,6	0	2,5	0,1	21,7	27,4
Austrija	33219	493,3	89,1	0,1	1,1	117,6	285,4
Rumunija	9623	8,5	0,1	0,1	0,1	2,4	5,8
Kitos ES šalys	463366						

Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms sudarė beveik 8% visų vidutinių vartojimo išlaidų ES (žr. 10 lentelė). Visose šalyse didžiausia dalis šių išlaidų skiriama sporto prekėms ir paslaugoms. Didžiausios vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms 2010 metais buvo Kipre, Airijoje, Austrijoje ir Belgijoje.

21 pav. pateikiamos vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms Lietuvoje 2010 m.

21 pav. Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sportui ir sporto paslaugoms Lietuvoje 2010 m., % (sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis, 2018)

Lietuvoje vidutinės namų ūkių išlaidos sportui ir sporto paslaugoms sudarė 14730 PGS. Iš kurių didžiąją dalį, t.y. 50% sudarė sporto prekės ir paslaugos, 27% – poilsio ir sporto paslaugos.

Gyventojų užimtumas sporto sektoriuje pagal išsilavinimo lygį ES nuo 2011 – 2016 m. kasmet didėjo, išskyrus 2013 metus. 2016 metais sporto sektoriuje užimti gyventojai sudarė 1694,1 tūkst. (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Užimtumas sporto sektoriuje pagal išsilavinimo lygį kitimas 2011 – 2016 m., tūkst. žm. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
ES	1.493,2	1.554,8	1.504,2	1.566,8	1.626,8	1.694,1
Belgija	23,9	23,2	21,1	20,5	19,8	24,2
Bulgarija	10,3	8,9	9,1	9,5	10,6	11,6
Čekija	25,9	22,2	25,1	29	27,3	31,4
Danija	26,9	26,2	24,7	28,1	29,9	32,5
Vokietija	173,3	204,3	218,2	218,8	224,2	243,3
Estija	3,4	4	5,1	6,3	4,9	5,6
Airija	17,9	16,7	17,6	17,8	17,3	20
Graikija	12,4	8,2	9,7	14,2	15,6	17,3
Ispanija	148,3	159,6	164,1	187,9	183,3	192,2
Prancūzija	279,1	277,4	212,8	167,3	176,1	180,3
Kroatija	4,1	4,5	4,6	6,1	4,8	5,9
Italija	104,8	99,9	103,9	120,2	117,5	119,4
Kipras	3,3	2,2	1,9	2,1	1,9	2,8
Latvija	4,7	6	4,8	5,8	5,5	6
Lietuva	5,3	5,2	5,2	5,9	6,8	7,8
Liuksemburgas	1,1	1,3	1,5	1,2	1,7	2,4
Vengrija	10,7	11	12	14,2	18,7	17
Malta	0,6	0,8	1	1	0,9	0,9
Nyderlandai	64	64,1	64,6	66,6	73,7	76,4
Austrija	25,1	24	25,8	27,8	35,9	27,9
Lenkija	45,1	49,5	52,8	58,7	57,8	63,8
Portugalija	23,9	21,8	28,3	32,2	38,9	39,2
Rumunija	11,4	20	14,1	10,8	12,3	12,7
Slovėnija	5,2	4	4,1	4,1	5,4	5,3
Slovakija	6,7	8,5	11,8	12,5	11,2	11,8
Suomija	23,5	23,7	25,8	30,8	30,7	30,6
Švedija	57,9	62,6	70,3	72,7	76,7	74,6
Jungtinė Karalystė	374,4	395	364,2	395	417,3	431

Daugiausia užimtų gyventojų sporto sektoriuje sudaro Vokietija, Ispanija, Prancūzija ir Italija (žr. 11 lentelė). Pagrindinė tokio užimtumo priežastis tai pasaulyje gerai žinomi futbolo ir krepšinio klubai bei kitas šių sporto šakų populiarumas. Mažiausiai užimtų gyventojų sporto sektoriuje sudaro Malta, Liuksemburgas ir Kipras.

Lietuvoje užimtų gyventojų sporto sektoriuje dalis nuo 2011 metų išaugo 0,7 karto. Lyginant su kitomis Baltijos šalimis, Lietuva pasižymi didžiausiu užimtų gyventojų sporto sektoriuje pagal išsilavinimą skaičiumi. 2015 metais Lietuvoje buvo 6,8 tūkst. užimtų gyventojų sporto sektoriuje, iš kurių 4,7 tūkst. turėjo aukštąjį išsilavinimą, o 2016 m. Lietuvoje sudarė 7,8 tūkst. užimtų gyventojų, iš kurių net 5,5 tūkst. buvo su aukštuoju išsilavinimu.

12 lentelėje pateikiamas ES sporto prekių gamybos įmonių skaičius.

12 lentelė. Sporto prekių gamybos įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
ES	4.275	4.271	4.476	4.915	5.000	5.000
Belgija	25	23	32	46	49	47
Bulgarija	38	42	39	48	53	54
Čekija	511	482	487	494	499	493
Danija	48	54	51	54	62	64
Vokietija	333	328	343	358	355	357
Estija	13	17	20	22	24	28
Airija	91	96	94	97		
Graikija	56	64	72	66	41	45
Ispanija	160	160	106	233	189	197
Prancūzija	471	447	553	615	656	638
Kroatija	32	31	34	35	33	38
Italija	629	634	625	617	614	
Latvija	17	27	26	39	37	41
Lietuva	39	40	39	41	56	56
Vengrija	117	119	135	149	161	170
Nyderlandai	178	186	203	211	224	231
Austrija	85	85	81	81	85	83
Lenkija	289	282	317	338	350	391
Portugalija	61	62	69	76	80	87
Rumunija	38	39	44	43	56	61
Slovėnija	44	43	48	45	53	51
Slovakija	84	69	60	60	58	51
Suomija	144	136	138	137	143	150
Švedija	306	320	332	341	341	355
Jungtinė Karalystė	546	568	615	671	736	774

Sporto prekių gamybos įmonių skaičius ES šalyse nuo 2011 m. iki 2016 m. nežymiai didėjo, paskutiniaisiais metais įmonių skaičius ES šalyse išliko nepakitęs. Jungtinė Karalystė, Italija, Prancūzija, Čekija, Lenkija, Vokietija bei Švedija pasižymi didžiausiu sporto prekių gamybos įmonių skaičiumi (žr. 12 lentelė).

Lietuvoje lyginant su kitomis Baltijos šalimis yra daugiausiai sporto prekių gamybos įmonių, dėl to ir Lietuvos užimtumo rodikliai sporto sektoriuje yra didžiausi Baltijos šalių kontekste. Ketverius metus įmonių skaičius svyravo nuo 39 – 41 vnt., ir tik 2015 metais šis skaičius išaugo 15 vienetų ir iki 2016 metų nekito (56 vnt.), tačiau sporto prekių gamybos įmonių apyvarta arba pasirašytos sutartys 2016 metais sumažėjo daugiau nei 1 mln. EUR. Šie rodikliai Lietuvoje pradėjo akivaizdžiai mažėti nuo 2013 metų, ir paskutiniaisiais metais Lietuvą aplenkė Estija ir Latvija, kurių apyvartą arba pasirašytos sutartis sudarė atitinkamai 12,3 mln. EUR ir 9,3 mln. EUR.

13 lentelėje pateikiama, kokia ES buvo sporto prekių gamybos įmonių apyvarta ir pasirašytų sutarčių apimtys.

13 lentelė. Sporto prekių gamybos įmonių apyvarta arba pasirašytos sutartys 2011 – 2016 m., mln. EUR
(sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2018)

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
ES	6266,5	6357,1	5928,2	6082,3	6588,4	6526,8
Belgija	38,9	8,2	13,0	10,8	3,1	1,9
Bulgarija	60,5	60,3	69,0	73,5	81,0	76,7
Čekija	159,6	154,4	145,9	145,1	155,3	168,8
Vokietija	862,2	1.061,6	898,3	931,5	967,7	967,8
Estija	11,8	11,8	12,1	12,2	11,7	12,3
Airija	17,1	13,7	15,9	13,1		
Graikija	22,2	19,7	29,9	24,1	20,1	21,2
Ispanija	230,6	219,0	209,9	219,0	227,6	219,3
Prancūzija	1.095,6	975,9	1.068,4	912,9	919,5	909,1
Kroatija	5,8	5,6	6,2	6,8	6,5	8,7
Italija	1.230,2	1.309,7	1.165,7	1.265,6	1.516,3	1.504,1
Latvija	1,9	3,0	3,2	3,5	4,9	9,3
Lietuva	10,4	10,4	11,0	10,6	10,1	9,0
Vengrija	164,7	131,3	94,9	118,3	127,2	132,9
Austrija	801,7	803,9	706,9	680,8	677,0	666,8
Lenkija	59,7	59,4	61,9	75,5	78,2	74,1
Portugalija	142,3	142,6	147,3	191,6	218,1	251,7
Rumunija	26,2	34,8	43,4	52,2	55,3	62,7
Slovėnija	74,4	66,6	66,9	59,2		
Slovakija	59,1	57,8	53,9	58,9	63,8	57,6
Suomija	163,4	163,1	164,6	142,4	133,3	134,5
Švedija	156,6	163,5	158,8	164,3	146,4	137,4
Jungtinė Karalystė	673,2	675,7	606,9	716,7	878,8	774,6

ES sporto prekių gamybos įmonių apyvarta arba pasirašytų sutarčių rodikliai nuo 2011 m. iki 2016 m. pakankamai svyravo (žr. 13 lentelė). Reikšmingiausias kritimas žemyn buvo 2013 m., kaip ir užfiksuotas mažiausias sporto prekių gamybos įmonių skaičius tais pačiais metais, o 2015 metais sporto prekių gamybos įmonių apyvarta arba pasirašytų sutarčių skaičius išaugo labiausiai, net 506,1 mln. EUR. Mažiausia apyvarta arba pasirašytų sutarčių skaičius visais analizuojamais metais pastebimas Belgijoje, Kroatijoje bei Baltijos šalyse, o daugiausiai pasirašoma sutarčių Italijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Austrijoje. Italijoje sporto prekių gamybos įmonių apyvarta 2016 m. sudarė net 23% visų pasirašytų sutarčių ES.

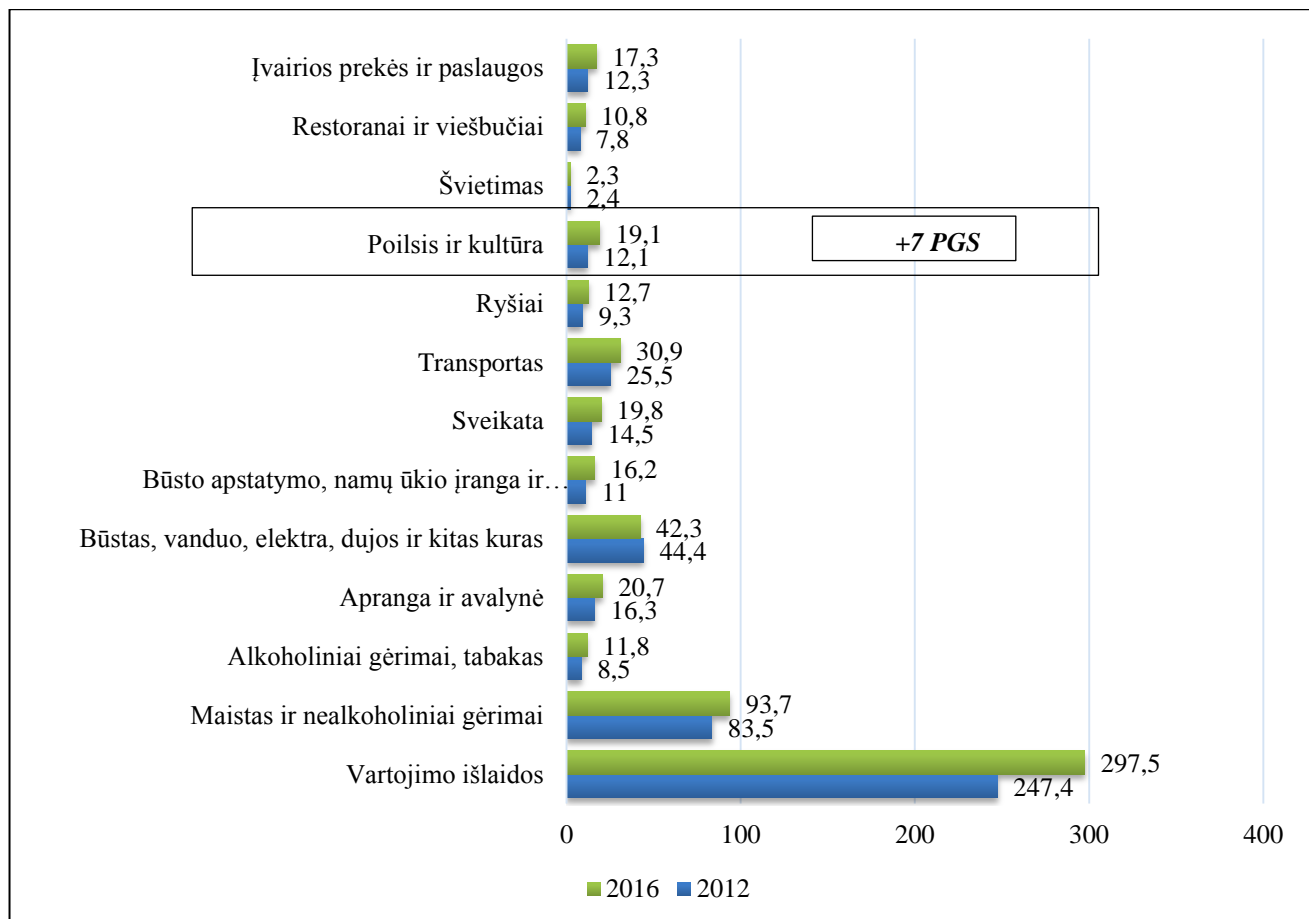
Išnagrinėjus sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių ES, kitame poskyryje analizuojamas Lietuvos sporto sektorius.

4.2. Lietuvos sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus analizė

LR Statistikos departamentas pateikė išankstinius Namų ūkių biudžetų statistinio tyrimo duomenis. Šio tyrimo duomenimis, namų ūkio vartojimo išlaidos nuo 2010 m. padidėjo 20%. Paskutinis tyrimas Lietuvoje buvo atliktas 2012 m. Lietuvoje šis tyrimas atliekamas kas ketveri metai. Remiantis 2016 m. duomenimis, vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos sudarė 298 EUR vienam asmeniui per mėnesį. Šios išlaidos per ketverius metus didėjo 20,3% (50 EUR). Vartojimo mastas nuo

2012 m. didėjo 18,9%. Šį augimą sąlygojo vartojimo kainų padidėjimas. Miesto gyventojų vidutinės mėnesio vartojimo išlaidos sudarė 321 EUR, kaimo gyventojų – 248 EUR vienam asmeniui per mėnesį. Apžvelgus namų ūkių bendrąsias išlaidas, toliau išsamiau analizuojamas Lietuvos sporto sektorius.

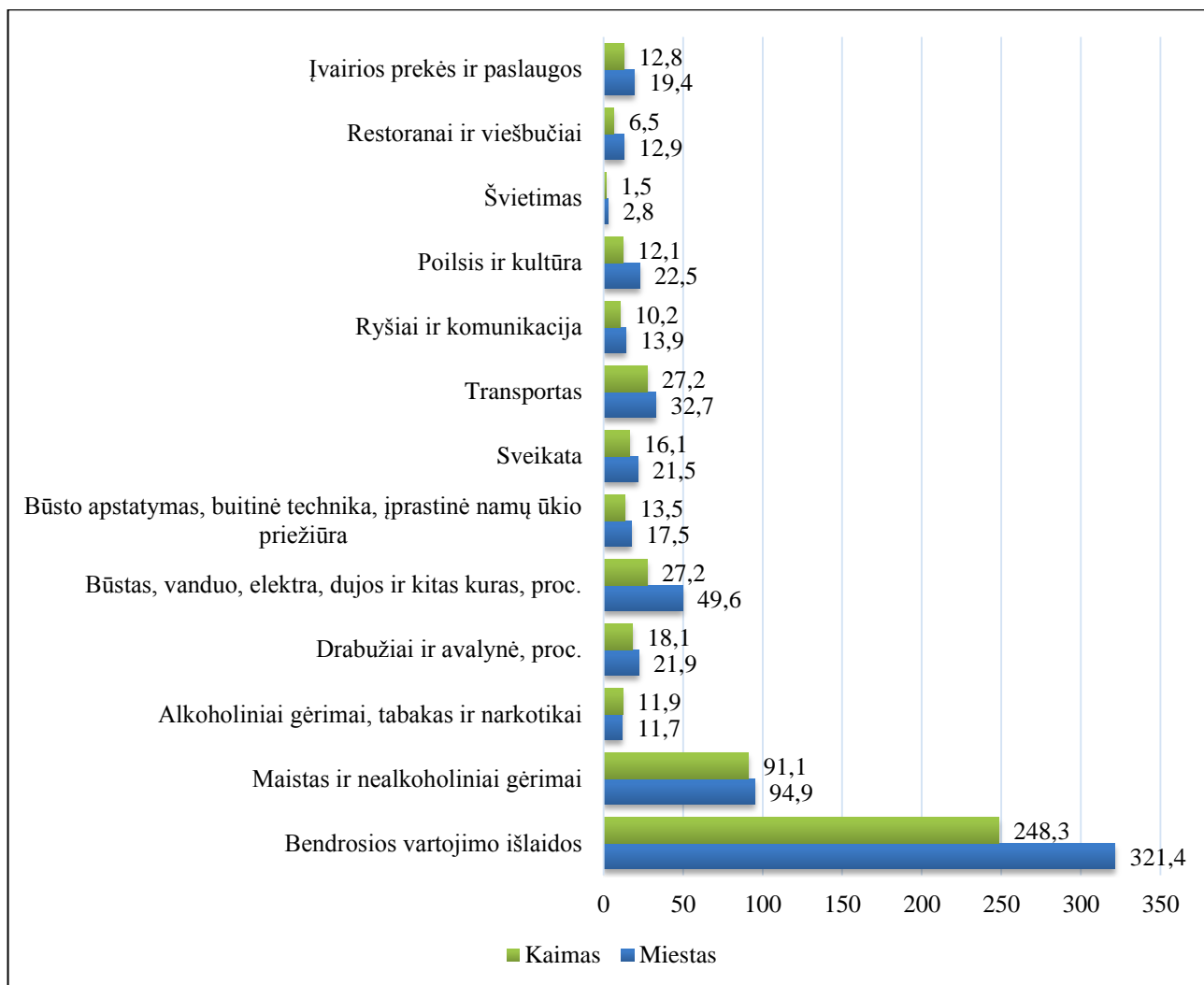
22 pav. pateikiama informacija apie vidutines vartojimo išlaidas ir jų struktūrą 2012 ir 2016 m. mieste ir kaime.

22 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėn. 2012 m., 2016 m., EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

2016 m. labiausiai padidėjo gyventojų vartojimo išlaidos laisvalaikiui ir kultūrai, būsto apstatymui, namų apyvokos įrangai ir kasdinei būsto priežiūrai bei išlaidos įvairioms prekėms ir paslaugoms, kurių didžiąją dalį sudaro asmeninės priežiūros prekės ir paslaugos (žr. 22 pav.). Išlaidos būsto nuomai, vandeniui ir energijai, palyginti su 2012 m., sumažėjo, tai lėmė šios prekių ir paslaugų grupės kainų mažėjimas.

Žemiau pateiktame 23 pav. išskirta vidutinių vartojimo išlaidų dinamika atskirai miestuose ir kaimuose.

23 pav. Vidutinės vartojimo išlaidos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėn. Lietuvos kaimuose ir miestuose 2016 m., EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

2016 m. namų ūkiai maistui skyrė 31,5% visų vartojimo išlaidų (94 EIR vienam asmeniui per mėnesį) (žr. 23 pav.). Lyginant 2016 m. su 2012 m. išlaidos maistui išaugo 12,2%. Išlaidos maistui miesto gyventojams sudarė 29,5% visų vartojimo išlaidų, kaimo gyventojams – 36,7%. Vartojimo išlaidos komunalinėms paslaugoms sudarė 42 EUR vienam asmeniui per mėnesį (miesto gyventojams 50 EUR, kaimo gyventojams – 27 EUR). Išlaidos komunalinėms paslaugoms sudarė 15,4 (mieste) ir 11% (kaime) visų vartojimo išlaidų. Lyginant 2016 m. su 2012. išlaidos komunalinėms išlaidos sumažėjo 4,7%. Būtiniausių išlaidų dalis vartojimo išlaidose sudarė 62,7% visų vartojimo išlaidų (mieste – 61,8, kaime – 65,2%). Lyginant 2016 m. su 2012 m. būtiniosios išlaidos augo 11%, o jų dalis visose vartojimo išlaidose mažėjo 5,2 procentinio punkto. Mažėjant būtiniausių išlaidų daliai vartojimo išlaidose, gyventojai galėjo daugiau lėšų skirti laisvalaikiui ir kultūrai, būsto apstatymui, namų apyvokos įrangai ir kasdieniui būsto priežiūrai, kavinėms ir restoranams. Šios išlaidos 2012 m., palyginti su 2008 m., buvo gerokai sumažėję. Išlaidos poilsiui, laisvalaikiui ir kultūrai 2016 m. sudarė 19 EUR vienam asmeniui per mėnesį: mieste – 23 EUR, kaime – 12 EUR (7 ir 4,9% visų vartojimo

išlaidų). Išlaidos poilsiui ir kultūrai, palyginti su 2012 m., išaugo 57,9%, o jų dalis visose vartojimo išlaidose padidėjo 1,5 procentinio punkto.

Remiantis išankstiniais 2017 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, meninės. pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos įmonės sudarė 5,7% visų paslaugų įmonių skaičiaus. 14 lentelėje pateikiamas paslaugų įmonių skaičius ir pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos įmonių vieta šioje struktūroje.

14 lentelė. Paslaugų įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Transportas ir saugojimas	5943	6325	6602	7055	7228	7719
Informacija ir ryšiai	2128	2248	2501	2763	3006	3179
Nekilnojamojo turto operacijos	3283	3435	3619	3948	4177	4455
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, išskyrus moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	6726	7154	7706	8552	9072	10028
Administracinė ir aptarnavimo veikla	2046	2162	2361	2663	2900	3073
Švietimas	951	993	1246	1385	1471	1604
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2183	2295	2452	2529	2631	2946
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	1175	1221	1609	1790	1940	2098
Kita aptarnavimo veikla, išskyrus narystės organizacijų veikla	1091	1109	1187	1277	1349	1413

Daugiausia įmonių teikia profesines, mokslines ir technines paslaugas. Jų skaičius nuo 2016 iki 2017 m. išaugo 956 vienetais. Tuo tarpu meninės. pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos įmonės nuo 2012 iki 2017 m. išaugo 923 vienetais. Tai parodo teigiamas sporto paslaugų įmonių plėtros tendencijas, kurios pasižymi tolygiu augimu nors ir labai nežymiu.

Analizuojamu laikotarpiu (2012 – 2017 m.) didžiausias įmonių skaičius pastebimas sportinėje veikloje. 15 lentelėje pateikiamais meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių skaičius.

15 lentelė. Meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių skaičius, vnt. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla	410	416	525	560	575	613
Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla	179	184	193	191	184	176
Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla	20	17	17	19	20	20
Sportinė veikla, pramogų ir poilsio organizavimo veikla	566	604	874	1020	1161	1289

Nuo 2012 iki 2017 m. šioje veikloje įmonių skaičius išaugo 723 vienetais (žr. 15 lentelė). Mažiausias ir tolygus įmonių skaičius per šį laikotarpį išlaikytas azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikloje, ir svyruojantis nuo 17–20 vnt. Remiantis išankstiniais 2017 m. Lietuvos

statistikos departamento duomenimis, sportinė veiklos įmonės sudarė 62% visos meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos įmonių skaičiaus, o azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo paslaugų įmonės sudarė mažiausiai – 1% visų įmonių skaičiaus.

16 lentelėje pateikiamos paslaugų įmonių pardavimo pajamų kitimas 2012 – 2017 m.

16 lentelė. Paslaugų įmonių pardavimo pajamų kitimas (be PVM) 2012 – 2017 m., tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Transportas ir saugojimas	1462717	1639317	1756277	1720755	1759058	2064291
Informacija ir ryšiai	340687,1	355437,3	357825,9	395950,8	414234,1	515457,8
Nekilnojamojo turto operacijos	222298,2	240436,5	264127,7	261882,5	318808,1	329667,5
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, išskyrus moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	272456,6	317393,5	347786,8	392751,2	390259,6	447114,4
Administracinė ir aptarnavimo veikla	203851	237117,7	240912,9	264131,5	313858	360831,7
Švietimas	72359,2	70165,8	74605,3	79151,6	79755,8	90060,9
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	283286,3	285954,5	299436,9	324071,2	355733,2	379018,1
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	80340,9	100454,2	115255,5	157669,9	162280,1	221393,9
Kita aptarnavimo veikla, išskyrus narystės organizacijų veikla	33920,6	39306,5	43687,7	57461,8	61915,9	58904,9

16 lentelėje pateiktos transporto, apgyvendinimo ir paslaugų įmonių pardavimo pajamos (be PVM) 2017 m. sudarė 4,4 mlrd. EUR to meto kainomis ir, palyginti su 2016 m., pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką, padidėjo 15,7% (nepašalinus – 16,2%).

Remiantis išankstiniais 2017 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, transporto ir sandėliavimo įmonių pardavimo pajamos sudarė 2 mlrd. EUR ir, palyginti su praėjusiais metais tuo pačiu laiku, pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką, padidėjo 18% (nepašalinus – 17,8%). Daugiausia augo sausumos transporto ir transportavimo vamzdiniais įmonių pajamos – 18,6% (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 19,6%) ir sandėliavimo ir transportui būdingų paslaugų veiklos įmonių pajamos – 18,2 % (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 15,4%).

Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) įmonių pardavimo pajamos siekė 34,5 mln. EUR ir, palyginti su 2016 m., pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką, išaugo 6,4% (nepašalinus – 9,2%).

Apgyvendinimo įmonių pardavimo pajamos sudarė 39,6 mln. EUR ir, palyginti su praėjusiais metais, pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką, padidėjo 13,6% (nepašalinus – 13,9%).

Paslaugų įmonių pardavimo pajamos sudarė 2,3 mlrd. EUR ir, palyginti su 2016 m. atitinkamu laikotarpiu, pašalinus darbo dienų skaičiaus įtaką, išaugo 14% (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 15%). Daugiausia augo kino bei vaizdo filmų ir televizijos programų gamybos, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos įmonių pajamos – 34,8% (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 30,4

%), kompiuterių programavimo, konsultacinės ir susijusios veiklos – 30% (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 37,2%), informacinių paslaugų veiklos įmonių pajamos – 29,2% (nepašalinus darbo dienų skaičiaus įtakos – 31,9%).

2016 m. statistiniai paslaugų įmonių pardavimo pajamų rodikliai lyginant su 2015 m. išaugo 4 %

Meninė pramoginė ir poilsio organizavimo veikla sudarė 5% visų pardavimo pajamų, kurios skirstomos į: kūrybinės, meninės ir pramogų organizavimo veiklos pajamos; bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitos kultūrinės veiklos; azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veiklos pajamos bei sportinės veiklos, pramogų ir poilsio organizavimo veiklos pajamos. Žemiau lentelėje pateiktos detalizuotos meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių pardavimo pajamų kitimas (žr. 17 lentelė).

17 lentelė. Meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių pardavimo pajamų kitimas (be PVM), tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla	13175,2	13199,7	17544,2	21213,4	24229,2	30147
Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla	1425	1564,4	2047	2168,4	2188,8	1866,8
Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla	54873,4	73218,8	79686	114843,2	113918,6	163890,5
Sportinė veikla, pramogų ir poilsio organizavimo veikla	10867,4	12471,3	15978,3	19444,9	21943,6	25489,5

Didžiausios pardavimo pajamos visais analizuojamais metais buvo gaunamos iš azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veiklos, kuri remiantis išankstiniais 2017 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, sudarė net 74% visų meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos paslaugų įmonių pardavimo pajamų (žr. 17 lentelė). Sportinės veiklos įmonių pardavimo pajamos kasmet augo ir 2017 m. lyginant su 2012 m. pajamas išaugo 2 procentiniais punktais.

Apibendrinant galima teigti, kad namų ūkių vidutinės metinės išlaidos poilsiui ir kultūrai lyginant 2016 m. su 2012 m. išaugo 57,9%, tačiau jų dalis visose vartojimo išlaidose išlieka vis dar labai maža (visose vartojimo išlaidose 2012 – 2016 m. padidėjo 1,5 procentinio punkto). 2017 m. meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos įmonės sudarė 5,7% visų paslaugų įmonių skaičiaus. Įmonių skaičius nuo 2012 – 2017 m. išaugo 923 vienetais. Tai parodo teigiamas sporto paslaugų įmonių plėtros tendencijas, kurios pasižymi tolygiu augimu nors ir labai nežymiu.

4.3. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio Lietuvos žmogiškojo kapitalo ekonominių rodikliams vertinimas

Siekiant nustatyti, kokie sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus, Lietuvos žmogiškojo kapitalo ekonominiai rodikliai dalyvaus regresinėje analizėje, tikslinga atlikti pasirinktų rodiklių koreliacinę analizę. 18 lentelėje pateikiami rezultatai, kurie gauti vertinant sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį Lietuvos žmogiškojo kapitalo ekonominių rodikliams.

18 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikis žmogiškojo kapitalo ekonominiams rodikliams

	Darbo užmokestis (metinis bruto) sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, EUR	Pridėtinė vertė sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR	Produkcija sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR	Darbo našumas sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje vienam užimtajam, tūkst. EUR	Apyvarta (sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių), tūkst. EUR
Gyventojų išsilavinimas, tūkst. žm.	-0,84	-0,44	-0,67	-0,66	-0,90
Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų), %	0,43	0,84	0,66	0,57	0,45
Darbo užmokestis (metinis bruto), EUR	0,99	0,21	0,66	0,82	0,98
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, m.	0,88	0,21	0,53	0,61	0,93
BVP vienam gyventojui, EUR	0,91	0,37	0,70	0,70	0,95
Darbo našumas, vienam užimtajam tūkst. EUR	0,77	0,45	0,66	0,53	0,86
Išlaidos sveikatos priežiūros funkcijoms ir teikėjams, tūkst. EUR	0,98	0,25	0,64	0,84	0,98
Apyvarta (nefinansų įmonių), tūkst. EUR	0,76	0,48	0,67	0,52	0,84
BVP, mlrd. EUR	0,87	0,11	0,48	0,82	0,76
Įmonių grynasis pelnas, tūkst. EUR	0,95	0,33	0,67	0,92	0,93
Koreliacinių ryškių skaičius	8	1	8	6	9

Vertinant 18 lentelėje pateiktus sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikio žmogiškajam kapitalui rezultatus, nuspręsta, kad priklausomasis kintamasis (Y) – sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta tūkst. EUR. Nepriklausomi kintamieji:

x_1 – gyventojų išsilavinimas, tūkst. žm.;

x_2 – mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų), %.;

x_3 – darbo užmokestis (metinis bruto), EUR;

x_4 – vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, m.;

x_5 – BVP vienam gyventojui, EUR;

- x_6 – darbo našumas vienam užimtajam, tūkst. EUR;
- x_7 – išlaidos sveikatos priežiūros funkcijoms ir teikėjams, tūkst. EUR;
- x_8 – apyvarta (nefinansų įmonių), tūkst. EUR;
- x_9 – BVP, mlrd. EUR;
- x_{10} – įmonių grynas pelnas, tūkst. EUR.

Pasitelkiant Microsoft Excel programos funkcijas, apskaičiuojami pasirinktų rodiklių vidurkiai (AVERAGE) ir standartiniai nuokrypiai (STDEV). Gauti rezultatai pateikiami 19 lentelėje.

19 lentelė. Žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių vidurkių ir vidutinių standartinių nuokrypių reikšmės

		Nepriklausomieji kintamieji									
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}
M	547975	2538	5,51	7877,71	74,10	2989,79	23,86	2207828,7	69734309,86	38,61	2513167,14
SD	248432	73,1	0,60	848,40	0,58	400,91	1,94	232343,46	8904880,8	13,64	1212890,56

Apskaičiavus duomenų rodiklių vidurkį ir standartinį nuokrypį (žr. 19 lentelė), atliekama koreliacinė analizė.

Koreliacinės analizės tikslas – nustatyti stochastinio ryšio tarp veiksnių X_{1-10} ir Y egzistavimą. Tai daroma pagal turimus statistinius duomenis skaičiuojant koreliacijos koeficientą ir įvertinant jo reikšmingumą.

Pasitelkiant Microsoft Excel programą, apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas naudojant funkciją CORREL. Skaičiavimų rezultatai pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių koreliacinės analizės reikšmės

	r_{yx1}	r_{yx2}	r_{yx3}	r_{yx4}	r_{yx5}	r_{yx6}	r_{yx7}	r_{yx8}	r_{yx9}	r_{yx10}
r	-0,90	0,45	0,98	0,93	0,95	0,86	0,98	0,84	0,76	0,93

Atlikus skaičiavimus (žr. 20 lentelė), nustatyta, kad yra statistiškai reikšmingi ryšiai tarp Y ir visų $X_{1,3-10}$. Toliau įvertinamas koreliacijos koeficientų statistinis reikšmingumas, bei pasirenkami nepriklausomi kintamieji X regresinei analizei.

Sprendimui dėl koreliacijos koeficiento dydžio reikšmingumo naudojama imties statistika t, kuri skaičiuojama pagal pateiktą formulę (Stabingienė, 2015):

$$t_{st} = \left| r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \right|.$$

t_{st} – statistika;

r – koreliacijos koeficientas;

n – stebėjimų skaičius.

21 lentelėje pateikiamos Microsoft Excel programa apskaičiuotos t_{kr} ir t_{st} reikšmės.

21 lentelė. Stochastinio ryšio tarp sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių t_{st} ir t_{kr} apskaičiuotos reikšmės

	r_{yx1}	r_{yx2}	r_{yx3}	r_{yx4}	r_{yx5}	r_{yx6}	r_{yx7}	r_{yx8}	r_{yx9}	r_{yx10}	t_{kr}	
t_{st}	4,62	1,13	11,01	5,66	6,80	3,77	11,01	3,46	2,61	5,66	(TINV)	2,36

Gautas reikšmės 21 lentelėje lyginamos su t kritinėmis reikšme t_{kr} . t_{kr} reikšmė apskaičiuota pasitelkiant Microsoft Excel programa, funkcijos **TINV** pagalba. Jei $t_{st} > t_{kr}$, vadinasi, koreliacijos koeficientas yra reikšmingas ir stochastinis ryšys egzistuoja. Šie kintamieji tinka regresinei analizei.

Duotuoju atveju: $t_{1,3-10} > 2,36$. Šios reikšmės naudojamos tolimesniuose skaičiavimuose.

Porinės regresinės analizės tikslas nustatyti ryšį tarp Y ir kiekvieno pasirinkto veiksnio ($X_{1,3-10}$). Taikoma regresijos lygtis (Stabingienė, 2015):

$$Y_n = a_0 + a_1 \cdot X_n.$$

Norint gauti lygtį, kuri apibrėžtų ieškomą tiesę, apskaičiuojami lygties koeficientai a_0 ir a_1 .

Pasitelkiant Microsoft Excel programą, apskaičiuojami koeficientai a_0 (funkcija **INTERCEPT**), koeficientai a_1 (**SLOPE**). Skaičiavimų rezultatai pateikti 22 lentelėje.

22 lentelė. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių regresinės analizės lygties koeficientai a_0 ir a_1

	X_1	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}
a_0 (INTERCEPT)	8316921	-1710662	-	-	-	-	-	15233	66695
a_1 (SLOPE)	-3060	286	400136	588	109644	1,05	0,02	13799	0,19

Pateikiamos gautos porinės regresijos lygtys:

$$Y(X_1) = 8316921 - 3060 \cdot X_1;$$

$$Y(X_3) = -1710662 + 286 \cdot X_3;$$

$$Y(X_4) = -29102099 + 400136 \cdot X_4;$$

$$Y(X_5) = -1210502 + 588 \cdot X_5;$$

$$Y(X_6) = -2067835 + 109644 \cdot X_6;$$

$$Y(X_7) = -1772481 + 1,05 \cdot X_7;$$

$$Y(X_8) = -1092860,99 + 0,02 \cdot X_8;$$

$$Y(X_9) = 15233 + 13799 \cdot X_9;$$

$$Y(X_{10}) = 66695 + 0,19 \cdot X_{10};$$

Pasitelkiant regresinę analizę apskaičiuojamas bendrasis ryšis tarp Y ir visų pasirinktų veiksnių X . Tiesinės regresijos lygties išraiška:

$$Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3 + \dots + a_n x_n.$$

Remiantis Microsoft Excel funkcija **LINEST**, 20 lentelėje pateikiami tiesiniu būdu gauti koeficientai $a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7$.

23 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai

a_{10}	a_9	a_8	a_7	a_6	a_5	a_4	a_3	a_2	a_1	a_0
-0,07	-5809,78	-0,02	1,36	0,00	712,69	0,00	-36,62	0,00	-2343911,75	-0,07
0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1,00	0,00	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00
-	0,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
370311671227,43	0,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Gavus koeficientų reikšmes (žr. 23 lentelė), jos įstatomos į aukščiau pateiktą išraišką. Gaunama tiesė:

$$Y = -0,07 - 2343911,75X_1 - 36,62X_4 + 712,69X_6 + 1,36X_7 - 0,02X_8 - 5809,78,69X_9 - 0,07X_{10}$$

Determinacijos koeficientas (pagal LINEST) $D = 1 = 100 \%$, tai reiškia, kad ši regresijos lygtis paaiškina 100 % duomenų išsibarstymo. Taip pat tai reiškia, kad $Y - 100 \%$ priklauso nuo $X_{1,3-10}$.

Remiantis koreliacine ir regresine analizėmis, siekta įvertinti investicijų poveikį žmogiškojo kapitalo ekonominiams rodikliams. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 24 lentelėje.

24 lentelė. Investicijų poveikis žmogiškojo kapitalo ekonominiams rodikliams

	Darbuotojai, dalyvaujantys MTEP, žm.	Išlaidos MTEP, mln. EUR	TUI, mln. EUR	TUI sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR
Gyventojų išsilavinimas, tūkst. žm.;	-0,69	-0,86	-0,98	0,28
Gyventojai turintys aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, tūkst. žm.;	0,28	-0,29	-0,05	-0,09
Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 m. gyventojai), %;	0,50	0,49	0,62	-0,07
Darbo jėga, tūkst. žm.;	-0,82	-0,68	-0,65	0,37
Darbo užmokestis (metinis bruto), EUR;	0,41	0,70	0,93	-0,05
Nuolatinis gyventojų skaičius, tūkst. žm.;	-0,24	0,08	0,19	-0,49
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, m.	0,69	0,85	0,95	-0,25
Natūrali gyventojų kaita, žm.;	0,58	0,63	0,49	0,06
Neto tarptautinė migracija, žm.;	0,90	0,85	0,76	-0,65
BVP vienam gyventojui, EUR;	0,60	0,84	0,99	-0,25
Darbo našumas vienam užimtajam, tūkst. EUR;	0,75	0,91	0,98	-0,41
Išlaidos sveikatos priežiūros funkcijoms ir teikėjams, tūkst. EUR;	0,44	0,73	0,93	-0,02
Naujų susirgimų profesinėmis ligomis skaičius, vnt.;	-0,13	0,06	0,07	0,29
Apyvarta (nefinansų įmonių), tūkst. EUR;	0,75	0,90	0,98	-0,44
BVP, mlrd. EUR;	0,24	0,30	0,71	0,16
Įmonių grynas pelnas, tūkst. EUR;	0,32	0,64	0,89	0,08

Vertinant investicijų poveikį žmogiškajam kapitalui (žr. 24 lentelė), nuspręsta, kad priklausomasis kintamasis (Y) – darbo našumas, tūkst. EUR/1 darbuotojui. Nepriklausomi kintamieji:

x_1 – darbuotojai, dalyvaujantys MTEP, asmenys;

x_2 – išlaidos MTEP, mln. EUR;

x_3 – TUI, mln. EUR;

x_4 – TUI sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriuje, mln. EUR.

Apskaičiuoti duomenų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Skaičiavimų rezultatai pateikti 25 lentelėje.

25 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių vidurkių ir vidutinių standartinių nuokrypių reikšmės

	Nepriklausomieji kintamieji				
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
M	23,86	22103,14	318,17	12292,77	16,68
SD	1,80	1534,26	53,74	1267,96	4,83

Apskaičiavus (žr. 25 lentelė) pagrindinius statistinius duomenų rodiklius: vidurkį ir standartinį nuokrypį, tikslinga atlikti koreliacinę analizę. Skaičiavimų rezultatai pateikti 26 lentelėje. Porinė koreliacinė analizė y su kiekvienu X_{1-4} . Norėdami nustatyti ar egzistuoja stochastinis ryšys tarp pasirinktų veiksnių pirmiausia atliekame porinę koreliacinę analizę Y su kiekvienu X_{1-4} .

26 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių koreliacinės analizės reikšmės

	r_{yx1}	r_{yx2}	r_{yx3}	r_{yx4}
r	0,75	0,91	0,98	-0,41

Pagal skaičiavimus (žr. 26 lentelė) stiprus ryšys egzistuoja tarp Y ir X_{1-3} . Toliau įvertinamas koreliacijos koeficientų statistinis reikšmingumas ir atrenkami nepriklausomi kintamieji X regresinei analizei.

27 lentelėje pateikiamos rodiklių t_{st} ir t_{kr} apskaičiuotos reikšmės.

27 lentelė. Stochastinio ryšio tarp investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių t_{st} ir t_{kr} apskaičiuotos reikšmės

	r_{yx1}	r_{yx2}	r_{yx3}	r_{yx4}	t_{kr}	
t_{st}	2,57	4,83	10,16	-1,02	(TINV)	2,36

Gautas reikšmės palyginame su t kritine reikšme t_{kr} (26 ir 27 lentelės duomenis). Šiuo atveju: $t_{1-3} > 2,36$. Šios reikšmės naudojamos tolimesniuose skaičiavimuose.

Regresinės analizės tikslas nustatyti ryšį tarp Y ir kiekvieno pasirinkto veiksnio (X_{1-3}). Ieškoma porinė regresijos lygtis:

$$Y_n = a_0 + a_1 \cdot X_n.$$

Regresinės analizės skaičiavimų rezultatai pateikti 28 lentelėje.

28 lentelė. Investicijų ir žmogiškojo kapitalo ekonominių rodiklių regresinės analizės lygties koeficientai a_0 ir a_1

	X_1	X_2	X_3
a_0 (INTERCEPT)	4,31	14,19	6,82
a_1 (SLOPE)	0,001	0,003	0,001

Pateikiamos gautos porinės regresijos lygtys:

$$Y(X_1) = 4,31 + 0,001 \cdot X_1;$$

$$Y(X_2) = 14,19 + 0,003 \cdot X_2;$$

$$Y(X_3) = 6,82 + 0,001 \cdot X_3.$$

Toliau atliekama daugianarė regresinė analizė, kurios lygties išraiška:

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + a_3 X_3 + \dots + a_n X_n.$$

29 lentelėje pateikiami Microsoft Excel funkcijos **LINEST** pagalba gautus tiesiniu būdu apskaičiuotus koeficientus a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 .

29 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai

a_4	a_3	a_2	a_1	a_0
-0,00077	0,001089	0,002736	0,000272	3,604085
0,007685	4,93E-05	0,001392	3,3E-05	0,716082
0,99901	0,086512	-	-	-
756,734	3	-	-	-
22,65469	0,022453	-	-	-

Gavus koeficientų reikšmes (žr. 29 lentelė), jos įstatomos į aukščiau pateiktą išraišką. Gaunama tiesė:

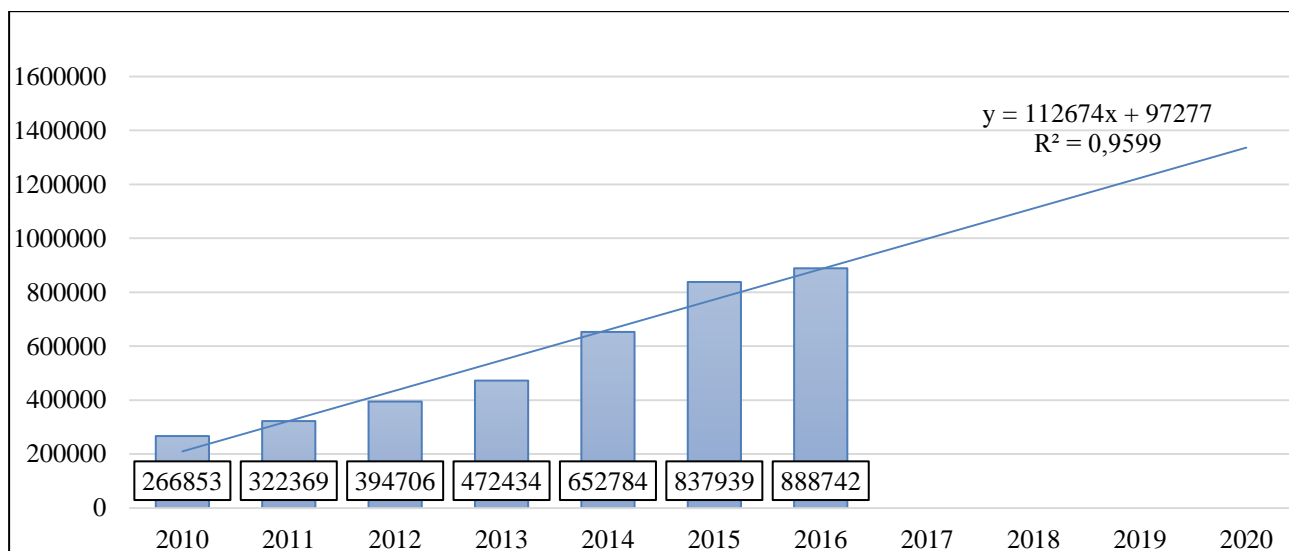
$$\underline{Y = 3,604 + 0,0002X_1 + 0,0002X_2 + 0,001X_3 - 0,0007X_4}$$

Determinacijos koeficientas (pagal LINEST) $D = 0,99 = 99\%$, tai reiškia, kad ši regresijos lygtis paaiškina 99% duomenų išsibarstymo. Taip pat tai reiškia, kad Y – 99% priklauso nuo X_{1-4} .

Apibendrinant atliktos koreliacinės ir regresinės analizės duomenis galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta, produkcijos apimtys, darbo užmokesčio dydis (bruto), darbo

našumas turi poveikį gyventojų išsilavinimui, jų darbo užmokesčiui, šalies bendrajam vidaus produktui, šalies bendram gyventojų darbo našumui, įmonių grynojo pelno apimtims ir kt. Darbuotojai skaičius dalyvaujantis MTEP, išlaidos ir tiesioginės užsienio investicijos MTEP taip pat lemia žmogiškojo kapitalo rodiklius: išsilavinimą, darbo našumą ir rezultatus, darbo užmokesčio dydį ir bendrąją ekonominę situaciją. Galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriai turi tiesioginį ir stiprų poveikį žmogaus kapitalui, nes gerėjant vieno sektoriaus rodikliams, gerėja ir žmogaus kapitalo rodiklių reikšmės ir rezultatai. Tikslinga vertinti, kaip kis pagrindiniai sektorių ir žmogiško kapitalo rodikliai 2017 – 2020 m.

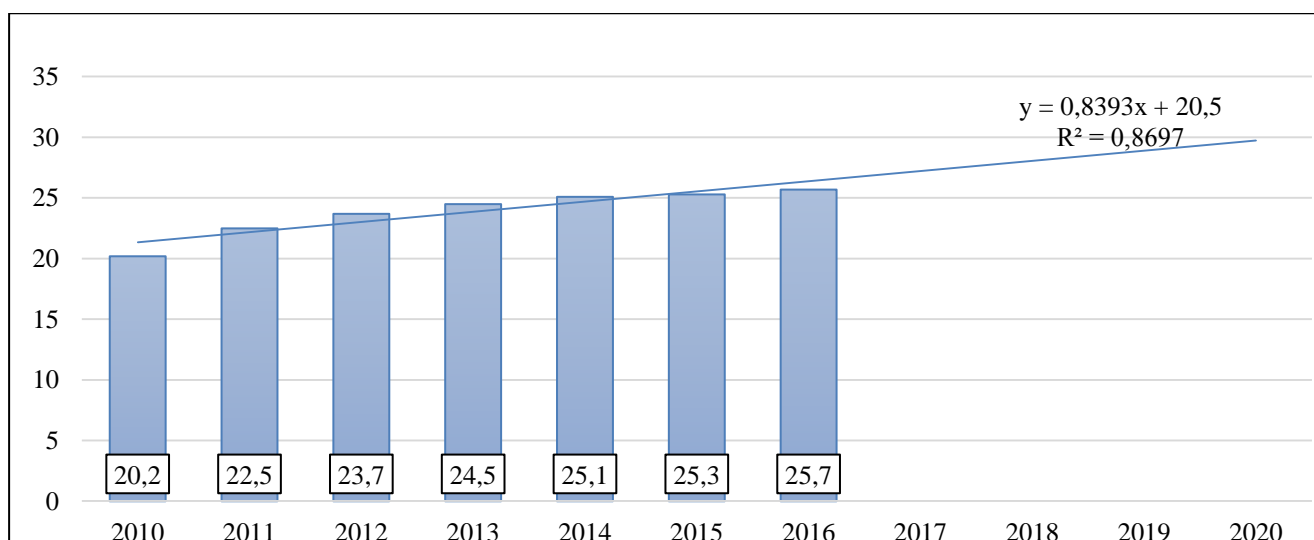
24 pav. pateikta sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvartos prognozė 2017 – 2020 m.

24 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvartos prognozė 2017 – 2020 m., tūkst. EUR
(sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Prognozuojama (žr. 24 pav.), jog sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta ir šio rodiklio reikšmė 2017 m. sieks – 998669 tūkst. EUR, 2018 m. – 1095946 tūkst. EUR, 2019 m. – 1193223 tūkst. EUR, 2020 m. – 1290500 tūkst. EUR. Šios prognozės determinacijos koeficientas itin aukštas ($R^2 = 0,95$), vadinasi tikimybė, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta augs yra itin didelė.

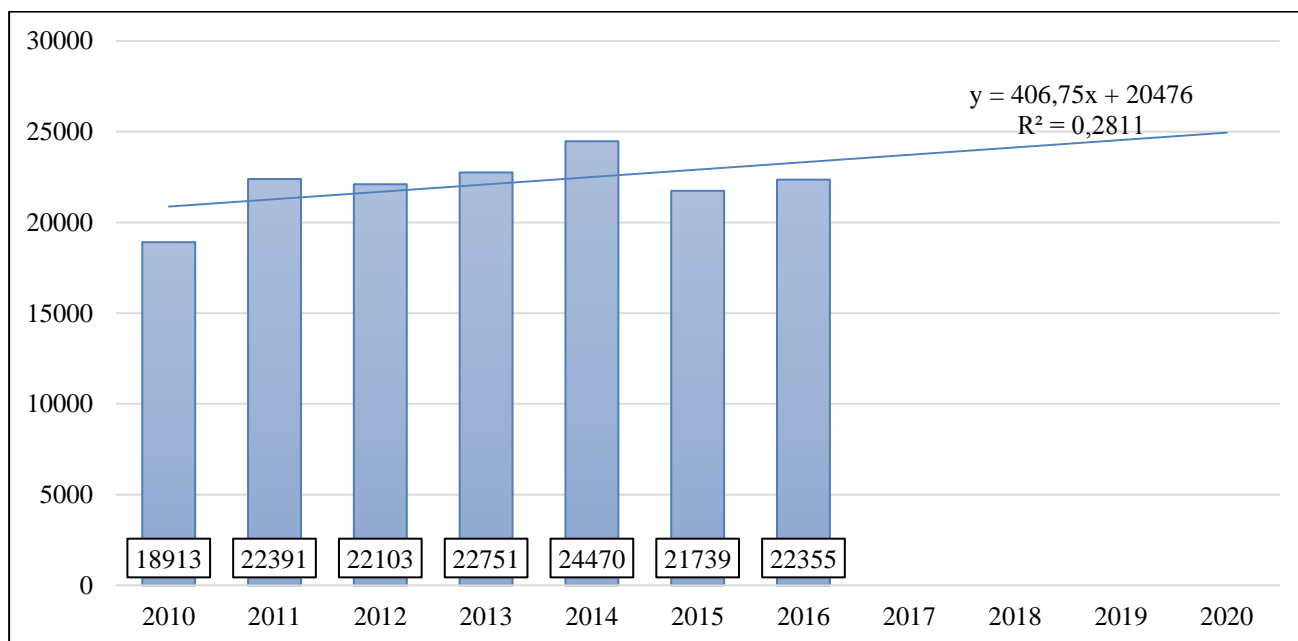
25 paveiksle pateikta sporto ir sveikatingumo sektoriuje dirbančių darbuotojų darbo našumo rezultatų prognozė 2017 – 2020 m.

25 pav. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumo rezultatų prognozė 2017 – 2020 m., tūkst. EUR vienam užimtajam (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Prognozuojama (žr. 25 pav.), jog sporto ir sveikatingumo sektoriuje dirbančių darbuotojų darbo našumo rezultatai ir šio rodiklio reikšmė 2017 m. sieks – 27,21 tūkst. EUR vienam užimtajam, 2018 m. – 28,05 tūkst. EUR vienam užimtajam, 2019 m. – 28,89 tūkst. EUR vienam užimtajam, 2020 m. – 29,73 tūkst. EUR vienam užimtajam. Šios prognozės determinacijos koeficientas pakankamai aukštas ($R^2 = 0,86$), vadinasi tikimybė, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumo rezultatai augs yra itin didelė.

26 pav. Pateikta darbuotojų skaičiaus dalyvausiančių MTEP 2017 – 2020 m. prognozė

26 pav. Darbuotojų skaičius, dalyvausiančių MTEP 2017 – 2020 m. prognozė (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Prognozuojama (žr. 26 pav.), jog darbuotojų skaičiaus dalyvausiančių MTEP reikšmė 2017 m. sieks – 23730 asmenys, 2018 m. – 24136 asmenys, 2019 m. – 24543 asmenys, 2020 m. – 24950 asmenų. Šios prognozės determinacijos koeficientas itin žemas ($R^2 = 0,28$), vadinasi tikimybė, kad darbuotojų skaičiaus dalyvausiančių MTEP augs yra itin maža.

Apibendrinant galima teigti, kad 2017 – 2020 m., pasitelkiant tiesinį trendą nustatyta, kad augs sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta (45%), sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumas (15,6%). Darbuotojų skaičiaus, dalyvausiančių MTEP 2017 – 2020 m. prognozė yra nepatikima, todėl abejojama, ar ateinančiais metais apskaičiuoti rezultatai atspindės realią situaciją.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išsiaiškinus sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus svarbą nustatyta, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorius apima labai daug įvairių sričių, sukurtas platus paslaugų spektras skirtas žmogaus emocinės ir fizinės sveikatos būklės gerinimui. Šio sektoriaus reikšmė, vertinant sveikatos tyrimo rezultatus, auganti, tačiau nagrinėjant ekonominius sektoriaus rodiklius, nepastovi. Vertinant sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių, ekonominių rodiklių kontekste, galima teigti, kad sektorius itin jautrus ekonominiams svyravimams. Vertinant sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių, socialiniu požiūriu, ES šalyse ir Lietuvoje gyventojų sveikatos būklės tendencijos gerėja, tačiau išlieka pakankamai didelių fizinio aktyvumo stokos problemų, mitybos, demografinių problemų, kaip pavyzdžiui gyventojų senėjimo problema, darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir t.t. Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorius yra labai reikšmingas gyventojų emocinei ir fizinei sveikatos būklei, darbingumui ir produktyvumui.
2. Susisteminus žmogiškojo kapitalo vertinimo principus, paaiškėjo, kad išmatuoti žmogiškąjį kapitalą, išreikšti jį kiekybiniais rodikliais sudėtinga. Žmogiškasis kapitalas – nematerialus, apčiuopti jį sunku, tačiau vis dėl to išmatuoti tam tikrais rodikliais jį galima. Kokybinis žmogiškojo kapitalo matavimas atskleidžia, koks yra ryšis tarp žmogiškojo kapitalo kiekio ir, kokią pridėtinę vertę šis žmogiškasis kapitalas sukuria šalies ekonomikai. Išlaidų/investicijų žmogiškajam kapitalui rodiklis parodo, kiek investuojama į žmogiškąjį kapitalą, t.y. kiek reikia investicijų, kad žmogiškieji išteklių taptų žmogiškasis kapitalas ir kurtų pridėtinę vertę organizacijai ir šaliai. Matuojant individų gaunamas pajamas įvertinama, kokį atlygį už darbą gauna žmogiškasis kapitalas.
3. Išanalizavus sveikatingumo paslaugų ir sporto paslaugų sampratą teoriniu aspektu, nustatyta, kad sveikatingumo paslaugos – paslaugos, teikiamos sveikatos priežiūros įstaigų specialistų, siekiant pagerinti, sustiprinti besikreipiančių sveikatą, užkertant kelią kitų ligų atsiradimui. Sporto paslaugos suvokiamos, kaip paslaugos teikiamos pasitelkiant sporto įrenginius, ar tai atliekant lauke, kurioms vartotojai skiria dalį savo išlaidų, tenkinant laisvalaikio ir kultūros poreikius. Pažymėtina, kad sveikatingumo ir sporto paslaugos nėra prekės, jos nematerialios, neapčiuopiamos, ši paslauga yra vartojama tuo metu, kai ji teikiama
4. Išanalizavus sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus ekonominius rodiklius Lietuvoje nustatyta, kad namų ūkių vidutinės metinės išlaidos šio sektoriaus paslaugoms lyginant 2016 m. su 2012 m. išaugo 57,9%, tačiau jų dalis visose vartojimo išlaidose išlieka vis dar labai maža. 2017 m. sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonės sudarė 5,7% visų paslaugų įmonių skaičiaus. Įmonių skaičius nuo 2012 – 2017 m. išaugo 923 vienetais. Tai parodo teigiamas sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių plėtros tendencijas, kurios pasižymi tolygiu augimu, nors ir labai nežymiu.

Įvertintus sporto ir sveikatingumo paslaugų poveikį žmogiškajam kapitalui, nustatyta, sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta, produkcijos apimtys, darbo užmokesčio dydis (bruto), darbo našumas turi poveikį gyventojų išsilavinimui, jų darbo užmokesčiui, šalies bendrajam vidaus produktui, šalies bendram gyventojų darbo našumui, įmonių grynojo pelno apimtims ir kt. Darbuotojai skaičius dalyvaujantis MTEP, išlaidos ir tiesioginės užsienio investicijos MTEP taip pat lemia žmogiškojo kapitalo rodiklius: išsilavinimą, darbo našumą ir rezultatus, darbo užmokesčio dydį ir bendrąją ekonominę situaciją. Galima teigti, kad sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriai turi tiesioginį ir stiprų poveikį žmogaus kapitalui, nes gerėjant vieno sektoriaus rodikliams, gerėja ir žmogaus kapitalo rodiklių reikšmės ir rezultatai. Prognozuojama, kad 2017 – 2020 m. augs sporto ir sveikatingumo paslaugų įmonių apyvarta (45%), sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriaus darbuotojų darbo našumas (15,6%).

Sporto ir sveikatingumo paslaugų sektoriui rekomenduojama:

- skatinti per mokymus, švietimą šalies gyventojus rūpintis savo sveikata, fiziniu aktyvumu, nepamiršti akcentuoti neigiamas pasekmes, kurios laukia, jeigu laiku nepradės visuomenė rūpinti savo fizine, psichine būkle;
- skatinti viešojo ir privataus sektoriaus įmonėse investuoti į darbuotojų, jų sveikatą, skatinti juos užsiimti sportu, apmokėti sveikatingumo paslaugas. Darbo našumo ir produktyvumo skatinimas turi tapti organizacijų strateginiu veiklos prioritetu;
- nuolat analizuoti ir vertinti sporto ir sveikatingo paslaugų sektoriaus rezultatus, dažniau atlikti namų ūkio vartojimo išlaidų tyrimų, siekiant laiku pastebėti reikšmingus pokyčius, kurie leistų viso sektoriaus dalyviams greičiau prisitaikyti prie rinkos pokyčių;
- nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu į sveikatingumo politikos strategijas įtraukti ne tik vizijas ir sunkiai pasiekiamus tikslus, tačiau praktiškai įvertinti galimų tikslų siekius, nuolat vykdyti stebėseną, skelbti viešai ir plačiai prieinamais medijos kanalais rezultatus.

LITERATŪRA

1. Bagdanavičius, J. (2002). Žmogiškasis kapitalas. Mokymo metodinė priemonė. Vilnius.
2. Bednarik, J., Kolar, E., Jurak, G. (2010). Analysis of the sports services market in Slovenia. *Kinesiology*, 42 (2), 142 – 152.
3. Berthausen, G. F, Romunstand, P. R., Landmark, T., Kassa, S., Dale, O., Helbostad, J. L. (2011). Associations between Physical Activity and Physical and Mental Health – A HUNT 3 study. *Medicine and Science in Sports & Exercise*, 43 (7). [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21131869>
4. Bujanauskaitė, G. (2010). Sveikatos turizmo plėtros perspektyvos Lietuvoje. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1788502/1788502.pdf>
5. Cepeda–Carrión, I., Cepeda–Carrion, G. (2018). How public sport centers can improve the sport consumer experience, *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 19 (3), 350 – 367.
6. Chen, T., Hui, E., Lang, W., Tao, L. (2016). People, recreational facility and physical activity: New–type urbanization planning for the healthy communities in China. *Habitat International*, 58, 12 – 22.
7. Ciobanu, C., Luches, D. (2018). The influence of the complexity of wellness services upon different aspects of the management of wellness tourism organizations in Romania. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 238 (2018), 535 – 541.
8. Conley, C. S., Travers, L. V., Bryant, F. B. (2013). Promoting Psychosocial Adjustment and Stress Management in First-Year College Students: The Benefits of Engagement in a Psychosocial Wellness Seminar. *Journal Of American College Health*, 61 (2), 75 – 86.
9. Collins, J., Baase, C., Sharda, C., Ozminowski, R. J., Nicholson S., Billotti G. M., et al. (2015). The assessment of chronic health conditions on work performance, absence, and total economic impact for employers. *Journal Occupational Environment Medicine*, 47 (6), 547 – 557.
10. Česnavičienė, J., Proškuvienė, R., Motiejūnaitė, R. (2015). Lietuvos edukologijos universiteto studentų fizinio aktyvumo ir mitybos įpročių sąsajos. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą http://sportinfo.lt/dokumentai/periodiniai_leidiniai/sp_mokslas/SM_2015_3.pdf
11. Čiburienė, J., Guščinskienė, J. (2013). Žmogiškojo kapitalo veiksniai aukštojoje mokykloje: studentų požiūris. *Studies in Modern Society*, 4 (1), 22 – 31.
12. Dobbs, R., Sawers, C., Thompson, F., Manyika, J., Jonathan, W. J., Peter, P., McKenna, S., Spatharou, A. (2014). *Overcoming Obesity: An Initial Economic Analysis*. McKinsey Global Institute.
13. Europos Bendrijų Komisija. (2007). Baltoji knyga dėl sporto. Briuselis. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą http://www.lsf.lt/dokumentai/File/mokymu_programos/baltoji_knyga_del_sporto.pdf
13. Europos Komisija. (2010). „Europa 2020“. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Briuselis. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą [https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/ES_parama/2020m_EURopa_\(4\).pdf](https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/ES_parama/2020m_EURopa_(4).pdf)

14. Europos Komisija. (2014). Trečioji Europos Sąjungos sveikatos programa 2014 – 2020. Briuselis. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://ec.EURopa.eu/health/sites/health/files/programme/docs/ev_20141104_co01_en.pdf
15. Gelderman, C. J., Semeijn, J., Bruijn, A. (2015). Dynamics of service definitions – An explorative case study of the purchasing process of professional ICT-services. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 21, 220 – 227.
16. Gheorghe Jinga. (2013). Romanian Sport Services – Marketing Strategies. *International Journal of Economic Practices and Theories*, 3 (4), 278 – 287.
17. Gilžienė, V., Simanavičienė, Ž. (2012). Žmogiškojo kapitalo vertinimo koncepcija. *Business Systems and Economics*, 2 (1), 116 – 133.
18. Grabauskas, V., Klumbienė, J., Petkevičienė, J., Šakytė, E., Kriaučionienė, V., Veryga, A. (2015). Suaugusių Lietuvos žmonių gyvenamosios tyrimas 2014. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą http://sic.hi.lt/data/Suaugusiu_gyvensenos_tyrimas2014.pdf
19. Guh, D. P., Zhang, W., Bansback, N., Amarsi, Z., Birmingham, C. L., Anis, H. A. (2016). The incidence of co-morbidities related to obesity and overweight: A systematic review and meta-analysis. *BioMed Central*, 9 (88).
20. Guo, X., Hu, A., Dai, J., Chen, D., Zou, W., Wang, Y. 2018. Urban – rural disparity in the satisfaction with public sports services: Survey-based evidence in China. *The Social Science Journal*, 55 (2018), 455–462.
21. Hall, C. M. (2011). Health and medical tourism: a kill or cure for global public health? *Tourism Review*, 66 (1/2), 4 – 15.
22. Hudson, S., Thal, K., Cárdenas, D., Meng F. (2017). Wellness tourism: stress alleviation or indulging healthful habits? *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 11 (1), 35 – 52.
23. Hurt, R. T., Kulisek, C., Buchanan, L. A., McClave, S. A. (2016). The obesity epidemic: challenges, health initiatives, and implications for gastroenterologist. *Gastroenterology and Hepatology*, 6 (12).
24. Jančiauskas, E. E. (2006). Žmogiškųjų išteklių vadyba. Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla.
25. Kavaliauskas, V. (2007). Lietuvos gyventojų fizinio pajėgumo testavimo ir fizinės būklės nustatymo metodika. Sveikos gyvensenos, fiziškai aktyvaus gyvenimo būdo ir jo praktinio realizavimo metodinės rekomendacijos. Vilnius [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://kksd.lrv.lt/uploads/kksd/documents/files/Leidiniai/Testavimo_metodika_2007.pdf
26. Kazlauskienė, J. (2012). Tarptautinė konferencija „Medicinos turizmas – Lietuvos paslaugų eksporto ateitis“. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Turizmas/J.Kazlauskienes%20pranesimas.pdf>
27. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui 2014–2020 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos strateginė programa. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/programos-ir-projektai/EUropos-sajungos-trecioji-sveikatos-programa-2014-2020-m>.

28. Kuliešis, G., Pareigienė, L., Naus, I. (2012). Kaimo žmogiškojo kapitalo raida. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
29. Lapinskienė, I., Krikščiūnaitė, M. (2014). Švietimo įstaigų žmogiškųjų išteklių ir žmogiškojo kapitalo vertės sąsaja. Verslas XXI amžiuje. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <http://www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/viewFile/mla.2014.006/1099>
30. Lee, J., Kim, H. (2015). Success factors of health tourism: cases of Asian tourism cities. *International Journal of Tourism Cities*, 1(3), 2016 – 233.
31. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. (2008). Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius. EVRK 2 red. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/24308/EVRK2red_klasif_leidiny.pdf
32. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. (2000). Sveikata visiems XXI amžiuje. Pagrindiniai PSO visuomenės sveikatos priežiūros principai Europos regione. Vilnius.
33. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija. Įsakymas dėl sveikatingumo paslaugų rūšių sąrašo ir sveikatingumo paslaugų teikimo reikalavimų patvirtinimo. 2012 m. vasario 3 d. Nr. V–75, [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.339C216E5EB8>
34. Lietuvos sporto informacijos centras. Informacinis leidinys: Kūno kultūros ir sporto aktualijos. (2007). [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą http://www.sportinfo.lt/dokumentai/periodiniai_leidiniai/k_k_ir_sp_aktualijos/kk_ir_sp_aktualijos_2007_1.pdf
35. Mayol, M. M. (2017). Exploring sport motivation and multi-dimensional wellness in NCAA division II student-athletes. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/15183/Mayol_iupui_0104D_10264.pdf?sequence=1&isAllowed=y
36. Miller, S. (2015). Employers See Wellness Link to Productivity, Performance. Wellness „value proposition“ includes higher engagement and morale, and lower turnover. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/benefits/pages/wellness-productivity-link-.aspx>
37. Nigg, C. R., Borrelli, B., Maddock, J., Dishman, R. K. (2008). The theory of physical activity maintenance. *Journal of Applied Psychology*, 57 (4). [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2533665/>
38. OECD/EU. (2016). Health at a glance: Europe 2016 – State of Health in the EU Cycle. Paris. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: https://ec.EURopa.eu/health/sites/health/files/state/docs/health_glance_2016_rep_en.pdf
39. Parent, M., Smith–Swan, S. (2013). *Managing Major Sports Events– Theory and Practice*. Canada. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=K-S98d5-gskC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
40. Pasaulio sveikatos organizacija Lietuvoje. (2009). Sveikata stiprinkime kartu. Vilnius.

41. Pitts, B.G., Stotlar, D. K.,(2007). *Fundamentals of Sport Marketing*. Third edition, West Virginia University. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: http://www.humankinetics.com/acucustom/sitename/Documents/DocumentItem/07_Phelps.pdf
42. Potelienė, S., Tamašauskienė, Z. (2014). *Žmogiškojo kapitalo konceptualizacija: raida, samprata ir formavimas*. Vilnius. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/895/VSE-14-4-1-08.pdf>
43. Rucker, M. R. (2017). Workplace wellness strategies for small businesses. *International Journal of Workplace Health Management*, 10 (1), 55 – 68.
44. Sadowski, M. (2008). *Adolescents at School: Perspectives on Youth, Identity, and Education*. Harvard Education Press.
45. Schawarz, E. C., Hunter, J. D. (2008), *Advanced Theory and Practice in Sport Marketing*. Science & Technology Department, Oxford, UK. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: http://charsoomarketing.com/wp-content/uploads/downloads/2016/03/Eric_C._Schwarz_Jason_D._Hunter_Advanced_TheoryBookZZ.org_.pdf
46. Sharmin, W. (2012). *Customer satisfaction in business: A case study of Moon Travel LTD*. Finland. Laurea University of Applied Sciences. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54685/Wadud%20Sharmin.pdf?sequence=1>
47. Sipina, N. (2011). *Universal Service Definition in the Context of Service Catalog Design*. BPTrends, January. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://www.bptrends.com/bpt/wp-content/uploads/Universal-Service-Definition-in-the-Context-of-Service-Catalog-Design.pdf>
48. Smith, A. D., Damron, T., Melton, A. (2017). Aspects of corporate wellness programs: comparisons of customer satisfaction. *Benchmarking: An International Journal*, 24 (6), 1523 – 1551.
49. Stabingienė, L. (2015). *Ekonometrika*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
50. Stăncioiu, A. F., Băltescu, C. A., Botoș, A., Pârgaru, I. (2013). Conceptual aspects regarding balneotherapy tourism marketing in Romania. *Theoretical and Applied Economics*, 2 (279), 145 – 158.
51. Strohecker, J. (2015). *What is Wellness?* [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://is.muni.cz/el/1451/podzim2015/e031/um/TRAVIS_STROHECKER_What_is_Wellness.pdf
52. Šimkus, A., Pilelienė, L. (2010). *Sporto paslaugų kokybės vertinimas: teorinis aspektas. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/7572455/Sporto_paslaugu_kokybes_vertinimas
53. Tan, X., Liu, X., & Shao, H. (2017). Healthy China 2030: A vision for health care. *Value in Health Regional Issues*, 12, 112–114.
54. The World Health Organization. (2003). *Adherence to Long-term Therapies: Evidence for Action*. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą https://www.who.int/chp/knowledge/publications/adherence_report/en/
55. Vaisvalavičius, V., Petkevičienė, J., Klumbienė, J. (2013). Lietuvos moterų požiūris į savo svorį ir nutukimo dažnumas tarp jų. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 6 (92).

56. Vaitkevičiūtė, A. (2012). Paslaugų rinkodara. Prieiga per internetą: [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www.verslas.in/paslaugu-rinkodara/>
57. Veronese, N., Facchini, S., Stubbs, B., Luchini, C., Solmi, M., Manzato, E., Sergi, G., Maggi, S., Cosco, T., Fontana, L. (2017). Weight loss is associated with improvements in cognitive function among overweight and obese people: A systematic review and meta-analysis. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 72. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27890688>
58. Zhang, J., J., Kim, E., Mastromartino, B., Yizhou Qian, B., Nauright, J. (2018). The sport industry in growing economies: critical issues and challenges. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 19 (2), 110 – 126.